

Gel[:b]lau

Deutsch-ukrainisches Magazin
Ausgabe #38, 30.12.2025

Impressum

Chefredaktion: Kseniya Fuchs, Ilona Gerlach
Redaktion Afina Albrecht
Layout: Maryna Yachmin, Olena Vsielienskaia, Michael Sobolev, Leonid Kosmin, Kseniya Fuchs, Anton Vlasenko
Illustration: Kateryna Dorokhova, Kateryna Kostiuhenko, Viktoria Masterovenko, Viktoriya Mykhaylova, Dmytro Parubez
Lektorat: Karina Klein, Afina Albrecht, Kseniya Fuchs, Ilona Gerlach
Übersetzerinnen: Ilona Gerlach, Kseniya Fuchs, Inna Chaban, Olena Luzanova, Ganna Gershuni, Afina Albrecht

Herausgeber: Ukrainisches Atelier für Kultur & Sport e. V.
Hermannstr. 5A, 70178 Stuttgart
E-Mail: info@uaks.de
ISSN: 2509-8136, limitierte Auflage
Erscheinungsweise: quartalsweise

Kontakt Redaktion: E-Mail: red@gelblau.net
Webseite: www.gelblau.net, www.fb.com/gelblau.ua, @gelblau.ua

Druck: Gefördert durch Rotary Club S-Wildpark
Unitedprint.com Vertriebsgesellschaft mbH,
Friedrich-List-Straße 3, 01445 Radebeul

Autor:innen: Andrij Ljubka, Svitlana Balagula, Anna Gutsaliuk, Valentyna Krasawina, Ilona Gerlach, Veronika Bardovskikh, Afina Albrecht, Lisa Walter
Olga Potsiluiko, Olena Bogatyrenko, Galyna Koman, Ivanna Novoselska
Olena Luzanova, Olga Husarova, Olena Rudnieva, Alla Yarova
Karina Klein, Tamara Okhrimenko, Viktoriya Mykhaylova
Iryna Hryzyschyn, Tetyana Rybak, Liudmyla Leonova

Credits für Fotos: Kseniya Fuchs, Svitlana Balagula, Anna Gutsaliuk, Horodyschtsche Ostwyzja, Oleh Antoschkiw, Afina Albrecht, Karina Klein, spadok.org.ua, Roman Naumow, Ihor Melika, travel-al.com.ua, Ivanna Novoselska, Tetyana Rybak, Olga Potsiluiko, Olena Luzanova, Wiktor Hawrylenko, Oleksandr Kornjakow, Olena Bogatyrenko Ilona Gerlach, Ihor Schwatschunow, Veronika Bardovskikh, Wikipedia Commons.

Die Meinung der Redaktion kann sich von der Meinung der Autor:innen unterscheiden.

© Copyright 2025 – Urheberrechtshinweis
Alle Inhalte dieses Werkes, insbesondere Texte, Fotografien und Grafiken, sind urheberrechtlich geschützt.
Das Urheberrecht liegt, soweit nicht ausdrücklich anders gekennzeichnet, bei Ukrainisches Atelier für Kultur und sport e.V.
Wer gegen das Urheberrecht verstößt (z.B. Bilder oder Texte unerlaubt kopiert), macht sich gem. §§ 106 ff UrhG strafbar, wird zudem kostenpflichtig abgemahnt und muss Schadensersatz leisten (§ 97 UrhG).

Editorial

Любі читачі,

наприкінці року ми вирішили спрямувати погляд не назовні, а всередину. На те, що тримає, коли багато що залишається невизначеним. Саме тому цей зимовий номер є особливим: він удвічі більший за наші звичайні випуски – і удвічі особистіший.

На цих сторінках зібрані всі регіони України. Кожна область – це власний ритм та особиста пам'ять. Усі матеріали цього номера створені вихідцями з цих регіонів. Людьми, яким не потрібно пояснювати свій край, бо вони є його частиною. Ми дали їм повну свободу – у формі, стилі, інтонації. Хтось писав, хтось малював, хтось розповідав історії коміксами чи літературними есеями. Кожна область отримала можливість створити власний образ. І водночас між цими різними голосами відчувається спільна нота. Багато текстів звучать тихо, задумливо, з любов'ю, інколи ностальгійно. Не через сентиментальність, а через брак нових переживань. Деякі автори втратили свій дім, хоча ми віримо, що це тимчасово. Для багатьох інших сьогодні немає безтурботної теперішності – лише спогади. І бажання їх зберегти. Тепер – як ніколи.

Можливо, ви помітите подібність між окремими матеріалами. Це не випадково. Історично багато регіонів були поєднані інакше, ніж сьогодні: Волинь, Слобожанщина, Бессарабія. Попри сучасні адміністративні межі, вони й досі мають спільні культурні простори, досвіди – і передусім любов до рідної землі.

Цей зимовий спецвипуск – наша спроба зібрати ці голоси разом. Дозвольте нам наприкінці року бути сентиментальними.

#всебудеукраїна
Редакція Gel[:b]lau

Liebe Leserschaft,

zum Jahresende haben wir uns entschieden, den Blick nicht nach außen, sondern nach innen zu richten: auf das, was erdet, wenn vieles ins Wanken gerät. Diese Winterausgabe ist eine Besonderheit: Sie ist doppelt so umfangreich wie unsere regulären Hefte – und doppelt so persönlich.

Auf diesen Seiten stellen wir alle 25 Verwaltungsregionen der Ukraine vor, die **Oblasti** – so wie man sie im Land selbst nennt. Nur sind diese für uns mehr als bloß administrative Einheiten. Jede Oblast hat einen eigenen Klang und eine eigene Erinnerung.

Alle Beiträge in diesem Heft wurden von Einheimischen geschrieben. Von Menschen, die ihre Region blind verstehen, weil sie für immer Teil von ihr sind, auch wenn manche von den Autor:innen mittlerweile woanders leben. Wir haben ihnen volle Freiheit gelassen: in der Form, im Stil, im Ton. Manche haben geschrieben, andere gemalt, einige erzählen in Bildern, Comics oder literarischen Essays. Jede Oblast durfte sich selbst entfalten.

Dabei ist etwas Gemeinsames spürbar geworden. Viele Texte klingen nachdenklich, ehrlich verliebt, manchmal nostalgisch. Einige Autor:innen haben ihr Zuhause verloren, auch wenn wir fest daran glauben, dass dies nur vorübergehend ist. Für viele andere gibt es derzeit keine unbeschwerte Gegenwart – sondern lediglich Erinnerungen und den Wunsch, sie zu bewahren. Jetzt mehr denn je.

Vielleicht werden Ihnen auch einige Ähnlichkeiten zwischen den Beiträgen auffallen. Das ist kein Zufall. Historisch waren viele Regionen verbundener als heute: Wolhynien, Podolien, Sloboschanschtschyna, Bessarabien. Auch wenn sie heute durch administrative Grenzen getrennt sind, teilen sie gemeinsame kulturelle Räume, Erfahrungen – und vor allem die Heimatliebe.

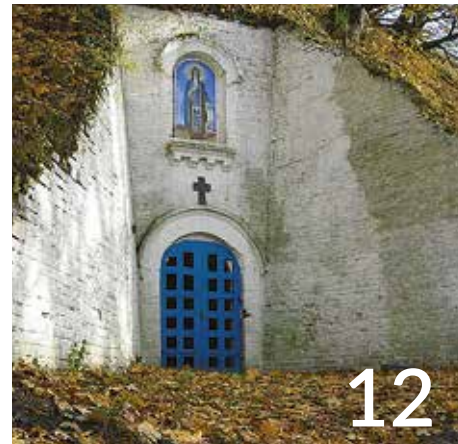
Diese Winterausgabe ist unser Versuch, viele Stimmen zusammenzuführen. Erlauben Sie uns, zum Jahresende etwas sentimental zu sein.

#slavaukraini
Ihre Redaktion

6

12

40

76

52

IM 16.-18. JAHRHUNDERT ENTSTANDEN HIER SITSCHI DER KOSAKENHEERE LUNGEN MIT EINER KIRCHE IM ZENTRUM. SECHS VON ACHT SITSCHI BEFAL DES WELKYJ LUH; DIE BEKANNTESTE – AUF DER INSEL CHORTYZJA, ÜBER SCHRIEB.

WAS MAN IM LUH VERDIENST, WIRD IN DER SITSCH VERTRUNKEN.

OH, DIE SITSCH IST DIE MUTTER, UND DER WELKYJ LUH IST DER VATER.

72

88

44

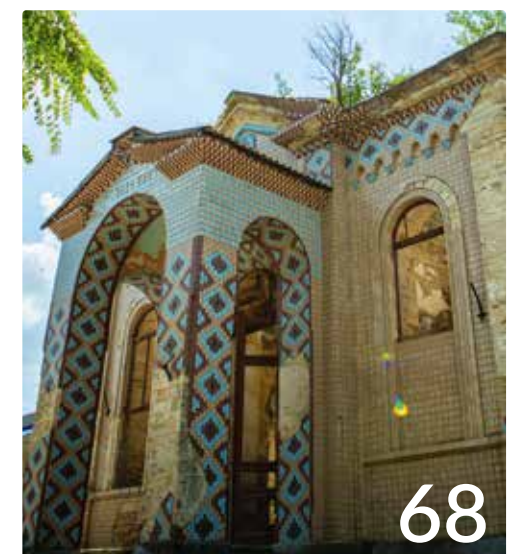
94

48

90

68

110

Там, де починається Україна

Текст та фото: Світлана Балагула

Київщина — місце, де зародилася Київська Русь, яка була однією із впливових держав середньовічної Європи. Тут кожен камінь дихає історією. На Михайлівській площі стоїть пам'ятний знак жертвам Голодомору 1932–33 років — однієї з найтрагічніших сторінок у долі українського народу. Бабин Яр нагадує про злочини нацизму та масове знищення євреїв під час Другої світової війни. Найстаріший із наявних пам'ятників у Києві — колона Магдебурзького права, встановлена на набережній Дніпра на честь повернення місту права на міське самоврядування. А найстарішою скульптурною пам'яткою Києва є пам'ятник Володимиру Великому, зведений у 1853 році на нижній терасі Володимирської гірки.

Згідно з літописом «Повість минулих літ», місто Київ понад 1500 років тому на правому березі Дніпра заснували брати Кий, Щек, Хорив та їхня сестра Либідь. Місто назвали на честь старшого брата. Кий осів на горі, де зараз розташований Боричів узвіз. Щек оселився на горі, яку пізніше назвали Щекавицею. Хорив обрав третю гору, що отримала назву Хоривиця. А Либідь дала ім'я річці, що протікає через Київ.

Київ дійсно славиться магією та легендами. Давні літописці переказували історію про київського волхва, який, відчувши наближення великої біди, посадив у землю насіння дерева-охоронця, здатного вбирати в себе зло, що ходить вітрами над містом. Коли каштан проріс, на його квітках з'явилися білі свічки — знак того, що він прийняв силу оберегу. З того часу кожне дерево, посаджене від нащадків того першого каштана, стало частиною «живого щита» Києва.

За переказами під Печерськими пагорбами існувала система таємних тунелів, і навіть ценці Лаври не знали всіх доріг. Ще люди вважали: якщо поставити свічку біля підземної річки, а їх налічують більше сотні, і попросити захисту, то вода забере тривогу й винесе її далеко у Дніпро.

Не менш відома і Лиса гора, де, за легендами, відбувалися обряди літнього сонцестояння, ворожіння, шепотіння залять на трави та шабаші відьом. Вважалося, що верхівка гори «лиса» тому, що її випалювали блискавки богів, вражаючи місця скупчення нечистої сили. В результаті археологічної розвідки на верхівці Лисої гори було знайдено пам'ятку часів трипільської культури. Сьогодні ж Лиса гора — популярне місце зібрань неоязичників, творчих спільнот та поціновувачів альтернативного дозвілля.

Та Київ — це не лише храми й пагорби, а й розвинута інфраструктура: одна з найглибших у світі станцій метро — Арсенальна, пішохідно-велосипедний міст між Володимирською гіркою та Аркою Свободи, набережна Дніпра, ресторани та готелі на воді... Андріївський узвіз, Андріївська церква, Золоті ворота, ботанічні сади, Співоче поле, Пейзажна алея, Маріїнський парк, Гідропарк — улюблені місця киян і гостей міста. Та й культурний простір Києва надзвичайно живий і різноманітний: театри, музеї, галереї, коворкінги, фестивалі, вуличне мистецтво... Щороку відбуваються масштабні книжкові виставки — «Книжкова країна» та «Книжковий Арсенал».

Майдан Незалежності — головна площа країни й серце сучасного Києва. Саме тут відбувалися визначальні події новітньої історії України: Революція на граніті 1990 року, Помаранчева революція 2004-го та Революція Гідності 2013–2014 років. Майдан став символом свободи, незламності українського народу, громадянської гідності й боротьби за європейське майбутнє. Сьогодні Майдан має ще один болючий і водночас величний символ — море українських прапорів, установлених у пам'ять про полеглих у боротьбі за незалежність. Кожен стяг — життя, віддане за Україну.

Київ навчився жити під звуки тривоги і в час блекаутів: магазини й уся сфера послуг працюють на генераторах, діти навчаються в школах, у театрах немає вільних місць, люди з радістю відвідують кінотеатри й концертні зали. У Києві народжуються музичні інновації, літературні течії, театральні експерименти. Це місто джазу, електронної музики, сучасного мистецтва, візуальної поезії.

Київщина — не тільки Київ, а й десятки міст і селищ, кожне з яких має свій характер, історію та відіграє важливу роль у житті регіону.

Біла Церква — найбільше місто Київської області, через яке проходили торговельні шляхи до арабських країн, Індії та Угорщини. Вперше згадується в Іпатіївському літопису 1115 року як Юр'їв. Дендропарк «Олександрія» в Білій Церкві — один із найбільших і найкрасивіших ландшафтних парків України, створений у кінці XVIII століття — з його вишуканими старовинними алеями, романтичними павільйонами, ставками і рідкісними рослинами, занесеними до Червоної книги.

Вишгород був одним із найбільших гончарних центрів у Східній Європі та згадується в «Повісті минулих літ» у 946 році як місто княгині Ольги.

Фастів — місто залізничної романтики, звідки Україна відкривала собі Європу. У місті та навколо нього знайдено городища й кургани скіфської доби та давньоруські поселення.

На Київщині розташований Музей народної архітектури і побуту *Пирогів* — величезний етнографічний комплекс просто неба, де можна побачити справжні українські хати, церкви й млини з різних регіонів країни.

Змієві вали — давня система земляних укріплень, зведених приблизно у IV–VIII століттях. Вали простягаються на десятки кілометрів і, ймовірно, слугували оборонною лінією від кочових нападів. Це одна з наймасштабніших археологічних пам'яток України, оповита легендами про богатирів і зміїв.

Говорячи про Київщину, неможливо оминати **Чорнобильську зону відчуження**. Катастрофа 1986 року стала символом людської помилки та водночас — людської мужності. Тисячі людей віддали здоров'я й життя, щоб зупинити наслідки вибуху на четвертому блоці атомної електростанції. Прип'ять, місто-привид, і сьогодні нагадує про те, наскільки крихкими можуть бути наші досягнення. Але водночас природа Чорнобиля демонструє дивовижну здатність відновлюватися.

Хоча Київщина відома як урбанізований регіон, її природна різноманітність вражає навіть досвідчених мандрівників. Дніпро тут розливається у широкий лабіринт заток, островів і невеликих екосистем. **Київське море** — велетенське штучне водосховище, що створює ілюзію морського горизонту. **Пуща-Водиця** з мальовничими озерами і трамваєм серед лісів нагадує казковий європейський курорт. **Голосіївський ліс**, вписаний у мегаполіс, підтверджує: сучасний ритм може співіснувати з гармонією природи. **Парк Межигір'я** — унікальний ландшафтний парк-пам'ятка на березі Дніпра, який має багату історію, що сягає часів Київської Русі, і нині є популярним місцем відпочинку. **Озера Броварщини, соснові ліси Ірпеня, старовинна дерев'яна церква Святого Онуфрія у Липовому Скитку та «місто лелек» Бориспіль** — чарівні й неповторні у своїй красі.

Після повномасштабного вторгнення росії Київщина стала одним із регіонів, де вирішувалася доля України. Світ запам'ятав назви **Буча, Ірпінь, Гостомель** — місця героїчного спротиву й жаклих воєнних злочинів. Саме тут російський наступ було зупинено, і це стало одним із поворотних моментів новітньої історії.

Київщина — це і давня столиця, і сучасне європейське місто, природний простір і технологічний центр, трагедія Чорнобиля і триумф незламності 2022 року. У світі, що дедалі більше цінує автентичність, Київщина стала не просто географічною точкою — а простором, який пояснює, хто ми є.

◀ Denkmal für die Opfer des Holodomor

Da, wo die Ukraine beginnt

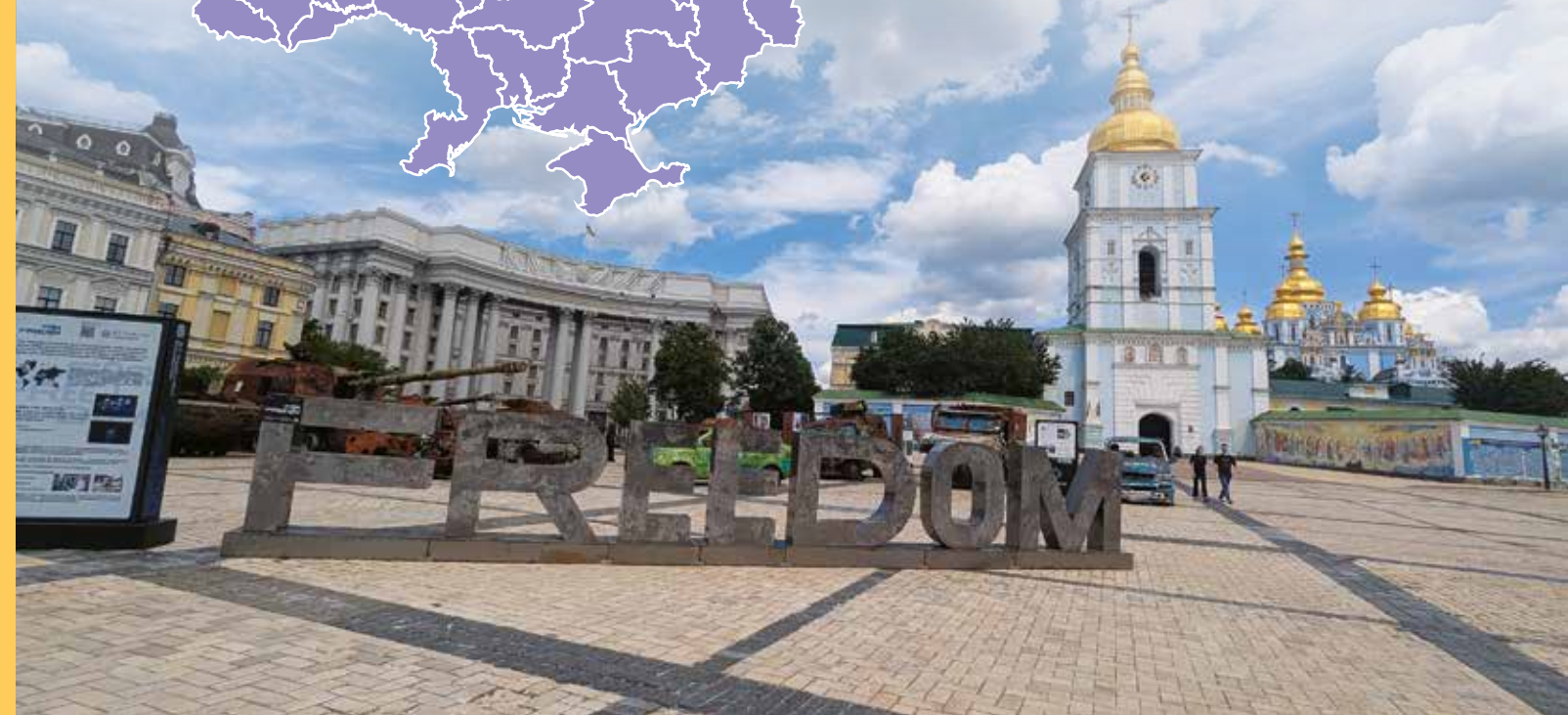
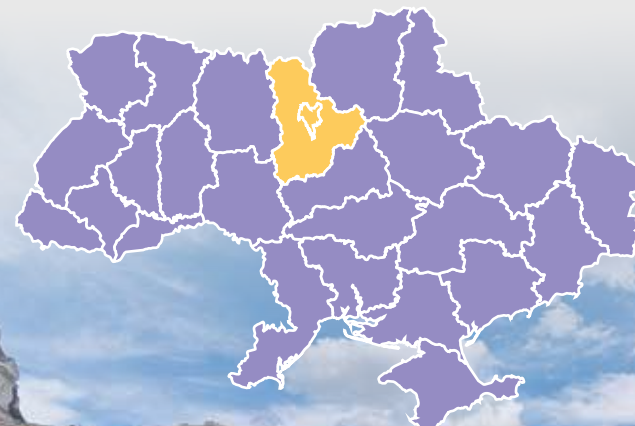
Text und Fotos: Svitlana Balagula

Die Oblast Kyjiw ist der Ort, an dem die Kyjiwer Rus entstand – eines der einflussreichsten Staatsgebilde des mittelalterlichen Europas. Hier atmet jeder Stein Geschichte. Auf dem Mychajliwskyj-Platz in Kyjiw steht ein Denkmal für die **Opfer des Holodomor von 1932/33** – der von den Sowjets künstlich erzeugten Hungersnot, die unzählige Leben der Ukrainer:innen gefordert hatte. Das Tal **Babyn Jar** erinnert an die Verbrechen des Nationalsozialismus und an die Massenvernichtung der Juden während des Zweiten Weltkrieges. Das älteste noch erhaltene Denkmal in Kyjiw ist die Säule zu Ehren des Magdeburger Rechts, die am Ufer des Dnipro errichtet wurde, um die Wiedererlangung der städtischen Selbstverwaltung zu würdigen. Und das älteste skulpturale Denkmal der Stadt ist das Denkmal für den Kyjiwer Großfürsten **Wolodymyr den Großen**, das 1853 auf der unteren Terrasse des gleichnamigen Hügels errichtet wurde. Laut der Chronik „Die Erzählung der vergangenen Jahre“ (auch als Nestorchronik bekannt) wurde Kyjiw vor über 1500 Jahren am rechten Ufer des Dnipro von den Gebrütern Kyj, Schtschek und Choryw sowie ihrer Schwester Lybid gegründet. Die Stadt erhielt ihren Namen zu Ehren des ältesten

Bruders. Kyj ließ sich auf dem Hügel nieder, wo heute der Borytschiw-Abstieg liegt. Schtschek wählte den später nach ihm benannten Schtschekawytsja-Hügel. Choryw bezog den dritten Hügel, der den Namen Chorywytsja erhielt. Und Lybid schenkte dem Fluss, der durch Kyjiw fließt, ihren Namen.

Kyjiw ist tatsächlich berühmt für seine Legenden. Alte Chronist:innen erzählten von einem Kyjiwer Weisen, der, als er großes Unheil sich nahen sah, einen Samen eines Schutzbaums in die Erde pflanzte – eines Baumzhuzhzhuzhus, der fähig war, das Böse aufzusaugen, das wie ein Wind über die Stadt zog. Als die Kastanie wuchs, erschienen auf ihren Blüten weiße Kerzen – ein Zeichen, dass sie die Kraft eines Schutzsymbols angenommen hatte. Seit jener Zeit gilt jeder Baum, der von diesem ersten Kastanienbaum abstammt, als Schutzsymbol von Kyjiw.

Legenden berichten, dass unter den Höhlenbergen ein System geheimer Tunnel existierte, deren Wege selbst die Mönche des Höhlenklosters Lawra nicht vollständig kannten. Man glaubte, wer eine Kerze an einer der über hundert unterirdischen Quellen aufstellte und um Schutz bat, dessen Sorgen würden vom Wasser aufgenommen und weit hinaus in den Dnipro getragen.

Nicht weniger bekannt ist der **Lysa Hora** – der „Kahle Berg“ – auf dem der Legende nach Rituale zur Sommersonnenwende, Wahrsagerei, Kräuterbeschwörungen und Hexensabbate stattfanden. Man erzählte, die Bergkuppe sei deshalb kahl, weil die Blitze der Götter jene Orte verbrannten, an denen sich dunkle Kräfte sammelten. Archäologische Untersuchungen fanden hier tatsächlich Funde aus der Zeit der Tripolje-Kultur. Heute ist der Lysa Hora ein beliebter Treffpunkt für Neopagane, Kreative und Liebhaber:innen alternativer Freizeitkultur.

Doch Kyjiw ist nicht nur Stadt der Tempel und Hügel, sondern auch eine Metropole mit moderner Infrastruktur: eine der tiefsten U-Bahn-Stationen der Welt – **Arsenalna**, die Fußgänger und Fahrradbrücke zwischen dem Wolodymyr-Hügel und dem Bogen der Freiheit des ukrainischen Volkes, die Dnipro-Uferpromenade, Restaurants und Hotels auf dem Wasser. **Der Andrijewskij-Stieg, die Andreaskirche, das Goldene Tor, das botanische Gärten, das Singfeld, die Landschaftsallee, der Mariinskyj-Park, der Hydropark** – all dies sind Lieblingsorte der Einwohner:innen und Gäste Kyjiws. Und das kulturelle Leben der Stadt pulsiert: Theater, Museen, Galerien, Coworking-Spaces, Festivals, Straßenkunst. Jedes Jahr finden große Buchmessen statt – „Das Buchland“ und das „Kyjiwer Arsenal“.

Der **Majdan Nesaleschnosti** ist der zentrale Platz des Landes und das Herz des modernen Kyjiw. Hier vollzogen sich entscheidende Ereignisse der jüngeren Geschichte der Ukraine: die Revolution auf dem Granit (1990), die Orangene Revolution (2004)

und die Revolution der Würde (2013–2014). Der Majdan wurde zum Symbol der Freiheit, der Unbeugsamkeit des ukrainischen Volkes, der bürgerlichen Würde und des europäischen Weges. Heute trägt er ein schmerzhaftes, aber zugleich erhabenes Zeichen – ein Meer aus ukrainischen Fahnen, aufgestellt zum Gedenken an die Gefallenen im Kampf um die Unabhängigkeit. Jede Fahne steht für ein Leben, das für die Ukraine gegeben wurde.

Kyjiw hat gelernt, unter Sirenen und in Zeiten der Blackouts zu leben: Geschäfte und Dienstleistungen arbeiten mit Generatoren, Kinder lernen weiterhin in Schulen, Theater sind ausverkauft, Menschen besuchen mit Freude Kinos und Konzertsäle. In Kyjiw entstehen musikalische Innovationen, literarische Strömungen, Theaterexperimente. Es ist eine Stadt des Jazz, der elektronischen Musik, der modernen Kunst und der visuellen Poesie.

Über das gastronomische Kyjiw lässt sich eines sagen: Hier schmeckt es gut. Und das bedeutet nicht nur **„Kyjiwer Torte“, Kyjiwer „Perepitschka“, Borschtsch, Warenyky, der Speck am Bessarabischen Markt** und eine Vielfalt an Restaurants und Cafés aller Küchen der Welt. Es bedeutet auch die **Kaffeekultur** – in Tausenden kleiner und großer Cafés, die längst zu kulturellen Inseln, zu Orten der Inspiration und der Entstehung neuer Ideen geworden sind.

Die Kyjiwer Oblast ist nicht nur Kyjiw, sondern auch Dutzende Städte und Siedlungen, jede mit eigenem Charakter und eigener Geschichte, und jede spielt eine wichtige Rolle im Leben der Region.

Bila Zerkwa ist die zweitgrößte Stadt der Oblast, durch die Handelswege zu arabischen Ländern, nach Indien und Ungarn führten. Erstmals wird sie 1115 in der Hypatius-Chronik als Jurjiw erwähnt. Der dendrologische Park „Oleksandrija“ gehört zu den größten und schönsten Landschaftsparks der Ukraine, mit alten Alleen, romanischen Pavillons, Teichen und seltenen, im Roten Buch verzeichneten Pflanzen.

Wyschhorod war ein bedeutendes Töpferzentrum Osteuropas und wird in der „Erzählung der vergangenen Jahre“ im Jahr 946 als Stadt der Fürstin Olha erwähnt.

Fastiw ist eine Stadt der Eisenbahnromantik, von der aus die Ukraine für sich Europa entdeckte. In der Stadt und ihrer Umgebung wurden Siedlungen und Grabhügel der Skythenzeit sowie die Kyjiwer Rus gefunden.

In der Kyjiwer Oblast liegt das Museum für Volksarchitektur und Leben in **Pyrohiv** – ein großer ethnographischer Komplex mit authentischen ukrainischen Häusern, Kirchen und Mühlen aus allen Regionen des Landes.

Die **Smijowe Wälle** sind ein System alter Erdwälle, errichtet wahrscheinlich im 4.–8. Jahrhundert. Sie erstreckten sich über Dutzende Kilometer und dienten vermutlich als Verteidigungslinie gegen nomadische Angriffe. Sie gehören zu den eindrucksvollsten archäologischen Denkmälern der Ukraine, umwoben von Legenden über Helden und Drachen.

Spricht man über die Kyjiwer Oblast, kann man die weltbekannte **Tschornobyl-Sperrzone** nicht auslassen. Die Katastrophe von 1986 wurde zu einem Symbol menschlichen Irrtums und zugleich menschlichen Mutes. Tausende Menschen gaben Gesundheit und Leben, um die Folgen der Explosion am vierten Reaktor zu bändigen. **Prypjat**, die Geisterstadt, erinnert bis heute daran, wie zerbrechlich die Errungenschaften der Zivilisation sind. Gleichzeitig zeigt die Natur von Tschornobyl ihre erstaunliche Fähigkeit zur Erneuerung.

Obwohl die Kyjiwer Oblast als urbanisiertes Gebiet gilt, überrascht ihre natürliche Vielfalt selbst erfahrene Reisende. Der Dnipro verzweigt sich hier in ein Labyrinth aus Buchten, Inseln und kleinen Ökosystemen. Das **„Kyjiwer Meer“**, ein riesiger Stausee, erzeugt die Illusion eines Meereshorizonts. **Puschtscha-Wodyzja** mit malerischen Seen und einer Straßenbahn inmitten der Wälder wirkt wie ein Märchenort Europas. Der **Holosijiw-Wald**, mitten in die Metropole eingebettet, zeigt, dass moderner Rhythmus und Natur im Einklang existieren können. Der Park **Meschyhirja** überrascht mit seiner Geschichte, die bis in die Kyjiwer Rus zurückreicht, und bleibt bis heute ein beliebter Erholungsort. Die Seen von **Browary**, die Kiefernwälder von **Irpın**, die alte Holzkirche des Heiligen Onufrij in **Lypowij Skytok** und das „Storchendorf“ **Boryspil** – all diese Orte haben etwas besonderes..

Nach dem groß angelegten Angriff Russlands wurde die Kyjiwer Oblast zu einer der Regionen, in denen sich das Schicksal der Ukraine entschied. Die Welt prägte sich die Namen **Butscha, Irpin, Hostomel** ein – Orte heroischen Widerstands und grausamer Kriegsverbrechen. Hier wurde die russische Offensive gestoppt, was zu einem Wendepunkt der jüngsten Geschichte wurde.

Die Kyjiwer Oblast ist die alte Hauptstadt und moderne europäische Metropole zugleich, natürlicher Raum und technologisches Zentrum, die Tragödie von Tschornobyl und der Triumph der Unbeugsamkeit von 2022. In einer Welt, die Authentizität immer mehr schätzt, ist die Kyjiwer Oblast zu mehr geworden als zu einem geografischen Ort – zu einem Raum, der erklärt, wer wir sind.

Babyn Jar

Скарби Чернігово-Сіверщини: між відлунням минулого і живою пам'яттю

Zwischen Echo der Vergangenheit und lebendigen Erinnerungen

Текст: Валентина Красавіна
Акварелі: Вікторія Мастеровенко

Text: Valentina Krasawina
Aus dem Ukrainischen: Ganna Gershuni
Aquarelle: Viktoria Masterovenko

Чернігово-Сіверщина — це земля, де історія закарбувалася у вигляді величних храмів, шляхетних палаців, загадкових печер і козацьких резиденцій. Тут усе нагадує про славне минуле, тут формувалася українська державність і наша нація. Мальовнича природа поєднується з глибокою духовністю, а давнина — з постійним прагненням сучасності доторкнутися до свого коріння. Визначні пам'ятки сіверського краю — це не просто туристичні місця, це свідки часу, духовні й культурні орієнтири українства.

Спасо-Преображенський собор Чернігова — тисячолітня пам'ятка нашої славної історії

Стародавній Чернігів приваблює нас своєю історичною спадщиною та легендами. На Валі в історичному центрі на території стародавнього дитинця височіє один із найдавніших і найвеличніших християнських храмів доби Київської Русі, заснований ще в XI столітті князем Мстиславом Хоробрим. Архітектурні форми собору спокійні та урочисті, на фасадах численні орнаменти з цегли: «віяла», «шахові візерунки», «хрести», «сонечка» тощо. Саме тут можемо побачити сонячний годинник. Спасо-Преображенський собор пережив віки, війни та відбудови, але не втратив своєї первісної монументальності. Його строгі форми, могутні стіни й спокійний інтер'єр втілюють дух величі Київської Русі. Тут панує особлива атмосфера — здається ніби ти долучаєшся до тисячолітньої молитви. Собор є символом нашої ранньої державності, що сьогодні важливо для самоусвідомлення.

Антонієві печери — містика підземної тиші

У глибині Болдиних гір ховаються келії, викопані преподобним Антонієм Печерським. Антонієві печери — це унікальний підземний комплекс, наймістичніша пам'ятка, де ходить привид ченця,

In Oblast Tschernihiw hat sich die Geschichte in Form majestätischer Kathedralen, edler Paläste, geheimnisvoller Höhlen und kosakischer Residenzen verewigt. Hier erinnert alles an die glorreiche Vergangenheit, hier wurde die ukrainische Nation geformt und der ukrainische Staat entfaltet.

Christi-Verklärungs-Kathedrale in Tschernihiw – ein Jahrtausendealtes Denkmal der ukrainischen Geschichte. Das alte Tschernihiw zieht uns mit seinem historischen Erbe und seinen Legenden an. Auf dem Wall im historischen Zentrum, auf dem Gebiet der alten Burg, erhebt sich eine der ältesten und prachtvollsten christlichen Kirchen aus der Zeit der Kyjiwer Rus, die bereits im 11. Jahrhundert von Großfürst Mstislaw dem Tapferen gegründet wurde. Die Kathedrale hat Jahrhunderte lang Kriege, Zerstörung und Wiederaufbauten überlebt, ohne ihre ursprüngliche eindrucksvolle Erscheinung zu verlieren. Ihre klaren Formen, mächtigen Mauern und ruhiges Interieur verkörpern den Geist der Größe der Kyjiwer Rus. Hier herrscht eine besondere Atmosphäre, als würde man an einem tausendjährigen Gebet teilnehmen. Die Kathedrale ist ein Symbol des frühen ukrainischen Staates und bleibt wichtig für das heutige Selbstbewusstsein des Volkes.

де відчувається інша реальність: тиха, молитовна, освячена століттями духовного служіння. Вузькі ходи, келії, підземні церкви — усе тут говорить про силу віри та аскези. Загальна протяжність галерей – 350 метрів. Тут знаходиться найбільша за розмірами підземна церква України висотою 8,4 метра святого Феодосія. Найбільша глибина печер – 12 метрів під землею.

Іллінська церква та Єлецький монастир — святині, що бережуть дух міста

Іллінська церква на схилі Болдиних гір, розташована поруч із печерами, є однією з найдавніших у Чернігові й зберігає чарівність українського середньовіччя. Єлецький монастир — ще одна перлина давнини, заснована за легендою у XI столітті після явлення Божої Матері, Святославом Ярославичем. За парканом монастиря знаходиться всесвітньо відомий курган Чорна могила, насипаний в середині X ст., де, на думку істориків, був похований останній чернігівський князь дохристиянської доби на ім'я Чорний.

Під час російсько-української війни російські війська неодноразово обстрілювали Чернігів, під час цих обстрілів був пошкоджений Єлецький монастир – брама та дзвіниця, куполи XVII ст. Стіни монастиря закарбували сліди цієї страшної війни XXI ст., яка нищить українську спадщину.

П'ятницька церква — велич давньоруського зодчества

Пам'ятка XII століття, П'ятницька церква вражає своїм динамізмом і виразністю, притаманним як зовнішньому так і внутрішньому вигляду храму, перлина давньоруського мистецтва, яка вціліла попри всі негаразди. Її реставрація у XX столітті повернула споруді первісну стрункість і підкреслила унікальність архітектури.

Катерининська церква — духовна грація козацького бароко

Найвизначнішою пам'яткою стилю українського відродження є Катерининська церква, яка збереглася в автентичному вигляді. Ця святиня збудована козаками Чернігівського полку у XVIII столітті. Її п'ять золотих бань — як промені сонця, що піднімаються над Десною. Храм уособлює українське бароко: легке, світле, сповнене внутрішньої свободи. Білий фасад і гармонійні форми створюють відчуття урочистості та чистоти. Це пам'ятка, що говорить про силу козацького духу в мистецтві, не лише у битвах.

Батурин — козацька столиця, що відродилася

Гетьманщина стала ключовим явищем в історії національного державотворення. Столицею Лівобережної України, резиденцією гетьманів, центром політичного життя був тоді Батурин.

Die Antonius-Höhlen – die Mystik der unterirdischen Stille

In den Tiefen des Boldyn Gebirges verbergen sich die vom heiligen Antonius in Höhlen gegrabenen Zellen (Klausen). Die Antonius-Höhlen sind ein besonderer unterirdischer Komplex, eine mystische Sehenswürdigkeit, in der der Geist eines Mönchs umher wandelt und man eine andere Realität spürt: still, andächtig, geheiligt durch Jahrhunderte geistlichen Dienstes. Enge Gänge, Zellen unterirdische Kirchen – alles hier zeugt von der Kraft des Glaubens und der Askese. Die Gesamtlänge der Galerien beträgt 350 Meter. Hier befindet sich die größte unterirdische Kirche der Ukraine, die 8,4 Meter hohe Kirche des Heiligen Theodosius. Die tiefste Höhle liegt 12 Meter unter der Erde.

Die Ilinska-Kirche und das Jelezkyj-Kloster sind die Heiligtümer, die den Geist der Stadt bewahren. In der Nähe der Höhlen gelegen, ist die Ilinska-Kirche eine der ältesten in Tschernihiw und bewahrt den Charme des ukrainischen Mittelalters. Das Jelezkyj-Kloster ist ein weiteres Juwel der Antike, das der Legende nach im 11. Jahrhundert nach dem Erscheinen der Mutter Gottes von Großfürst Swjatoslaw gegründet wurde. Seine majestätischen Tempel und die Stille der Klosterhöfe erinnern daran, dass Spiritualität schon immer das Herz dieser Stadt war.

Hinter dem Klosterzaun befindet sich der Grabhügel „Die Schwarze Gruft“, der Mitte des 10. Jahrhunderts aufgeschüttet wurde und in dem laut Historikern der letzte Fürst von Tschernihiw aus vorchristlicher Zeit namens Tschorny (der Schwarze) begraben wurde. Während des aktuellen russisch-ukrainischen Krieges haben russische Truppen mehrmals Tschernihiw beschossen und dabei das Jelezkyj-Kloster, das Tor und den Glockenturm sowie die Kuppeln aus dem 17. Jahrhundert beschädigt.

Die Piatnitska-Kirche, ein Denkmal aus dem 12. Jahrhundert, beeindruckend aufgrund ihrer Dynamik und Ausdruckskraft, die sowohl dem äußeren als auch dem inneren Erscheinungsbild des Tempels zu eigen ist. Sie ist eine Perle der Kunst der Kyjiwer Rus, die trotz aller Widrigkeiten erhalten geblieben ist. Die Restaurierung im 20. Jahrhundert gab diesem Bauwerk seine ursprüngliche Harmonie zurück und unterstrich die Einzigartigkeit seiner Architektur.

Das bedeutendste Denkmal des ukrainischen Renaissance-Stils ist die Kateryninska-Kirche, die in ihrer authentischen Form erhalten geblieben ist. Dieses Heiligtum wurde im 18. Jahrhundert von den Kosaken des Tschernihiwer Regiments erbaut. Ihre fünf goldenen Kuppeln sind wie Sonnenstrahlen, die über den Fluss Desna aufsteigen. Die Kirche verkörpert den ukrainischen Barock: leicht, hell, voller innerer Freiheit. Die weiße Fassade und die harmonischen Formen vermitteln ein Gefühl von Feierlichkeit und Reinheit. Dieses Denkmal zeugt von der schöpferischen Kraft des Kosakengeistes – nicht nur im Kampf, sondern auch in der Kunst.

Baturyn – die wiedergeborene Hauptstadt der Kosaken

Das Hetmanat war ein Schlüsselereignis in der Geschichte der nationalen Staatsbildung. Die Hauptstadt der linksufrigen Ukraine, Residenz der Hetmane (Oberbefehlshaber in der Kosaken Armee) und Zentrum des politischen Lebens war damals Baturyn, wo über das Schicksal der Kosakennation entschieden wurde. Als Baturyn 1708 von russischen Truppen zerstört wurde, wurde es zum Symbol für den Widerstand. Unter Hetman Rosumovsky wurde die Stadt wieder aufgebaut und gilt bis heute als ein Freilichtmuseum. Der Hetman-Palast von Rosumovsky beeindruckt durch seine europäische Eleganz, die rekonstruierte Zitadelle erinnert an die Geschichte, und das Gebäude des Obersten Gerichts erinnert an die für die damaligen Zeiten sehr entwickelte Verwaltung im Kosakenstaat. Baturyn ist nicht nur eine Sehenswürdigkeit, sondern ein Aufruf, sich an die Freiheit zu erinnern und sie zu schätzen.

Там вирішувалася доля козацької нації. Трагедія 1708 року, коли Батурин був зруйнований російськими військами, стала символом боротьби та непокори. За гетьмана Кирила Розумовського місто відродили. Сьогодні відновлений Батурин — це живий музей під відкритим небом. Гетьманський палац Розумовського вражає європейською вишуканістю, реконструйована Цитадель переносить у часи слави й трагедії, а Будинок Генерального суду нагадує про високий рівень управління в козацькій державі. Батурин — це не просто пам'ятка, а заклик пам'ятати й цінувати свободу.

Качанівка — перлина епохи романтизму

На північному сході України на відстані 170 км від Києва на Ічнянщині знаходиться Палацово-парковий комплекс Качанівка — один із найкраще збережених ансамблів України

XIX століття. Білосніжні колонади комплексу, просторі тераси та розлогий парк з озерами створюють атмосферу старовинної шляхетності. Качанівка була джерелом творчого натхнення для найкращих представників вітчизняної культури світового ґатунку — Т. Шевченка, М. Костомарова, М. Максимовича, Д. Яворницького, І. Рєпіна — своєрідною творчою резиденцією, де народжувалися музика, література, мистецькі полотна й формувалися передові просвітницькі ідеї. Садиба й сьогодні вражає красою й переносить у ті часи, коли аристократія жила в гармонії з мистецтвом, а інтелігенція шукала там натхнення.

Тростянець — велич і тихий шепіт давніх алей

Недалеко від Качанівки розташований дендропарк Тростянець — унікальна всесвітньо відома пам'ятка садово-паркової архітектури XIX ст., створена відомим меценатом І.М. Скоропадським та його спадкоємцями. Це місце, де природа стає мистецтвом. Створений гористий ландшафт із 623 видами різноманітних дерев і кущів, зібраних з усього світу, штучні озера, острови просто вражають уяву. Тростянець поєднує в собі велич англійських парків із українською витонченістю. Тут легко забути про шум повсякденності, тут час сповільнюється, тиша і спокій наповнюють душу умиротворенням.

Чернігово-Сіверщина — це справжня історична скарбниця України. Її пам'ятки — це голос століть, сповнений краси й болю історичних випробувань, духовності й невмирущої сили українського народу. Тож, мандруючи цими шляхами, ми щоразу відкриваємо не лише нові сторінки історії, а й нові горизонти власного розуміння — ким ми є і куди прямуємо.

Katschaniwka – Perle der Romantik

Im Nordosten der Ukraine, 170 km von Kyjiw entfernt, befindet sich der Palast- und Parkkomplex Katschaniwka – eines der am besten erhaltenen Ensembles der Ukraine aus dem 19. Jahrhundert. Die schneeweißen Kolonnaden des Komplexes, die weitläufigen Terrassen und Park mit Seen schaffen eine Atmosphäre altertümlicher Noblesse. Katschaniwka war die Quelle der kreativen Inspiration für die besten Vertreter der heimischen Kultur. Es war eine Art kreative Residenz, in der Musik, Literatur und Kunstwerke entstanden und fortschrittliche Bildungsideen entwickelt wurden.

Trostjanez – die Größe und das leise Flüstern alter Alleen

Unweit von Katschaniwka liegt das Arboretum Trostjanez – eine einzigartige, weltweit bekannte Sehenswürdigkeit der Garten- und Parkarchitektur des 19. Jahrhunderts, die vom berühmten Mäzen I. M. Skoropadsky und seinen Erben geschaffen wurde, ein Ort, an dem Natur zu Kunst wird. Die künstlich angelegte hügelige Seenlandschaft mit 623 verschiedenen Baum- und Buscharten aus aller Welt ist beeindruckend. Trostjanez erinnert an die Pracht englischer Parks. Hier vergisst man leicht den Lärm des Alltags, hier verlangsamt sich die Zeit, Stille und Ruhe erfüllen die Seele mit Frieden. Die Oblast Tschernihiw ist eine wahre historische Schatzkammer der Ukraine. Ihre Sehenswürdigkeiten sind die Stimme der Jahrhunderte, voller Schönheit und Schmerz historischer Prüfungen, Spiritualität und Resilienz des ukrainischen Volkes. Die Reisenden entdecken hier nicht nur die Geschichte, sondern öffnen sich auch neue Horizonte.

БАГАТОГОЛОСА

ЖИТОМИРЩИНА

Житомирщина лежить на перетині шляхів між Києвом та Центральною Європою, між Поділлям та Поліссям. Є регіони, які відкриваються лише уважному, допитливому погляду, немов прадавня книга — сторінка за сторінкою, розділ за розділом, шар за шаром. Житомирська область саме така. Вона, можливо, не вражає з першої миті, проте вміє зачарувати й щедро обдарувати тих, хто готовий прийняти її скарби: аромат поліських сосен, віддзеркалення підвісних мостів у тихих водоймах, гомін вулиць із барвистими ярмарками, силуети старовинних архітектурних ансамблів, що проступають у візерунках місцевих пам'яток. І я впевнена: кожен знайде тут своє унікальне місце сили, до якого захочеться повертатися знову і знову...

//Житомир – місто над скелею та водою

Він величний та старовинний, але водночас сучасний і повний несподіванок:

Текст: Анна Гуцалюк

- від підвісного мосту над каньйоном річки **Тетерів** та природної скелі — голови Чацького (каньйон належить до п'яти наймальовничіших України, а скеля утворилася внаслідок вивітрювання гранітів і за обрисами нагадує голову людини)

до мистецької галереї **Gnatyuk art center** найбільший арт-простір Житомира, що об'єднує митців задля популяризації сучасного мистецтва;

- від прогулянки історичним пагорбом **Замкової гори** (саме це місце за легендою вважають точкою заснування Житомира у 884 році)

до сучасного урбан-простору **Electrovymiriuvach** (простір розташований на території колишнього Житомирського заводу електровимірювальних приладів і є найуспішнішим прикладом перетворення старого заводу зі збереженням виробництва на креативний та освітній хаб);

- від **Музею космонавтики** ім. Сергія Корольова (відкритий у 1970 році, складається з Меморіального будинку-музею та сучасної експозиції «Космос»)

до арт-простору **Вежа** (розташованого у відреставрованій водонапірній башті і є самобутнім культурним та архітектурним об'єктом);

до філіжанки кави у **Кафеджии** на головній вулиці Михайлівській

- від такої рідної альма-матер — **Житомирського державного університету імені Франка** (заснованого у 1919 році як Волинський педагогічний інститут)

Це гармонійне поєднання давнини та сучасності знайде відгук у будь-якого європейського мандрівника: каньйон нагадує північні ландшафти, костели та монастирі — архітектуру Заходу, а вузькі вулички — атмосферу стародавньої Речі Посполитої.

Місто-побратим Житомира <—> Дортмунд.

//Бердичів – місто, переплетене українською, польською та єврейською культурами

Місто пам'ятає набагато більше, ніж помітно на перший погляд. У XX столітті тут проживало близько 40 тисяч євреїв, і Бердичів був одним із центрів єврейства Східної Європи. Колишню Велику хоральну синагогу (хоч і не діючу) легко впізнати за характерною архітектурою. Свідченням польської культури є **костел Св. Варфоломія**, де повінчалися Оноре де Бальзак та Евеліна Ганська.

Однією з найвідоміших історичних пам'яток і місцем паломництва є **Монастир Босих Кармелітів** — святиня міста й частина духовної спадщини бердичівлян.

Бердичівський пивоварний завод відомий всій Україні завдяки традиції варіння живого пива. До самобутніх складових місцевої культури належить і ансамбль народного танцю **Явір**, заснований у 1987 році, який здобув міжнародне визнання в Аргентині, Польщі, Болгарії та інших країнах.

Музично-драматичний театр Бердичева, оновлений у 2018 році, став важливим осередком культурного життя та майданчиком для колективів з усієї України.

Залізничний вокзал міста — не лише важливий транспортний вузол, а й стратегічний об'єкт, що під час повномасштабного вторгнення відігравав значну роль в евакуації населення.

Місто-побратим Бердичева <—> Констанц

Коростень — місто казкового Полісся та тканих рушників. Повітря поступово стає свіжим та сухішим, подих затамовується, а погляд зупиняється на неймовірній розкоші лапятих соснах — ми в серці Полісся, у Коростені.

Саме Коростенський **краєзнавчий музей** розповідає про природу та історію цього краю. У літописах це місто згадується як Іскоростень — столиця древлян, одного з важливих племен Київської Русі. До цього часу збереглися поліські ремісничі традиції: ткацтво, кераміка та лозоплетіння.

Гастрономічною візитівкою міста є **Свято дерунів** — саме тому Коростень називають «столицею дерунів». Поруч зі сценами та конкурсними майданчиками діє ярмарок ремесел, де можна придбати унікальні вироби ручної роботи. На фестивалі навіть відкрили пам'ятник Деруну — для символічного підкреслення важливості цієї страви. Свято швидко стало не лише всеукраїнським, а й міжнародним. Цього року його проводили під гаслом «Деруни — Донати — Дрони», збираючи кошти для Збройних Сил України.

Звягель — місто поетизму Волині.

Місто має давню історію. У часи імперського панування воно отримало назву Новоград-Волинський, а у 2022 році повернуло собі історичне ім'я — як символ відновлення української ідентичності та відходу від імперської спадщини.

До наших днів збереглися залишки **Звягельської фортеці** на березі річки Случ — важливого оборонного пункту давнини. Сучасна набережна — улюблене місце прогулянок містян. Звягель — особливий літературний осередок України, батьківщина Лесі Українки. У будинку, де вона народилася, працює музей поетеси. З 1987 року тут відбувається Міжнародне свято літератури і мистецтв «Лесині джерела», покликане вшановувати пам'ять поетеси та популяризувати українську літературну традицію. Найобдарованіші учасники отримують Національну премію та Житомирську обласну премію.

Звягель є важливим транспортним вузлом: через місто проходить залізниця та міжнародна траса Е40 (Київ — Чоп).

Місто-побратим Звягеля <—> Людвігсгафен-на-Рейні

Житомирщина вміє говорити по-різному — і я маю на увазі не мову в прямому її значенні, а відлуння історії, багатошаровість культур і сучасні традиції. Потрібно лише побачити, відчути й зрозуміти.

ЖИТОМИРЩИНА

Die Oblast **Schytomyr** liegt am Schnittpunkt der Routen zwischen Kyjiw und Mitteleuropa, zwischen den historischen Regionen Podillja und Polissja. Es gibt Regionen, die erst unter einem aufmerksamen, neugierigen Blick sichtbar werden und sich wie ein uraltes Buch entfalten – Seite für Seite, Kapitel für Kapitel, Schicht für Schicht. Die Oblast Schytomyr ist genauso. Sie mag nicht auf den ersten Blick überwältigend sein, aber wer sich mit der Region auseinandersetzt, entdeckt viel: : den Duft der pollessischen Kiefern, die Spiegelung der Hängebrücken in den Gewässern, den Straßenlärm mit ihren farbenfrohen, ursprünglichen Märkten, die Silhouetten alter architektonischer Ensembles, die sich in den Ornamenten lokaler Denkmäler widerspiegeln.

Schytomyr ist die Stadt auf dem Felsen und über dem Wasser.
Sie ist eindrucksvoll und altertümlich, gleichzeitig modern und unerwartet:

Text: Anna Gutsaliuk

von der Hängebrücke über dem Canyon des Flusses **Teteriw** und dem natürlichen Felsen – Tschazkyjs Kopf (der Canyon zählt zu den fünf malerischsten der Ukraine; der Felsen „Tschazkyjs Kopf“ entstand durch die Verwitterung von Granitgestein und erinnert in seinen Umrissen an einen menschlichen Kopf)

bis zur Kunstgalerie **Gnatyuk Art Center** (dies ist der größte Kunstraum Schytomyrs, der kreative Menschen mit dem Ziel der Popularisierung zeitgenössischer Kunst vereint);

von einem Spaziergang auf dem historischen **Hügel des Schlossbergs** (dieser Ort gilt der Legende nach als Gründungsort Schytomyrs im Jahr 884)

bis zum hochmodernen Urban-Space **Electrovymiriuvach** (der Komplex befindet sich auf dem Gelände des ehemaligen Schytomyrer Werks für elektrische Messgeräte und gilt als das gelungene Beispiel für die Umwandlung einer alten Fabrik (auch unter Beibehaltung der Produktion) in ein Kreativ- und Bildungszentrum);

vom Museum für Raumfahrt benannt nach Serhij Koroljow (das Museum wurde 1970 gegründet und besteht aus dem Gedenkhause-Museum und der modernen Exposition „Kosmos“)

bis zum Kunstraum **Turm** (Der Raum befindet sich im Wasserturm und ist ein eigenständiges kulturelles und architektonisches Objekt);

bis zur Tasse Kaffee im **Kafedschjo** in der Hauptstraße Mychajliwska;

von der so vertrauten Alma Mater, der **Staatlichen Iwan-Franko-Universität** Schytomyr (gegründet 1919 als Wolhynisches Pädagogisches Institut)

Diese Mischung aus Geschichte und Moderne wird in Schytomyr auch bei jedem europäischen Kenner Anklang finden: Der Canyon erinnert an die Landschaften im Norden Europas, die Kirchen und Klöster - an ihre westlichen Pendanten, und die manchmal enge Gassen spiegeln den Flair der Zeit der Polnisch-Litauischen Union (Rzeczpospolita) wider.

Die Partnerstadt von Schytomyr ist Dortmund.

Berdytschiw ist eine Stadt, verflochten mit ukrainischer, polnischer und jüdischer Kultur

Die Stadt erinnert sich tatsächlich an viel mehr, als sie zeigt. Im 21. Jahrhundert lebten hier etwa 40.000 Juden, sie war das Zentrum des Judentums Osteuropas. Die ehemalige Große **Choralsynagoge** (obwohl sie nicht mehr ihrem ursprünglichen Zweck dient) ist an ihrem architektonischen Ensemble noch erkennbar. Ein Zeugnis der polnischen Kultur ist die **St.-Bartholomäus-Kirche**, in der **Honoré de Balzac Éveline Hańska** heiratete. Ein wichtiges historisches Denkmal und ein Wallfahrtsort ist **das Kloster der Unbeschuhten Karmeliten**, das ebenfalls polnische Wurzeln hat. Es ist heute ein fester Bestandteil des spirituellen Lebens der Berdytschiwer und ein Heiligtum der Stadt.

Zum unverzichtbaren Teil der ukrainischen Kultur gehört das 1987 gegründete Volkstanzenensemble **Jawir**, das internationale Anerkennung in Argentinien, Polen, Bulgarien und anderen Ländern genießt. Ein moderner Ort der Kultur und des Entertainments ist das Theater für Musik und Dramakunst, das nach der Rekonstruktion im Jahr 2018 wiedereröffnet wurde. Das Theater empfängt Schauspieler aus der ganzen Ukraine.

Der Bahnhof von Berdyschiw ist nicht nur ein großer Verkehrsknotenpunkt der Ukraine, sondern auch ein strategisch wichtiger Punkt, der während der russischen Invasion für Evakuierungszüge genutzt wurde.

Die Partnerstadt von Berdyschiw ist Konstanz.

Korosten ist die Stadt des märchenhaften Polissja und der gewebten Handtücher. Die Luft wird allmählich frisch und trocken, man atmet tief durch, und der Blick bleibt auf den unglaublich prächtigen Fichten hängen. Gerade das Korostener Heimatmuseum macht Natur und Geschichte dieser Region greifbar. In den Chroniken wird die Stadt als Iskorosten erwähnt – die Hauptstadt der Drewlanen, eines wichtigen Stammes der Kyjiwer Rus. Bis heute sind die polessischen Handwerkstraditionen erhalten geblieben: Weberei, Keramik und Korbflechtere.

Das gastronomische Markenzeichen der Stadt ist **das Fest der Deruny** (Kartoffelbratlinge), weshalb sie den Beinamen "Die Hauptstadt der Deruny" erhalten hat. Der Sinn dieses Festivals war seit seiner Gründung die Bewahrung und Popularisierung des traditionellen polessischen Gerichts, dem hier sogar ein Denkmal errichtet wurde.

Im Rahmen des Festivals gibt es auch einen Handwerk- und Souvenirmarkt, auf dem man einzigartige handgefertigte Produkte erwerben kann. Dieses Jahr fand das Fest unter dem Motto „Deruny – Donations – Drohnen“ statt. Nicht zufällig wurde der malerische **Drewlaner Park** von Korosten als Veranstaltungsort gewählt, der an den felsigen Ufern des Flusses Usch liegt. Über ihn führt eine große und einmastige Hängebrücke. Korosten hat noch **keine** Partnerstadt in Deutschland. Ich hoffe, dass sich dies nach der Veröffentlichung des Artikels ändern wird (Ich deute auf nichts hin).

Swjahel – die Stadt des poetischen Wolhyniens.

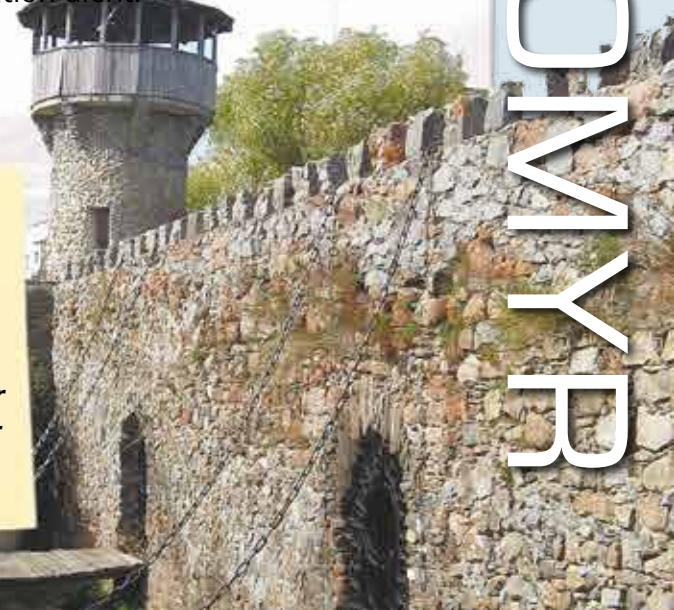
Die Stadt blickt auf eine jahrhundertealte Geschichte zurück. Unter der imperialen Herrschaft erhielt sie den Namen Nowohrad-Wolynskyj, doch im Jahr 2022 erhielt sie ihren ursprünglichen Namen zurück als Symbol der Rückkehr zu den ukrainischen Wurzeln und der Abkehr vom Imperialismus.

Wir haben die einmalige Gelegenheit, die Überreste der **Swjaheler Festung** am Ufer des Flusses Slutsch als wichtige Verteidigungsanlage der ukrainischen Geschichte zu besichtigen. Die moderne Uferpromenade ist ein beliebter Ort für Spaziergänge der Anwohner.

Swjahel ist für die Ukrainer ein besonderes literarisches Zentrum, die Geburtsstadt der berühmten Lessja Ukrajinka. Das Museum, das ihren Namen trägt und sich im Haus befindet, in dem die Dichterin geboren wurde, heißt seine Besucher herzlich willkommen. Seit 1987 wird hier das internationale Literatur- und Kunstfest „Lessja-Quellen“ veranstaltet, das dem Gedenken an die Dichterin und der Popularisierung der ukrainischen literarischen Tradition dient.

Die Partnerstadt von Swjahel ist Ludwigshafen am Rhein.

Die Oblast Schytomyr versteht es, auf unterschiedliche Weise zu sprechen – und ich meine damit nicht die Sprache im wörtlichen Sinne, sondern vielmehr Geschichte, Vielschichtigkeit der Kultur und moderne Traditionen.

Текст: Людмила Леонова

Р
І
В
Н
Е
Н
Ш
И
Н
А

Там, де ліси зберігають легенди

Рівненська область на північному заході України — це територія, де густі ліси бережуть легенди, маленькі міста зберігають європейську історію, а сучасні ідеї проростають так само впевнено, як дуби в її заповідниках. Вона ще не належить до розкручених туристичних напрямків України — і саме це робить її особливо цікавою. Рівненщина пропонує справжність, автентичну культуру, неповторні природні локації, які ще чекають свого мандрівника, дослідника та креативні спільноти.

Коли минуле відчувається поруч

Рівненщина — це регіон, де історія не ховається в архівах, а живе поряд із людьми. Одним з найцінніших осередків є **Острог** — місто, що стало символом національного відродження та освіти. Саме тут у 1576 році князь Костянтин-Василь Острозький заснував першу в Україні та всьому східнослов'янському світі академію, яка і сьогодні є потужним сучасним освітнім центром. Острозький замок із Вежею Мурованою та Музей книги і друкарства розповідають про початки книгодрукування в Європі й культурні зв'язки, які формували освітній простір регіону.

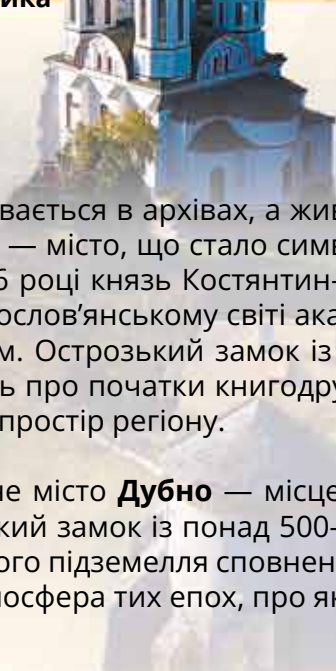
За 35 кілометрів від Острога розташоване місто **Дубно** — місце, яке ніби існує між рядками старовинних літописів. Дубенський замок із понад 500-річною історією пережив війни, приймав шляхетні роди, а його підземелля сповнені легенд про скарби, дуелі та незламність. Тут відчувається атмосфера тих епох, про які зазвичай читають лише в книгах.

Неподалік, у Корецькому краї, **руїни замку** XIV століття, відображені у тихих водах річки, створюють майже кінематографічний пейзаж. Сюди люблять приїжджати фотографі, художники та всі, хто цінує романтику місць із «душею часу».

Автентичність, ремесла і традиції, що надихають

Рівненщина — один із потужних центрів українських **народних ремесел**. Вишивка, ткацтво, гончарство, різьблення по дереву й соломоплетіння зберігаються тут не як музейні експонати, а як живе мистецтво. У багатьох селах і містах працюють майстерні та творчі студії, де молоді митці осучаснюють етнодизайн: створюють одяг, аксесуари й предмети інтер'єру, що поєднують національні мотиви й сучасний стиль. Вишиванки з поліськими орнаментами стають трендовими і все частіше з'являються на світових модних майданчиках.

Фестивалі та культурні події — ще один прояв живої традиції. «Острозька брама», «Із варяг у греки», етноподії до Івана Купала або Маланки об'єднують фольклор і молодіжну креативність — разом із музикою, театром і сучасним мистецтвом.

Природа для slow travel та есо-відпочинку

Для подорожніх, які шукають натхнення у природі та прагнуть уникнути перенасичених маршрутів, Рівненщина стане відкриттям. Найвідомішою локацією є **Тунель кохання** поблизу Клевая — 4-кілометровий зелений тунель, утворений деревами вздовж залізничної колії. Він став місцем освідчень, фотосесій і романтичних історій з усього світу.

Та місцеві знають: найкраща магія тунелю — на світанку, коли між гілками зависає легкий туман. Поліський район області — це інший тип краси: тиха, первісна, майже медитативна. Ліси, річки та торфові болота створюють унікальний природний ландшафт, ідеальний для каякінгу, веломандрівок та спостережень за дикою природою.

Рівненський природний заповідник береже одну з найбільш недоторканих екосистем Європи. А для тих, хто любить незвичні геологічні дива, **Базальтові стовпи** поблизу Березного та Костополя стануть справжнім сюрпризом. Природні постаменти з базальту нагадують ісландські пейзажі — різкі, скульптурні, майже інопланетні.

Регіон, що дивиться у майбутнє

Рівненщина активно формує сучасний культурний та цифровий простір. У місті Рівне з'являються техноініціативи, хаби для стартапів, креативні простори, нові музеї та туристичні проекти. Громади працюють над цифровими турами, 3D-реконструкціями історичних об'єктів, розвивають локальні події та культурний туризм.

Рівненщина — це регіон, що водночас надихає минулим та впевнено будує майбутнє. Місце, куди варто приїхати не лише побачити, а й відчувати: через зустрічі з людьми, через історії, через пейзажі, які залишаються в пам'яті надовго.

Читайте більше про Парк історичної реконструкції „Городище Остриця“ у випуску #18 нашого журналу:

WO DIE WALDER LEGENDEN BERGEN

RIVNE-REGION

Die Oblast Rivne im Nordwesten der Ukraine ist ein Gebiet, in dem dichte Wälder Legenden bewahren, kleine Städte europäische Geschichte pflegen und moderne Ideen in ihren Reservaten so selbstbewusst gedeihen wie Eichen.

Sie zählt noch nicht zu den bekannten touristischen Zielen der Ukraine – und genau das macht sie so reizvoll. Die Oblast Rivne bietet eine authentische Kultur und einzigartige Naturlandschaften, die noch auf ihre Reisenden, Forschenden und Kreativen warten.

Text: Liudmyla Leonova

Aus dem Ukrainischen: Ilona Gerlach

Wenn die Vergangenheit sich nah anfühlt

Die Oblast Rivne ist eine Region, in der Geschichte nicht in Archiven verborgen liegt, sondern die Menschen in ihrem Alltag begleitet. Eines der wertvollsten Zentren ist **Ostroh**: Eine Stadt, die zum Symbol nationaler Wiedergeburt und Bildung wurde. Hier gründete Fürst Konstantin-Wasyl Ostrozky 1576 die erste Akademie der Ukraine und der gesamten ostslawischen Welt, die bis heute ein bedeutendes, modernes Bildungszentrum ist. Schloss Ostroh mit seinem Backsteinturm und das Buch- und Druckmuseum zeugen von den Anfängen des Buchdrucks in Europa und den kulturellen Verbindungen, die den Bildungsraum der Region prägten.

35 Kilometer von Ostroh entfernt liegt die Stadt **Dubno** – ein Ort, der den altertümlichen Chroniken entsprungen scheint. Das Schloss Dubno, mit seiner über 500-jährigen Geschichte, hat Kriege überstanden, Adelsfamilien beherbergt und seine Verliese sind voller Legenden über Schätze, Duelle und Unbesiegbarkeit. Hier spürt man die Atmosphäre jener Epochen, von denen man sonst nur in Büchern liest.

Ganz in der Nähe, in der Region Koretzkyj, bilden die **Ruinen einer Burg** aus dem 14. Jahrhundert, die sich im ruhigen Wasser des Flusses spiegeln, eine fast filmreife Landschaft. Fotografen, Künstler und alle, die den Zauber von Orten mit der „Seele der Zeit“ zu schätzen wissen, kommen gerne hierher.

Natur für Slow Travel und Öko-Urlaub

Für Reisende, die sich von der Natur inspirieren lassen und überfüllte Routen meiden möchten, ist die Oblast Rivne eine wahre Entdeckung. Die bekannteste Sehenswürdigkeit ist der **Liebestunnel** bei Klewan – ein vier Kilometer langer, grüner Tunnel, der von Bäumen entlang der Bahngleise gebildet wird. Er ist zu einem beliebten Ort für Heiratsanträge, Fotoshootings und romantische Geschichten aus aller Welt geworden. Doch die Einheimischen wissen: Der Tunnel entfaltet seinen schönsten Zauber im Morgengrauen, wenn ein leichter Nebel zwischen den Zweigen hängt.

Die Region Polissya besticht durch ihre ganz eigene Schönheit: urig, ruhig, fast meditativ. Wälder, Flüsse und Moore bilden eine einzigartige Naturlandschaft, ideal zum Kajak- und Radfahren oder Beobachten von Wildtieren. Das **Naturschutzgebiet** Rivne ist eines der intaktesten Ökosysteme Europas.

Und für alle, die ungewöhnliche geologische Wunder lieben, sind die **Basaltsäulen** bei Berezny und Kostopyl eine echte Überraschung. Schroff, skulptural, fast außerirdisch – erinnern sie an isländische Landschaften.

Authentizität, Handwerkskunst und inspirierende Traditionen

Die Oblast Rivne zählt zu den bedeutendsten Zentren ukrainischen **Kunst-handwerks**. Stickerei, Weberei, Töpferei, Holzschnitzerei und Strohflechten werden hier nicht in Museen, sondern als lebendige Kunst bewahrt. In vielen Dörfern und Städten gibt es Werkstätten und Kreativstudios, in denen junge Künstlerinnen und Künstler ethnische Designs modernisieren. Sie kreieren Kleidung, Accessoires und Alltagsgegenstände, die nationale Motive mit modernem Stil verbinden. Bestickte Hemden mit Polissya-Ornamenten liegen im Trend und sind immer häufiger auf internationalen Schauplätzen zu sehen.

Feste und kulturelle Veranstaltungen sind eine weitere Ausdrucksform lebendiger Tradition. Ethno-Veranstaltungen wie „Ostroh Gate“, „Von den Warägern zu den Griechen“ oder „Malanka“ verbinden Folklore und Jugendkreativität mit Musik, Theater und zeitgenössischer Kunst.

Eine Region, die in die Zukunft blickt

Gleichwohl sie historisch authentisch ist, gestaltet die Oblast Rivne aktiv einen modernen Kultur- und Digitalraum. In der Stadt Rivne entstehen Technologieinitiativen, Startup-Zentren, Kreativräume, neue Museen und Tourismusprojekte. Gemeinden arbeiten an digitalen Stadtführungen, 3D-Rekonstruktionen historischer Stätten und entwickeln lokale Veranstaltungen und fördern Kulturtourismus.

Lesen Sie mehr über den historischen Rekonstruktionspark „**Ostwyzja**“ in der Ausgabe #18:

Текст: редакція, на основі матеріалів Юлії Марушки

Волинь — лотос на болоті

Волинь — це королівство і село, заповідник і болото, Корона Вітовта і Леся Українка. Це земля, де у 1943 році заснувалася Українська повстанська армія, і де декомунізація фактично відбулася ще у 1991-му: пам'ятники мінялися, вулиці перейменовувалися, Проспект Волі й Майдан Незалежності ставали не гаслами, а повсякденною реальністю.

Центром цього простору є Луцьк — одне з найдавніших міст України, вперше згадане у 1085 році в Іпатіївському літописі. Від Берліна до Луцька — 981 кілометр, а від Луцька до Харкова — 877. Ця географія говорить сама за себе: Луцьк ближчий до Європи не лише просторово, а й історично, культурно, ментально. Український архітектор Віктор Коритянський влучно зауважив: «У Луцьку неясно, де закінчується місто і де починається село». Можливо, це найточніше визначення не лише міста, а й усієї Волині.

За розмірами Луцьк приблизно як німецький Кассель. Для України це невелике місто, але саме тут у XII столітті був центр Галицько-Волинського князівства, а у 1428 році, з ініціативи великого князя литовського Вітовта, відбувся перший з'їзд європейських монархів. Мініатюрна середньовічна модель Європи — задовго до появи Європейського Союзу.

Луцьк — це місто-долоня, місто-перехрестя. Тут поруч легендарний **замок Любарта** — символ останньої столиці Галицько-Волинської держави; велика хоральна ренесансна синагога XVII століття; розгалужена система підземель і боліт; Музей Волинської ікони — адже Волинь у XII столітті була важливим центром іконописання.

Волинь — це край видатних митців. **Леся Українка**, центральна постать української літератури початку XX століття, тісно пов'язана з цим регіоном. Саме на Волині минули її дитячі роки; тут формувался її світогляд, тут вона рано почала писати вірші. Її перший відомий поетичний твір «Надія», написаний у дев'ятирічному віці, традиційно пов'язують саме з волинським періодом життя. У Луцьку зберігся будинок родини Косачів — місце, де приватна родинна історія перетворюється на частину національної пам'яті.

З Волині походять і сучасні митці. Скульптор **Микола Головань** — автор знаменитого «**будинку з химерами**» в Луцьку, самобутнього простору, де наїв, міф і особиста філософія перетворилися на унікальний мистецький всесвіт. Художник **Михайло Кумановський** відомий своїми експресивними міськими пейзажами Луцька, а **Оксана Ядчук-Мачинська** — глибокими, інтимними роботами, що працюють з пам'яттю й тишею. Режисер **Олесь Санін**, автор фільмів «Поводир» і «Довбуш», неодноразово говорив про Волинь як про унікальний прикордонний край без «привілейованого населення».

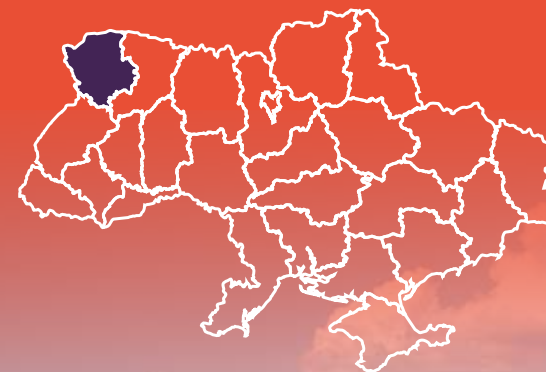
Режисер розкаже, що в місті, де на одній центральній площі співіснували декілька релігійних конфесій — православна церква, дві католицькі, німецька протестантська кірха, синагога — люди вчилися домовлятися. Шукати не те, що роз'єднує, а те, що об'єднує. Тут, поруч із Польщею та Білоруссю, питання «як жити, коли ти не більшість» було не теорією, а щоденною практикою. Ця багатоконфесійність і багатокультурність була природною змалечку. Різдво, зимові свята — спочатку у євреїв, потім у православних.

Без пояснень, без ідеологій. Любов як універсальна мова, що перемагає все.

Волинь — це також край голосів. Це **Устилуг**, де **Ігор Стравінський** під час літніх перебувань створював свої знакові твори. Це **Волинський народний хор** — носій архаїчного багатоголосся. Це **Тріо Мареничів**, яке стало голосом української лірики другої половини XX століття. Це театр «**Гармидер**», що працює з сучасними формами й болючими темами, фестивалі «**Бандерштадт**» і «**Фронтера**», які перетворюють Луцьк на простір діалогу, музики й літератури. Це гурт «**Тартак**» із його соціальною енергією та родина Косачів як культурний символ.

Волинь — це край зелених лісів і голубих озер. **Шацькі озера**, які часто називають «Волинськими Карибами», — це ціла система водойм серед соснових лісів. Озеро **Світязь**, найглибше в Україні (58 метрів), вражає не лише глибиною, а й прозорістю та легендами, що передаються з покоління в покоління.

Новини тут часто буденні: наприклад, перебудова Центрального ринку. Але навіть на болоті може розквітнути лотос — яскраво і вперто. Волинь саме така. Неочевидна, багатожарова, жива.

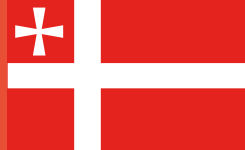
Будинок, де жила Леся

замок Любарта, фото: Ксенія Фукс

Wolhynien – eine Lotusblume im Sumpf

Text: Redaktion,
basierend auf den Materialien von Juliia Maruschko

Wolhynien ist zugleich Königreich und Dorf, Naturschutzgebiet und Sumpf, Vytautas' Krone und Lessja Ukrajinka. Es ist ein Landstrich, auf dem 1943 die Ukrainische Aufstandsarmee entstand und 1991 die Dekommunisierung faktisch vollzogen war: sowjetische Denkmäler verschwanden, Straßen wurden umbenannt, und die Freiheitsallee wie auch der Unabhängigkeitsplatz wurden nicht zu Parolen, sondern zum gelebten Alltag.

Zentrum dieser Oblast ist **Luzk** – eine der ältesten Städte der Ukraine, erstmals 1085 in der Hypatiuschronik erwähnt. Von Berlin bis Luzk sind es 981 Kilometer, von Luzk bis Charkiw – 877. Diese geografischen Daten sprechen für sich: Luzk liegt Europa näher, nicht nur räumlich, sondern auch historisch, kulturell und mental. Der ukrainische Architekt Viktor Korytjanskij bemerkte treffend: „In Luzk ist nicht klar, wo die Stadt endet und wo das Dorf beginnt.“ Vielleicht ist das die präziseste Beschreibung nicht nur der Stadt, sondern ganz Wolhyniens.

Von der Größe her ist Luzk etwa mit dem deutschen Kassel vergleichbar. Für ukrainische Verhältnisse ist es eine kleine Stadt, doch im 12. Jahrhundert befand sich hier das Zentrum des **Galizisch-Wolhynischen Fürstentums**, und 1428 fand hier der erste Kongress europäischer Monarchen auf Initiative des **litauischen Großfürsten Vytautas** statt. Ein mittelalterliches Miniaturmodell Europas, wenn man so will – lange vor der Entstehung der Europäischen Union. In Luzk stehen dicht beieinander die legendäre **Burg Lubart** – das Symbol der letzten Hauptstadt des Galizisch-Wolhynischen Staates, die große Chorsynagoge des 17. Jahrhunderts, ein verzweigtes System von unterirdischen Gängen und Moorlandschaften sowie das Museum der Wolhynischen Ikone, denn gerade Wolhynien war im 12. Jahrhundert ein bedeutendes Zentrum der Ikonenmalerei.

Wolhynien ist eine Region großer Künstlerinnen und Künstler. **Lessja Ukrajinka**, eine zentrale Gestalt der ukrainischen Literatur zu Beginn des 20. Jahrhunderts, ist eng mit dieser Gegend verbunden. Hier verbrachte sie ihre Kindheit, hier formte sich ihr Weltbild, hier begann sie früh zu schreiben. Ihr erstes bekanntes Gedicht „Nadija“ („Hoffnung“), das sie im Alter von neun Jahren verfasste, wird traditionell mit ihrer wolhynischen Lebensphase in Verbindung gebracht. In Luzk ist das Haus der Familie **Kosatsch** (die Familie der Lessja Ukrajinka) erhalten geblieben – ein Ort, an dem sich private Familiengeschichte in nationale Erinnerung verwandelt.

Aus Wolhynien stammen auch zahlreiche zeitgenössische Kunstschafter. Der Bildhauer **Mykola Holowan** ist der Schöpfer des berühmten „**Hauses mit Chimären**“ in Luzk – eines eigenwilligen Raumes, in dem Naivität, Mythos und persönliche Philosophie zu einem künstlerischen Universum verschmelzen. Der Maler **Mykhajlo Kumanowskyj** ist bekannt für seine expressiven Stadtlandschaften von Luzk, während **Oksana Jadschuk-Matschynska** in ihren Arbeiten mit Erinnerung und Stille, Tiefe und Intimität arbeitet. Der Regisseur **Oles Sanin**, der Filme **Der Blinde** („Powodyr“) und **Dowbusch** gedreht hat, spricht immer wieder von Wolhynien als einem besonderen Grenzgebiet ohne „privilegierte Bevölkerung“.

Sanin erinnert sich an eine Stadt, in deren Stadtmitte mehrere religiöse Konfessionen samt ihrer Sakralbauten nebeneinander existierten: eine orthodoxe Kirche, zwei katholische Kirchen, eine deutsche protestantische Kirche und eine Synagoge. In einem solchen Umfeld lernten die Menschen, miteinander auszukommen, das zu suchen, was verbindet und nicht das, was trennt. Hier, nahe der polnischen und belarussischen Grenze, war die Frage „Wie lebt man, wenn man zu einer Minderheit gehört?“ keine Theorie, sondern tägliche Praxis.

Diese Multikonfessionalität und Multikulturalität waren von Kindheit an selbstverständlich: Winterfeste zuerst bei den Juden, dann bei den Orthodoxen. Ohne besondere Erklärungen, ohne ideologische Trennung. Liebe als universelle Sprache, die alles überwindet.

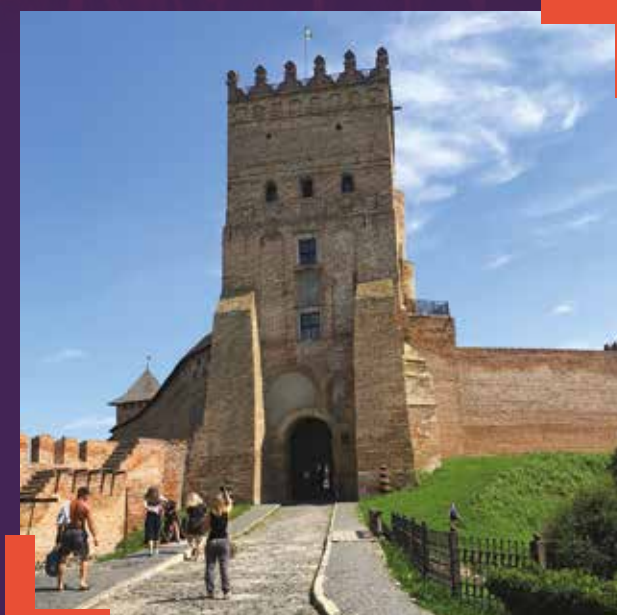
Wolhynien ist ein Land der Stimmen. **Ustyluh**, wo **Igor Strawinsky** während seiner Sommeraufenthalte einige seiner bedeutendsten Werke schuf. Der **Wolhynische Volkschor**, Träger einer archaischen Mehrstimmigkeit. Das **Trio Marenysch**, das zur Stimme der ukrainischen Lyrik der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts wurde. Das Theater **Harmyder**, das mit zeitgenössischen Formen und schmerzhaften Themen arbeitet. Die Musikfestivals **Banderstadt** und **Frontera**, die Luzk in einen Raum des Dialogs, der Musik und der Literatur verwandeln. Die Band **Tartak** mit ihrer sozialen Energie und die Familie **Kosatsch** als kulturelles Symbol.

Wolhynien ist ein Land grüner Wälder und blauer Seen. Die **Schatsker Seen**, oft als „wolhynische Karibik“ bezeichnet, bilden ein ganzes System von Gewässern inmitten von Kiefernwäldern. Der **Switjas-See** ist mit seinen 58 Metern der tiefste See der Ukraine, er beeindruckt jedoch nicht nur durch seine Tiefe, sondern auch durch seine Klarheit und die Legenden, die von Generation zu Generation weitergegeben werden.

So wie in einem Sumpf wunderschöner Lotus erblühen kann, leuchtet Wolhynien und strahlt das Leben aus.

Fotos: Ksenija Fuchs

Burg Lubart

Haus mit Chimären

За межами кави і бруківки: справжня Львівщина

Текст та акварелі: Вікторія Михайлова

Коли ми згадуємо Львів, у голові відразу виринає інстаграмний образ: аромат кави, дзвін трамваїв у центрі міста, бруківка, вузькі вулички й строкатий натовп туристів. Старе місто, площа Ринок, кав'ярні за кав'ярнями... Та Львів – це лише серце великого й значно багатшого організму під назвою Львівська область. А цей край може запропонувати набагато більше, ніж еспreso у гарній філіжанці та селфі на фоні Ратуші чи Оперного театру.

Львівська область розташована на заході України, займає площу понад 21 тисячу квадратних кілометрів і має населення близько 2,5 мільйона людей. Вона межує з Польщею, Закарпатською, Івано-Франківською, Тернопільською, Волинською та Рівненською областями. Таке розташування зробило регіон важливим культурним і логістичним мостом між Україною та Європою й суттєво вплинуло на формування місцевої ідентичності.

До Львівського регіону входить чимало великих міст і містечок, кожне з яких має власний характер і унікальну історію. Серед найбільших – **Дрогобич**, **Стрий**, **Шептицький** (колишній Червоноград) і **Борислав**.

Дрогобич:

одне з найстаріших міст області, згадане ще в літописах XI століття. Він відомий солеварінням, багатою архітектурною спадщиною та дерев'яною церквою Святого Юра – шедевром галицької дерев'яної сакральної архітектури. Дрогобицька солеварня, заснована у 1250 році, розташована поблизу родовищ соляної ропи. Саме із солеварінням пов'язане заснування Дрогобича.

Стрий:

місто, яке колись було важливим торговельним і військовим осередком, а нині приваблює традиціями та близькістю до Карпатського передгір'я.

Борислав

і Бориславський край мають потужну нафтову історію: у XIX–XX століттях тут розпочався нафтовий бум, і місто стало одним із провідних нафтопромислових центрів Європи свого часу.

Шептицький:

місто промисловості й шахтарів, культурний осередок північної частини регіону. Поруч розташована Сокальщина з її традиціями вишиванки, писанкарства та давніми храмами.

Місцева культура й традиції області – це жива суміш української, польської, єврейської, австрійської та вірменської спадщини. Тут кожен камінь має пам'ять, яка вплітається у щоденність: у легенди, галицький діалект, міську іронію та особливий гумор.

Яворівська вишиванка

Говорячи про традиції Львівщини, неможливо оминати ремесла. Тут і досі плекають **автентичну вишивку**, **гончарство**, **килимарство**, **ковальство**, **різьбу по дереву** та **писанкарство**. Особливою є й місцева гастрономічна культура: **баноси**, **грибова юшка**, **борщ із вушками**, **пляцки**, **сирники**, десятки страв із локальних продуктів. Але символом краю все ж таки залишається **кава**.

Природа регіону вражає не менше, ніж його історія. Львівщина простягається від рівнин до передгірських зон і частково охоплює Українські Карпати. Тут розташований **Сколівецький район**, відомий своїми гірськими масивами, сосновими лісами та водоспадами. Область багата на мінеральні джерела – зокрема у **Трускавці** та

Глинянський килим

Моршині. Тут ліси пахнуть грибами й мохом, холодною річковою водою, а світанки в горах допомагають зупинитися й прислухатися до себе. **Яворівський район** приховує **Розточчя** – природний край із пагорбами, озерами, лісами та рідкісними рослинами. Сюди приїжджають для походів, кемпінгу, сплавів, катання на гірських велосипедах або просто, щоб побути якомога далі від шумного міста.

У Львівській області можна знайти старі ліси поруч із промисловими містами, а легенди часто межують із серйозною історичною правдою. Тут завжди є місце для молитви й допомоги близьким. Тож Львівщина не є тотожною Львову. Вона значно більша й цікавіша. А щоб це відчути, варто придбати квиток на потяг, витягнути з-під ліжка старий наплічник і каримат та рушити в дорогу.

Text und Aquarelle: Viktoriya Mykhaylova | Aus dem Ukrainischen: Ilona Gerlach

Denkt man an Lwiw (oder Lemberg auf Deutsch), hat man sofort ein Instagram-Motiv vor Augen: den Duft von Kaffee, das Klingeln der Straßenbahnen im Stadtzentrum, Kopfsteinpflaster, enge Gassen und eine bunte Touristenmenge. Die Altstadt, der Marktplatz, unzählige Cafés... Viele stellen sich Lwiw als eine Stadt mit Flair, Geschichte und Romantik vor. Doch bei genauerem Hinsehen wird klar: Diese Stadt ist lediglich das Herzstück einer viel größeren und vielfältigeren Region – der Oblast Lwiw. Und diese Region hat weit mehr zu bieten als Espresso in einer schönen Tasse und Selfies vor dem Rathaus oder der Oper.

Die Oblast Lwiw liegt in der Westukraine, sie erstreckt sich über eine Fläche von mehr als 21.000 km² und hat rund 2,5 Millionen Einwohner. Sie grenzt an Polen sowie an die Oblast Transkarpatien, Iwano-Frankiwsk, Ternopil, Wolyn und Riwna. Diese Lage hat sie zu einer wichtigen kulturellen und logistischen Brücke zwischen der Ukraine und Europa

gemacht und die Herausbildung der lokalen Identität maßgeblich beeinflusst.

Die Oblast Lwiw umfasst zahlreiche größere Städte und Ortschaften, jede mit ihrem eigenen Charakter und ihrer einzigartigen Geschichte. Zu den größten zählen **Drohobytsch, Stryj, Scheptyzkyj und Boryslaw**.

Drohobytsch

ist eine der ältesten Städte der Oblast und wird bereits in Chroniken des 11. Jahrhunderts erwähnt. Sie ist berühmt für ihre Salinen, ihr reiches architektonisches Erbe und die Georgskirche – ein Meisterwerk galizischer sakraler Holzarchitektur. Die im Jahr 1250 gegründeten Salinen von Drohobytsch befinden sich in unmittelbarer Nähe der Solevorkommen, welche die Gründung und Entwicklung der Stadt maßgeblich beeinflusst haben.

Stryj:

Eine Stadt, die einst ein bedeutendes Handels- und Militärzentrum war und heute mit ihren Traditionen und der Nähe zu den Ausläufern der Karpaten lockt.

*jenseits von Kaffee und Kopfsteinpflaster:
die wahre Oblast Lwiw*

Platzki

Boryslaw

und das Gebiet um die Stadt herum blicken auf eine lange Erdölgeschichte zurück: Im 19. und 20. Jahrhundert erlebte die Stadt einen Ölboom und entwickelte sich zu einem der führenden Ölzentren Europas ihrerzeit.

Scheptyzkyj:

Eine Industrie- und Bergwerksstadt und das kulturelle Zentrum des nördlichen Teils der Oblast. Ganz in der Nähe liegt Sokal mit seinen Traditionen der Stickerei, der Bemalung der Ostereier und seinen alten Tempeln.

Die lokale Kultur und die Traditionen der Oblast Lwiw sind eine lebendige Mischung aus ukrainischem, polnischem, jüdischem, österreichischem und armenischem Erbe. Hier birgt jeder Stein eine Geschichte, die im Alltag wiederzufinden ist: in Legenden, galizischem Dialekt, der Ironie der Einheimischen und deren ganz besonderen Sinn für Humor.

Spricht man über die Traditionen der Oblast Lwiw, kommt man an den Handwerkskünsten nicht vorbei. **Authentische Stickerei, Töpferei, Teppichweberei, Schmiedekunst, Holzschnitzerei und die Bemalung von Ostereiern** werden hier bis heute gepflegt. Auch die lokale Gastronomie ist etwas Besonderes: *Banusch* (Polenta mit Sauerrahm, Speck, Käse und Pilzen), Pilzsuppe, *Borschtsch* mit "Öhrchen", *Platzki* (flache und ausgedehnte Blechkuchen mit verschiedenen Füllungen), *Syrnyky* (gebratene Quarkküchlein) und Dutzende von Gerichten aus regionalen Produkten. Doch das Symbol der Region bleibt nach wie vor der Kaffee.

Die lokale Natur ist ebenso beeindruckend wie ihre Geschichte. Die Oblast erstreckt sich von der Ebene bis zu den Ausläufern der Berge und beheimatet einen Teil der ukrainischen Karpaten. Hier liegt der Bezirk **Skole**, bekannt für seine Gebirgszüge, Kiefernwälder und Wasserfälle. Die Oblast ist auch reich an Mineralquellen – insbesondere in **Truskawez** und Morschn. Die Wälder duften nach Pilzen, Moos und dem kalten Wasser der Flüsse. Die Sonnenaufgänge in den Bergen lassen einen stehenbleiben und innehalten. Im Bezirk **Jaworiw** verbirgt sich **Roztocze** – ein Biosphärenreservat mit Hügeln, Seen, Wäldern und seltenen Pflanzen, das zum UNESCO-Naturerbe gehört. Besucher kommen hierher zum Wandern, Campen, Rafting, Mountainbiken oder einfach, um dem Lärm der Stadt zu entkommen.

In der Oblast Lwiw kann man neben Industriestädten alte Wälder finden und Legenden grenzen oft nah an die Realität. Hier gibt es immer einen Ort für Gebete und Hilfe für Eltern, Freunde und Familie. Die Oblast Lwiw ist also nicht mit ihrer Hauptstadt gleichzusetzen. Sie ist viel größer und interessanter. Um sie zu erleben, sollte man eine Fahrkarte kaufen, einen alten Rucksack und einen Schlafsack hervorholen und sich auf die Reise begeben.

Текст: Андрій Любка
Акварелі: Вікторія Мастеровенко

Ужгород та Закарпаття. Periferia absoluta

про зустріч через 15 хвилин. Через компактність і невелику кількість населення тут «усі всіх знають» і ми часто жартуємо, що це велике село. Навіть приказка місцева є: «В Ужгороді люди після обіду не вітаються на вулицях. Просто через те, що всі вже бачилися зранку».

Ужгород розташований на самій межі гір і неосяжної рівнини. На півночі міста височіє кілька пагорбів, що є останніми відрогами Карпатських гір, а на півдні вже починається безмежна Паннонська рівнина, що закінчується аж на Балканах. Тож у одне вікно своєї квартири я бачу засніжені вершини Карпат, а в інше – пласку рівнину, що докочується до Будапешта і десь далеко впирається в Адріатичне море.

Ужгород розташований з південного боку Карпат, тож тут багато сонця, зелені, фруктів і винограду. За настроєм це цілком балканське місто, за типом – це місто-порт, і єдине, чого справді не вистачає – це моря. Але колись, кілька тисяч років тому, тут було палеогенове море, у гірських породах досі знаходять ракушки і рештки морських організмів. Можливо, приморський настрій і пістрявість цього міста – єдине, що залишилося на згадку про те море.

Ще одна яскрава особливість Ужгорода – перебування на кордоні. Не біля кордону чи в прикордонні, а на самому кордоні, адже одна з вулиць міста закінчується шлагбаумом і табличкою «Словаччина». У багатьох країнах Європи є такі транскордонні міста, але Ужгород залишається особливим, бо тут кордон у вигляді колючого дроту й пунктів пропуску досі реальний. Можливо, йдеться про останній кордон у Європі, який досі не впав, про релікт Залізної завіси, такого собі динозавра, що вижив і досі погрозливо роззявляє пащу. Зрештою, війна, яка сьогодні триває в Україні – йде в тому числі й за те,

чи зникне кордон з ЄС в Ужгороді, чи пересунеться кордон Залізної завіси звідси на східний фронтір України.

Саме через цю прикордонність місто здається мені ідеальною метафорою Центральної Європи. Тут скрізь близько до інших держав і культур, що апріорі залишає свій відбиток на свідомості й менталітеті місцевих мешканців. Так протягом одного XX століття Ужгород побував у складі Австро-Угорської імперії, міжвоєнний період прожив Чехословацькій республіці, під час Другої світової був окупований фашистською Угорщиною, потім п'ять десятиліть перебував у складі Советського Союзу, а з 1991 року став найзахіднішим обласним центром незалежної України. Скільки паспортів встигли змінити місцеві мешканці!

Це та ситуація, коли географія значною мірою впливає на історію, культуру, менталітет і навіть мову. Оточений з одного боку високими Карпатськими горами, а з інших – кордонами кількох держав, Закарпатський регіон протягом століть був чимось на кшталт казана, в якому варилося запашна, але доволі екзотична страва. Периферійність визначила саму сутність місцевих людей і традицій, бо дозволила зачерпнути потроху з кожного навколишнього джерела.

Тож не дивно, що на Закарпатті витворився свій особливий мовний діалект, існує дуже специфічна місцева кухня і навіть власна Церква, що напряму підпорядковується Ватикану (уніатська, греко-католицька єпархія, створена на підставі окремої Ужгородської унії три з половиною століття тому).

Закарпаття голосує не так, як решта західної України, по-іншому заварює каву, наповнює пасхальний кошик трохи іншими продуктами. Річ у тому, що регіон є точкою дотику не просто

сусідніх, а дуже різних народів, культур і мов. Наприклад, українська мова належить до східнослов'янських, польська і словацька – до західнослов'янських, угорська – до зовсім іншої фіно-угорської мовної групи, а румунська – до ще іншої групи романських мов. Додаймо до цього мікс католицизму, православ'я та витвореного ними уніатства; додаймо також значний вплив єврейського населення, якого в цій частині світу було завжди багато, та сліди швабських колонізаторів – і в голові запаморочиться!

Тут безмежно цікаво займатися культурною археологією, бо, наприклад, в Ужгороді сірники називають «швабликами» (вочевидь, цей винахід цивілізації принесли з собою німецькі колонізатори, шваби), а в холодну пору року місцеві господині готують дуже дивну й смачну страву човлент, що вариться кілька годин і довго залишається гарячою (всі вважають її румунською, але насправді це єврейська страва, її готували в п'ятницю, щоб на шабат вона ще залишалася гарячою – це артефакт спогаду про євреїв, яких до Другої світової війни тут була третина населення, а зараз залишилися одиниці).

Та периферійність, віддаленість, прикордонність мають також, крім культурного багатства й різноманіття, інший бік монети. Мова про відсталість, занедбаність, забутість. Адже кожна держава, до складу якої входив цей регіон, трактувала його відповідно – як якусь далеку точку на мапі, екзотичну й малоперспективну. Всі передові ідеї, що зароджувалися в столиці, докочувалися сюди або із суттєвим запізненням, або взагалі губилися десь по дорозі. Інвестицій на такий регіон теж бракувало, бо у влади завжди були пріоритетніші і ближчі цілі.

Периферійність і віддаленість Закарпаття, відсутність інвестицій у промисловість, занедбаність транспортної інфраструктури перетворили регіон у щось на кшталт музею під відкритим небом. Умовна цивілізація прийшла сюди пізно, а в деякі високі села й досі не прийшла повністю, тому люди говорять тут архаїчним діалектом, у церквах донині

співають мертвою церковнослов'янською мовою, поля й виноградники обробляють примітивними засобами праці. І парадоксально, але ця відсталість у XXI столітті зненацька перетворилася на модну перевагу – адже тут немає промисловості, тому це екологічно чистий регіон, люди тут працюють руками й дерев'яним інструментом, тож усе навколо біо і крафт! Ідеально для мандрівників з сучасного інстаграму.

Периферійність і віддаленість регіону зненацька стали неабиякою перевагою і під час війни з росією. Те, що раніше було мінусом – мовляв, Богом забутий край! На кінці світу! Задуп'я! – раптом стало великим щастям. Адже якщо він забутий Богом, то, може, і чортом забутий, тобто сюди не долітатимуть бомби й ракети? Так, далеко від Києва, але ж це найвіддаленіша від росії українська земля!

Тому з перших годин війни сотні тисяч вимушених переселенців ринулися на Закарпаття з різних куточків України. Для когось цей край став лише проміжним пунктом для подальшої подорожі, адже поруч чотири кордони з країнами ЄС. А хтось осів тут надовше, знайшовши гостинний і зручний прихисток у скрутні часи.

Через це під час війни Ужгород пережив щось на кшталт переродження – поки Київ, Харків і Одеса порожніли, Ужгород виріс принаймні вдвічі. У місті ще ніколи не було так людно, наші вулиці ще ніколи не бачили такої кількості авто і відповідно ми ще ніколи не нарікали на такі виснажливі корки. Населення міста збільшилося мінімум на 100 тисяч, а всього регіону – на чотириста; загалом через Закарпаття пройшли майже 3 мільйони внутрішніх переселенців, тобто втричі більше, ніж місцевого населення.

Крім великих труднощів, пов'язаних із комфортним розселенням та забезпеченням цих людей, це дало й величезні плюси. Зокрема, чимало фірм та бізнесів, які виїхали з зони бойових дій чи прифронтових міст, перереєструвалися й відновили свою діяльність в Ужгороді – відповідно, вони сплачують податки до місце-

вого бюджету. Та й усі переселенці також отримують фінансові виплати від держави, витрачають їх на місці, даючи можливість розвиватися ужгородському бізнесу. З економічно сонного чи навіть депресивного регіону Закарпаття під час війни перетворилося на край, що показує найбільші показники економічного зростання. А після війни частина з цих людей і бізнесів вирішить залишитися тут, перетворюючи тимчасові зміни на глибокий слід.

Під час страшної війни Закарпаття стало якщо не райським куточком, то принаймні найглибшим тилом країни. Тобто місцем, де потребуючі можуть знайти прихисток, армія – забезпечити свої потреби, економіка – відродитися й почати заробляти. Цілий регіон перетворився на ворота, через які можуть виїхати в безпечні країни біженці, а Ужгород став міжнародним хабом з отримання гуманітарної допомоги й перерозподілу її в інші регіони країни.

Так, колись затишний і провінційний Ужгород нині перетворився на Вавилон. На цю тему вже навіть чорний гумор з'явився. Мовляв, найбільше про перемогу й закінчення війни мріють саме ужгородці. Бо вони дуже хочуть, щоб місто знову стало, тихим, провінційним і сонним. Таким, яким ми його любимо.

Я не вірю людям, які кажуть, що їхнє улюблене місто – Венеція, Париж чи Нью-Йорк, але не живуть там. Це лукавство. Освідчитися в коханні місту можна тільки в один спосіб – жити в ньому. Я живу в Ужгороді з власного вибору. Я тут не народився, це не моє рідне місто, але саме тут я вирішив осісти й прожити решту свого життя, тут я купив своє перше житло, тут народилася моя донька. Мабуть, колись я буду похований у цьому місті.

Отож, я освідчився в коханні Ужгороду. Але чому? Перш ніж використати метафори й сягнути по символічні речі, скажу: бо тут добре і зручно. Ужгород невеликий – за дві-три години людина може пройти його пішки з одного кінця в інший. Тож це місто, в якому реально домовитися

Text: Andrij Ljubka

Aus dem Ukrainischen: Kseniya Fuchs

Aquarelle: Viktorja Masterovenko

Uschhorod und Transkarpatien. Periferia absoluta

Ich glaube den Menschen nicht, die zwar sagen, dass ihre Lieblingsstadt Venedig, Paris oder New York ist, dort aber nicht leben. Das ist Heuchelei. Seine Liebe zu einer Stadt kann man nur auf eine Weise bekennen – indem man dort lebt.

Ich lebe in Uschhorod aus freien Stücken. Ich bin hier nicht geboren, es ist nicht meine Heimatstadt, aber genau hier habe ich beschlossen, mich niederzulassen und den Rest meines Lebens zu verbringen; hier habe ich meine erste Wohnung gekauft, hier wurden meine Töchter geboren. Vermutlich werde ich eines Tages in dieser Stadt begraben werden.

Also habe ich Uschhorod meine Liebe gestanden. Aber warum? Bevor ich zu Metaphern greife, sage ich es schlicht: weil es hier gut und bequem ist. Uschhorod ist klein – in zwei bis drei Stunden kann man die Stadt zu Fuß von einem Ende zum anderen durchqueren. Aufgrund dieser Kompaktheit scherzen wir oft: „In Uschhorod grüßen sich die Menschen nach dem Mittagessen auf der Straße nicht mehr. Einfach, weil sie sich bereits morgens gesehen haben.“

Uschhorod liegt genau an der Grenze zwischen den Bergen und einer immensen Ebene. Im Norden der Stadt erheben sich ein paar Hügel – die letzten Ausläufer des Karpaten-Gebirges, und im Süden nimmt die grenzenlose Pannonsche Tiefebene ihren Anfang auf, die erst auf dem Balkan endet. So sehe ich aus einem Fenster meiner Wohnung die schneebedeckten Gipfel der Karpaten und aus dem anderen – das Flachland, das sich bis nach Budapest erstreckt und irgendwo in der Ferne an das Adriatische Meer stößt. Hier gibt es viel Sonne, Grün, Obst und Weintrauben. Vom Temperament her ist es eine durch und durch Balkanstadt, vom Typ her ist es eine Hafenstadt, und das Einzige, was hier echt fehlt, ist das Meer. Doch vor einigen tausend Jahren gab es hier ein paläogenes Meer, und in den Gesteinen findet man noch heute Muscheln und Überreste von Meeresorganismen. Vielleicht sind die maritime Atmosphäre und die Farbenpracht dieser Stadt das Einzige, was von diesem Meer übrig geblieben ist.

Eine weitere Besonderheit von Uschhorod ist seine Lage direkt an der Grenze, denn eine der Straßen der Stadt endet mit einer Schranke und einem Schild mit

der Aufschrift „Slowakei“. In vielen Ländern Europas gibt es solche grenzüberschreitenden Städte, aber nicht in jeder davon gibt es noch immer Stacheldraht und Kontrollpunkte – ein Relikt des Eisernen Vorhangs, eine Art Dinosaurier, der überlebt hat und noch immer bedrohlich sein Maul aufreißt. Letztlich geht es im heutigen Krieg in der Ukraine auch darum, ob die Grenze zur EU in Uschhorod verschwindet oder ob sich der Eisernen Vorhang von hier an die östliche Frontlinie der Ukraine verschiebt.

Alleine im Laufe des 20. Jahrhunderts gehörte Uschhorod zu Österreich-Ungarn, in der Zwischenkriegszeit – der Tschechoslowakischen Republik, wurde während des Zweiten Weltkriegs von Nazi-Ungarn besetzt, dann fünf Jahrzehnte lang war die Stadt Teil der Sowjetunion und seit 1991 ist sie das westlichste regionale Zentrum der unabhängigen Ukraine. Wie viele Pässe haben die Einwohner hier wohl schon gewechselt!

Das ist eine Situation, in der die Geografie einen erheblichen Einfluss auf die Geschichte, Kultur, Mentalität und sogar die Sprache hat. Von einer Seite von den hohen Karpaten, von der anderen – von den Grenzen mehrerer Staaten umgeben, ist Transkarpatien über Jahrhunderte so etwas wie ein Kessel gewesen, in dem ein duftendes, aber recht exotisches Gericht köchelte. Die periphere Lage hat das Wesen der Menschen und lokale Traditionen geprägt, da sie es ermöglichte, nach und nach aus jeder Quelle der Umgebung zu schöpfen. Es ist daher nicht verwunderlich, dass sich in Transkarpatien ein eigener Dialekt entwickelt hat, es eine ganz besondere lokale Küche gibt und sogar eine eigene Kirche, die direkt dem Vatikan untersteht (die unierte, griechisch-katholische Diözese, die vor dreieinhalb Jahrhunderten auf der Grundlage der eigenen Uzhgorod-Union gegründet wurde).

Der Grund dafür ist, dass die Region nicht nur benachbarte, sondern auch sehr unterschiedliche Völker, Kulturen

und Sprachen miteinander verbindet. Hinzu kommt eine Mischung aus Katholizismus, Orthodoxie und dem von ihnen geschaffenen Uniatismus; dazu kommt noch der bedeutende Einfluss der jüdischen Bevölkerung, die in diesem Teil der Welt schon immer zahlreich war, und die Spuren der schwäbischen Kolonisatoren – da wird einem ganz schwindelig!

Hier ist es unheimlich spannend, sich mit Kulturarchäologie zu beschäftigen. Zum Beispiel werden Streichhölzer in Uschgorod „Schwablyky“ genannt (offensichtlich haben deutsche Kolonisatoren, die Schwaben, diese Erfindung der Zivilisation mitgebracht), und in der kalten Jahreszeit bereiten die lokalen Hausfrauen ein sehr seltsames und leckeres Gericht namens „Chovlent“ zu, das mehrere Stunden gekocht wird und lange heiß bleibt (alle halten es für ein rumänisches Gericht, aber in Wirklichkeit ist es ein jüdisches, das am Freitag zubereitet wurde, damit es am Sabbat noch heiß war – es ist ein Artefakt der Erinnerung an die Juden, die vor dem Zweiten Weltkrieg ein Drittel der lokalen Bevölkerung ausmachten und von denen heute nur noch wenige übrig sind).

Doch die Peripherie, die Abgeschiedenheit und die Grenzlage haben neben kulturellem Reichtum und Vielfalt auch eine Kehrseite: die Rückständigkeit, die Vernachlässigung und die Vergessenheit. Jeder Staat, zu dem diese Region gehörte, behandelte sie entsprechend – als einen fernen Punkt auf der Landkarte,

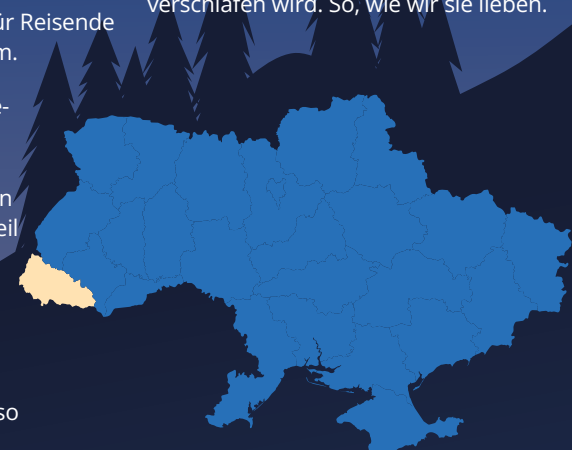
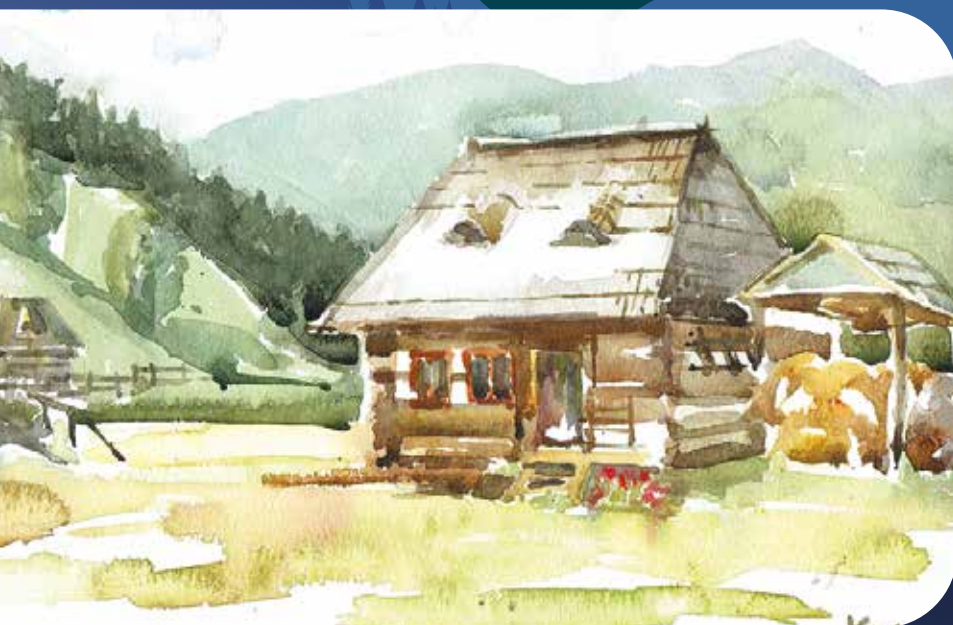
exotisch und wenig vielversprechend. Alle fortschrittlichen Ideen, die in den Hauptstädten entstanden, erreichten diesen Ort entweder mit erheblicher Verspätung oder gingen unterwegs ganz verloren. Auch Investitionen blieben aus, denn die Machthaber hatten stets wichtigere und nähere Prioritäten. Aufgrund dessen wurde die Region zu einer Art Freilichtmuseum. Die sogenannte Zivilisation kam hier spät an, und in einigen hochgelegenen Dörfern ist sie bis heute nicht vollständig angekommen. Die Menschen hier sprechen einen archaischen Dialekt, in den Kirchen wird bis heute in der toten kirchenslawischen Sprache gesungen und die Felder und Weinberge bewirtschaftet man mit primitiven Werkzeugen. Paradoxerweise hat sich diese Rückständigkeit im 21. Jahrhundert plötzlich zu einem modischen Vorteil entwickelt – denn hier gibt es keine Industrie, daher ist es eine ökologisch saubere Region, die Menschen hier arbeiten mit ihren Händen und Holzwerkzeugen, sodass alles um sie herum bio und handgemacht ist! Ideal für Reisende aus dem modernen Instagram.

Die Peripherie und Abgeschiedenheit der Region erwiesen sich im Krieg gegen Russland plötzlich zu einem erheblichen Vorteil. Was früher ein Nachteil war – ein von Gott vergessenes Land! Am Ende der Welt! – wurde plötzlich zu einem großen Glück. Denn wenn es von Gott vergessen ist, dann vielleicht auch vom Teufel: Also

fliegen hier keine Bomben und Raketen. Ja, weit weg von Kyjiw, aber eben auch das am weitesten von Russland entfernte Stück ukrainischen Landes! Deshalb strömten seit den ersten Stunden des Krieges Hunderttausende von Binnengeflüchteten aus verschiedenen Teilen der Ukraine nach Transkarpatien. Für manche war diese Region nur eine Zwischenstation auf der Weiterreise, denn hier verläuft die Grenze zu vier EU-Ländern. Andere blieben länger hier und fanden in schwierigen Zeiten eine gastfreundliche und bequeme Zuflucht.

Aus diesem Grund erlebt Uschgorod heutzutage eine Art Wiedergeburt – während Kyjiw, Charkiw und Odesa sich leerten, wuchs Uschgorod mindestens um das Doppelte. Noch nie war es in der Stadt so voll, noch nie gab es so viele Autos auf unseren Straßen, und entsprechend haben wir noch nie über so viele Staus geklagt. Viele Firmen und Unternehmen aus den Kriegsgebieten haben in Uschgorod ihre Tätigkeit wieder aufgenommen. Die wirtschaftlich verschlafene oder sogar depressive Region Transkarpatien hat sich während des Krieges zu einer Region mit den höchsten Wirtschaftswachstumsraten entwickelt. Die gesamte Region wurde zu einem Tor, durch das Geflüchtete in sichere Länder ausreisen können, und Uschgorod wurde zu einem internationalen Knotenpunkt für den Empfang humanitärer Hilfe und deren Weiterverteilung in andere Regionen des Landes.

So hat sich heute das einst gemütliche und provinzielle Uschgorod in ein Babylon verwandelt. Man scherzt, dass gerade die Einheimischen am meisten vom Sieg und vom Ende des Krieges träumen. Denn sie wünschen sich sehnlichst, dass die Stadt wieder ruhig, provinziell und verschlafen wird. So, wie wir sie lieben.

ІВАНО-ФРАНКІВЩИНА:

земля традицій, мистецтва та живих легенд

Текст: Галина Коман • Фото: Олег Антошків

Івано-Франківщина постає як край, у якому минуле і теперішнє не протистоять одне одному, а зливаються в єдиний культурний потік, що тече між гірськими хребтами й міськими вулицями. Цей потік бере початок у давніх традиціях гуцулів, бойків та покутян, а його річище формується руками майстрів, які зберігають традиції народних ремесел, передаючи їх із покоління в покоління. Саме ці ремесла — від косівської кераміки до яворівського ліжникарства — створюють міцний фундамент місцевої ідентичності, на якому виростають сучасні творчі ініціативи, мистецькі простори й нові культурні практики.

Мистецтво регіону пульсує так само природно, як ритм карпатських річок, і щоразу, звертаючись до традиції, воно відкриває двері до нових форм і сучасних прочитань. Тому в Івано-Франківську, де старі кам'яниці зберігають пам'ять про Станіславів (колишня назва міста), з'являються галереї, що поєднують локальне коріння з глибокими новаторськими ідеями, а театри ставлять вистави, які переосмислюють класику крізь сьогоdnішній досвід. Таке поєднання стає природним продовженням регіональної культурної спадщини, адже саме вона надихає нові покоління творців і дає їм матеріал для осмислення власної сучасності. Оскільки Івано-Франківщина — один із головних центрів традиційної української культури, тут збереглися такі культурні надбання як: *косівська кераміка*, внесена до списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО; *яворівське ліжникарство*, що дивує своїм теплом і впізнаваними орнаментами; *гуцульська різьба* по дереву, яку можна побачити у селах Річка та Яворів. Ця спадщина не застигла в минулому — вона жива і розвивається.

Івано-Франківщина — один із найпривабливіших туристичних регіонів України. Тут поєднуються гірсько-

лижні курорти, що мають розвинену інфраструктуру; етнотуризм і зелені садиби, де можна відчутти автентичну гуцульську атмосферу; гастрономічні маршрути, що знайомлять із баношем, бринзою, будзом та іншими місцевими стравами; пішохідні й велосипедні маршрути різної складності. Головною природною особливістю Івано-Франківщини є Карпати — гірський масив, що задає ритм усьому життю регіону. Тут розташовані: Говерла — найвища вершина України; Чорногірський хребет, який приваблює туристів будь-якої пори року; Шешорські водоспади, розташовані поблизу селища Шешори; численні ліси, озера та заповідні території.

Туризм у регіоні розвивається шляхом збереження автентики. Це означає, що кожен гість може відчутти справжній дух Карпат — у природі, у ремеслах, у кухні, у гостинності місцевих жителів. Природа регіону поєднує в собі суворість і затишок: різкі підйоми гір переходять у м'які долини, а шум річок супроводжує туристів на всіх маршрутах. Саме ця різноманітність регіону стала улюбленою локацією для відпочинку, екотуризму й активних подорожей.

Путівник для туриста

Природно-ландшафтні об'єкти

Чорногірський хребет із вершиною Говерли, Карпатський національний природний парк, високогірні озера Чорногори, зокрема озеро Несамовите, Манявський водоспад.

Активний та спортивний туризм

Туристично-рекреаційний комплекс Буковель, річка Чорний Черемош, скельні масиви Довбуша.

Історико-культурна спадщина

Івано-Франківський краєзнавчий музей, Музей мистецтв Прикарпаття, меморіальний комплекс «Дем'янів лаз», Національний заповідник «Давній Галич», Манявський скит (Манявський монастир), Косівський музей народного мистецтва та побуту Гуцульщини, Музей української старовини (Яремче).

Івано-Франківськ — обласний центр, місто, яке вдало поєднує історичну спадщину зі стилем сучасного європейського міста. Його головні особливості: затишний історичний центр із міською ратушею, кам'яницями й вузькими вуличками; численні кав'ярні, де формуються міські спільноти; активне культурне життя — виставки, концерти, літературні вечори; розвинена інфраструктура та сучасні урбаністичні підходи до міського простору.

Франківськ зберігає у собі відчуття міста, в якому час плине повільно й водночас активно, дозволяючи гостям відкривати його знову й знову. Місто росте: артрезиденції змінюють колишні цехи, майстерні стають галереями, а фестивалі роблять Івано-Франківськ наріжним каменем діалогу між Україною та світом. Оскільки регіон вирізняється активним культурним життям, в Івано-Франківську працюють численні мистецькі, просвітницькі організації та установи: Івано-Франківський національний академічний драматичний театр імені Івана Франка, відомий своїми сучасними постановками; галереї та творчі простори, де презентують нові арт-проекти українські

та іноземні художники; урбаністичні та етнографічні фестивалі (Порто Франко, Карпатське коло, гуцульські фестивалі). Символом інновацій став Промприлад — культурно-інноваційний центр, який об'єднав мистецтво, освіту, технології та бізнес у межах оновленого промислового простору. Він став платформою для нових ідей, діалогів та креативних індустрій регіону.

Гори ж, що обрамляють Івано-Франківщину, не просто додають регіону краси, а визначають його ритм і характер. Вони формують світогляд місцевих мешканців так само як, визначають шляхи туристів, які щороку підіймаються на Чорногірський хребет, йдуть до Говерли, мандрують стежками Яремчі чи слухають шум Шешорських водоспадів. Отож, Івано-Франківщина постає як простір, де все взаємопов'язане: традиції ведуть до мистецтва, мистецтво — до сучасності, сучасність — до гір і природи, а природа — до людей, які творять цей регіон щодня. Це земля, де кожен елемент стає продовженням іншого, створюючи цілісний образ краю, що живе одночасно у часі й поза ним.

OBLAST IWANO-FRANKIWSK:

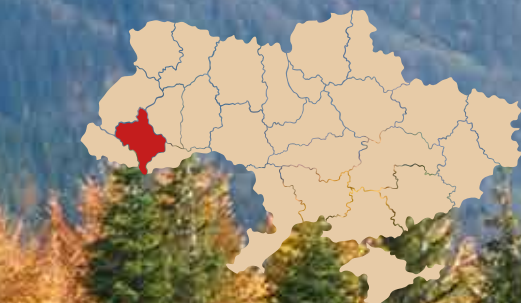
ein Land der Traditionen, der Kunst und der lebendigen Legenden

Text: Halyna Koman • Aus dem Ukrainischen: Ilona Gerlach • Foto: Oleh Antoschkiw

Die Oblast Iwano-Frankiwsk erscheint als eine Region, in der Vergangenheit und Gegenwart nicht im Widerspruch zueinander stehen, sondern zu einem gemeinsamen Kulturstrom verschmelzen, der zwischen Gebirgszügen und Stadtstraßen fließt. Dieser Strom hat seinen Ursprung in alten Traditionen der lokalen Ethnien der Huzulen, Boyki und Pokutiany und sein Flussbett ist von den Händen von Meistern geformt, die die Traditionen des Volkshandwerks bewahren und von Generation zu Generation weitergeben. Genau dieses Handwerk – von Kossiw-Keramik zu Karpaten-Weberei — schafft eine starke Grundlage für lokale Identität, auf der moderne kreative Initiativen, künstlerische Räume und neue kulturelle Praktiken wachsen können.

Die Kunst pulsiert hier so natürlich wie der Rhythmus der Karpatenflüsse, und jedes Mal, wenn sie sich der Tradition zuwendet, öffnet sie die Tür zu neuen Formen und modernen Interpretationen. Deshalb erscheinen in Iwano-Frankiwsk Galerien, die lokale Wurzeln mit innovativen Ideen verbinden, und hier ansässigen Theaterhäuser Aufführungen inszenieren, die klassische Werke durch heutige Erfahrungen neu interpretieren.

Diese Verbindung stellt eine natürliche Fortsetzung des regionalen Kulturerbes dar, denn sie inspiriert neue Generationen von Kunstschaffenden und liefert ihnen Inhalte, um ihre eigene Moderne zu verstehen. Da Iwano-Frankiwsk ein wichtiges Zentrum traditioneller ukrainischer Kultur ist, umfasst dieses Kulturerbe unter anderem: die *Kossiw-Keramik*, die in die UNESCO-Liste des immateriellen Kulturerbes aufgenommen wurde; die *Weberei aus Jaworiw*, die mit ihrer Wärme und ihren Ornamenten überrascht; die *Huzulen-Holzschnitzerei*, die in Dörfern *Ritschka* und *Jaworiw* zu sehen ist. Dieses Erbe ist nicht in der Vergangenheit erstarrt – es lebt und entwickelt sich weiter.

Die Oblast Iwano-Frankiwsk ist eine attraktive Touristenregion. Sie vereint Skigebiete mit gut ausgebauter Infrastruktur, Ethnotourismus und grüne Landgüter, auf denen man die authentische Atmosphäre des *Huzulen-Volks* erleben kann, sowie kulinarische Routen, die einen mit den hiesigen Spezialitäten wie *Banosch* (Gericht auf Basis von Maismehl), *Brynsa* oder *Budz* (lokale Käsesorten) bekannt machen, Wander- und Radrouten unterschiedlicher Schwierigkeitsgrade. Das markanteste Naturmerkmal der Oblast Iwano-Frankiwsk sind die Karpaten – ein Gebirge, das den Rhythmus des gesamten Lebens in der Region vorgibt. Hier befinden sich *Hoverla* – der höchste Gipfel der Ukraine, *Tschornohorsky Kamm*, das zu jeder Jahreszeit Touristen anzieht; *Scheschorski-Wasserfälle*, in der Nähe des namensgebenden Dorfes *Scheschory* gelegen; zahlreiche Wälder, Seen und Schutzgebiete.

Der Tourismus in der Region entwickelt sich unter Wahrung der Authentizität – in der Natur, im Kunsthandwerk, in der Küche und in der Gastfreundschaft der Einheimischen. Die Natur der Region vereint Rauheit und Sanftheit: Schroffe Berggipfel gehen in sanfte Täler über, und das Rauschen der Flüsse begleitet Wanderer auf allen Wegen.

Reiseführer:

Natur- und Landschaft

Das Tschornohorsky-Kamm und Hoverla-Gipfel, der Nationalpark Karpaten, die Hochgebirgsseen von Tschornohora, insbesondere der Nesamowyte-See, und der Manyawsky-Wasserfall.

Aktiv- und Sporttourismus

Touristischer Erholungskomplex Bukowel, Fluss Tschornyj Tscheremosch, Felsmassiv von Dowbusch.

Historisches und kulturelles Erbe

Museum für Heimatkunde Iwano-Frankiwsk, Kunstmuseum der Vorkarpaten, Gedenkstätte „Demjaniw Laz“, Nationalreservat „Alter Halytsch“, Manyavsky-Kloster, Kosiw-Museum für Volkskunst und Leben des Huzulenlandes, Museum für ukrainische Altertümer in Jaremtsche.

„**Der Tourismus in der Oblast Iwano-Frankiwsk baut auf der reichen Natur, der historischen Kontinuität und der lebendigen Tradition auf und macht diese Region zu einem der wichtigsten Zentren des Inlandstourismus.**“

Die Stadt Iwano-Frankiwsk ist ein regionales Zentrum, das ihr historisches Erbe und den Stil einer modernen europäischen Stadt gekonnt vereint. Zu ihren Hauptmerkmalen zählen: ein gemütliches historisches Zentrum mit Rathaus, Steinhäusern und engen Gassen; zahlreiche Kaffeehäuser, in denen sich die Einheimischen treffen; ein reges Kulturleben mit Ausstellungen, Konzerten und Lesungen; eine gut ausbaute Infrastruktur und modernestädtebauliche Konzepte.

Iwano-Frankiwsk bewahrt sich das Flair einer Stadt, in der die Zeit langsam und gleichzeitig dynamisch vergeht und die Besucher immer wieder aufs Neue entdecken können. Die Stadt wächst: ehemalige Fabriken werden zu Künstlerresidenzen und Werkstätten zu Galerien, und die Kulturfeste machen Iwano-Frankiwsk zu einem Eckpfeiler des Dialogs zwischen der Ukraine und der Welt. Da sich die Region durch ihr reges Kulturleben auszeichnet, sind in Iwano-Frankiwsk zahlreiche künstlerische und pädagogische Organisationen und Institutionen ansässig: das Nationale Akademische Dramatheater Iwano-Frankiwsk, benannt nach Iwan Franko, bekannt für seine modernen Inszenierungen; Galerien und Kreativräume, in denen ukrainische und ausländische Künstler neue Kunstprojekte präsentie-

ren; urbanistische und ethnografische Festspiele (Porto Franco, Karpatenkreis, weitere Huzul-Feste). Ein Kultur- und Innovationszentrum in Räumlichkeiten eines alten Industriegebäude namens „Promprylad“ wurde zum Symbol der Innovation, das Kunst, Bildung, Technologie und Wirtschaft vereint. Es hat sich zu einer Plattform für neue Ideen, Dialoge und die Kreativwirtschaft der Region entwickelt.

Die Berge, welche die Oblast Iwano-Frankiwsk umgeben, verleihen der Region nicht nur Schönheit, sondern prägen auch ihren Rhythmus und Charakter. Sie formen die Weltanschauung der Einheimischen ebenso wie die Wege der Touristen, die jedes Jahr hierher kommen, um auf dem Tschornohirsky Kamm zu wandern, Hoverla zu besteigen, die Pfade von Jaremtsche zu erkunden oder dem Rauschen der Scheschory-Wasserfälle zu lauschen. Die Oblast Iwano-Frankiwsk ist ein Ort, in dem alles miteinander verbunden ist: Traditionen führen zur Kunst, Kunst zur Gegenwart, Gegenwart in die Berge und die Natur und Natur wiederum zu den Menschen, die diese Region Tag für Tag gestalten. Hier ist Element eine Fortsetzung des anderen und erschafft so ein ganzheitliches Bild der Gegend, das allgegenwärtig ist und gleichzeitig jenseits aller Zeiten.

Авторка: Каріна Кляйн Переклад з німецької та фото: Ксенія Фукс

ДЕ ЗНАХОДЯТЬСЯ ЧЕРНІВЦІ?

В рамках проекту *Le Chaim – Jüdisches (Er)Leben* в місті Есслінген в листопаді була відкрита виставка, присвячена 15 єврейським поетам 20 століття, які писали німецькою мовою. На виставці були представлені зворушливі вірші та трагічні біографії.

Місцями народження у трьох авторок були вказані Берлін, Відень і Чернівці – а поруч із Чернівцями в одному випадку стояла Австрія, в іншому — Румунія та ще в одному — Буковина. “Що ж тоді правильно? — запитала розгублено моя подруга. — Чи існує кілька міст з однаковою назвою?” Ні, є лише одне місто Чернівці, і всі ці його позначення правильні. До 1918 року місто належало Австро-Угорщині, потім Румунії, а після Другої світової війни — Радянському Союзу. З 1991 року воно є українським.

Я виросла в румунському Банаті, і знала назву цього міста з дитинства. Моя бабуся часто розповідала про знаменитого тенора Йозефа Шміда або актрису Сіді Таль. У школі ми читали вірші Пауля Целана та Альфреда Маргуля-Спербера, які були родом із Чернівців. Але лише через роки, вже в Німеччині, вірші Рози Ауслендер пробудили мій інтерес до цього «чотиримовного міста муз»:

*Місто на схилах у сукні зеленій
Дроздів непідробні трелі
Дзеркальний корол
приправлений перцем
мовчав п'ятьма мовами
Циганка
читала нам долю
на картах
Діти монархії
під чорно-жовтим стягом
марили про німецьку культуру
Легенди Баал-Шема
Чудеса з Садагури
Після червоної рокировки
міняються барви
Валах прокидається -
й знов засинає
Семимильні чоботи
в нього під ложе - чимдуж утікає
В гетто
Бог подав у відставку
Знов переміна знамен:
Молот навпіл розколює втечу
Серп стинає час на сіно*

(Переклад з німецької - Петро Рихло)

ЩО ТАКЕ БУКОВИНА?

Так Габсбурги назвали територію (близько 10000 квадратних кілометрів), яку вони отримали «в подарунок» від османського султана в 1775 році в подяку за підтримку у війні проти російської імперії. Буковина, «земля буків», називається так через численні букові ліси. Населення в той час швидко зростало

завдяки цілеспрямованим заходам підтримки та імміграції різних етнічних груп з росії, Галичини, Угорщини та Румунії. Зручно розташована на торговельних шляхах між Балтійським і Середземним морями, між Азією та Європою, ця королівська земля швидко перетворилася на економічний та культурний центр. Заснування університету в 1875 році, різноманітні численні єврейські громади, газети шістьма мовами та рівноправні культурні доми п'яти народів (українців, євреїв, німців, румунів і поляків) забезпечили дуже активне міське та культурне життя.

Окрім німецькомовних, було чимало єврейських, українських та румунських авторів. Ольга Кобилянська походила з польсько-німецько-української родини і з 1891 року жила в Чернівцях, де спочатку писала німецькою мовою. Тут вона стала українською письменницею та активісткою щодо прав жінок. Цей різноманітний та толерантний світ був повністю знищений нацистами та комуністами. Роза Ауслендер у своїх «Чотиримовних піснях» згадує втрачену «Зелену матір Буковину».

Вперше я поїхала до Буковини, до цього зеленого краю на Пруті, восени 2009 року. Старі будівлі, великі площі, церкви й синагоги — багато що виглядало так, як на старих фотографіях, частково добре відреставроване; на вулиці Кобилянської працювало навіть віденське кафе. 2008 року місто святкувало 600-річчя свого існування: вперше воно було згадане 1408 року як митна станція у Молдавському князівстві. До ювілею підготували фільми та публікації про його бурхливу, змінну історію. Здавалося, ніби давно обірвана нитка знову була знайдена, а власна історія, довго ігнорована та заборонена, поступово відновлювалася. Заснований 2010 року фестиваль **Meridian Czernowitz** українсько-німецько-єврейської лірики знову зробив

Чернівці впізнаваними на літературній мапі Європи!
ЧЕРНІВЦІ, ВЕРЕСЕНЬ 2025 РОКУ

Довга поїздка потягом до Сучави, потім 120 км таксі. У Чернівцях — сонце, жваві вулиці, люди роблять покупки або сидять у кав'ярнях. Війна постійно нагадує про себе: численні меморіальні таблиці, мішки з піском, інколи — повітряна тривога...

Святослав Померанцев привітав нас словами: «Поетки й поети Meridian Czernowitz часто виступають у бомбосховищах різних українських міст. І я знаю: під бомбами вірші допомагають вижити, допомагають жити... Поезія — це кисень мови». Як схоже це на те, як Роза Ауслендер описувала своє виживання в гетто й таборі.

Із дев'ятьох українських учасників троє приїхали безпосередньо з фронту. Деякі з їхніх віршів були написані під час служби або навіть у полоні. Публіка була глибоко зворушена й вражена.

Після читань і дискусій ми відвідали винний ярмарок **Book and Wine** — такою є Буковина також може бути! Поруч із поезією були й інші світлі зустрічі, особливо візит до „Miasta dobra“ („Доброго міста“). У цьому домі з турботою та любов'ю доглядають близько 200 дітей зі сходу країни. Це важлива й необхідна робота, яку забезпечують численні міжнародні благодійники.

Це були чотири незабутні дні, і ми неодмінно повернемося!

БІЛЬШЕ ПРО НІМЕЦЬКІ ЧЕРНІВЦІ ЧИТАЙТЕ В НОМЕРІ #22

Text: Karina Klein Aus dem Deutschen: Kseniya Fuchs Fotos: Kseniya Fuchs, Karina Klein

WO LIEGT CZERNOWITZ?

Im Rahmen von Le Chaim – *Jüdisches (Er)Leben* in Esslingen wurde im November eine Ausstellung über 15 jüdische deutschsprachige Lyrikerinnen des 20. Jahrhunderts gezeigt. Zu sehen waren bewegende Gedichte und zerrissene Biografien.

Als Geburtsort war bei je drei Autorinnen Berlin, Wien und Czernowitz angegeben - neben Czernowitz standen einmal Österreich, einmal Rumänien und ein weiteres Mal Bukowina. Was stimmt denn jetzt, fragte meine Freundin irritiert oder gibt es mehrere Orte dieses Namens? Nein, es gibt nur einen Czernowitz und alle Angaben sind richtig. Die Stadt gehörte bis 1918 zu Österreich-Ungarn, anschließend zu Rumänien und nach dem Zweiten Weltkrieg zur Sowjetunion. Seit 1991 ist sie ukrainisch und heißt **Tscherniwzi**. Mir, aufgewachsen im rumänischen Banat, war der Name früh bekannt. Oft sprach meine Großmutter von dem berühmten Tenor *Joseph Schmid* oder der Schauspielerin *Sidy Thal*. In der Schule lasen wir *Gedichte von Paul Celan* und *Alfred Margul-Sperber*, alle aus Czernowitz. Aber erst Jahre später in Deutschland, waren es die Gedichte von *Rose Ausländer*, die mein Interesse an diesem „Klein-Wien des Ostens“ weckten:

*Czernowitz vor dem Zweiten Weltkrieg
Friedliche Hügelstadt
von Buchenwäldern umschlossen
Weiden entlang dem Pruth
Flößer und Schwimmer
Vier Sprachen
verständigen sich
verwöhnen die Luft
Bis Bomben fielen
atmete glücklich
die Stadt*

WAS IST BUKOWINA?

So nannten die Habsburger dieses Gebiet (ca. 10000 Quadratkilometer), das sie 1775 vom osmanischen Sultan als Dank für ihre Unterstützung im Krieg gegen das Russische Reich „geschenkt“ bekamen. Bukowina, das Buchenland, bezieht sich auf die zahlreichen Buchenwälder (slawisch *buk*). Die Bevölkerung wuchs damals sehr schnell durch gezielte Fördermaßnahmen und die Zuwanderung unterschiedlicher ethnischer Gruppen aus Ruzzland, Galizien, Ungarn und Rumänien. Günstig gelegen an den Handelswegen zwischen Ostsee und Mittelmeer, Asien und Europa entwickelte sich dieses Kronland rasch zu einem wirtschaftlichen und kulturellen Zentrum mit Czernowitz als Hauptstadt.

Die Universitätsgründung im Jahr 1875, die vielfältigen jüdischen Gemeinden, Zeitungen in sechs Sprachen und gleichberechtigte Kulturhäuser für fünf Nationen (Ukrainer, Juden, Deutsche, Rumänen und Polen) ermöglichten ein sehr reges Stadt- und Kulturleben. Neben den deutschsprachigen gab es zahlreiche jiddische, ukrainische und rumänische Autoren. **Olga Kobylanska** stammte aus einer polnisch-deutsch-ukrainischen Familie und lebte seit 1891 in Czernowitz, wo sie zunächst auf Deutsch schrieb. Hier wurde sie zur **ukrainischen Schriftstellerin** und Vorkämpferin der Moderne und der Emanzipation. Diese vielfältige, tolerante Welt wurde durch die Nationalsozialisten und Kommunisten komplett zerstört. Rose Ausländer erinnert mit den „*Viersprachenliedern*“ an die verlorene „*Grüne Mutter Bukowina*“.

Erstmals fuhr ich im Herbst 2009 in die Bukowina, diese schöne grüne Hügellandschaft und in die Stadt am Pruth. Die alten Gebäude, die großen Plätze, die Kirchen und Synagogen, vieles war wie auf den alten Fotos, zum Teil gut renoviert; es gab ein Wiener Cafe auf der Kobylanska Straße (früher Herrengasse). Die Stadt hatte 2008 ihr 600-jähriges Bestehen gefeiert (1408 erstmals als Zollstelle im moldauischen Fürstentum erwähnt) und dazu wurde ihre bewegte, wechselhafte Geschichte in Filmen, Publikationen und Büchern für die Bevölkerung aufbereitet. Parallel begann Professor Petro Rychlo, die Werke deutschsprachiger-jüdischer Autorinnen und Autoren ins Ukrainische

zu übersetzen. Es schien, als würde ein lange unterbrochener Faden wieder aufgenommen und die eigene Geschichte, lange Zeit ignoriert und verboten, schrittweise freigelegt. Das 2010 gegründete Meridian Czernowitz Festival für ukrainisch-deutsche-jüdische Lyrik machte

Czernowitz wieder als Literaturzentrum in Europa bekannt, auch im Literaturhaus Stuttgart! Das war doch eine Reise wert!

CZERNOWITZ SEPTEMBER 2025

Eine lange Zugfahrt nach Suceava, dann 120 km mit dem Taxi. In Czernowitz – Sonne, belebte Straßen, Menschen beim Einkaufen oder in Cafés. Der Krieg bleibt immer präsent in zahlreichen Gedenktafeln, den Sandsäcken, manchmal auch Luftalarm... Sviatoslav Pomeranzew begrüßte: „Die Dichterinnen und Dichter von Meridian Czernowitz treten oft in Luftschutzkellern verschiedener ukrainischer Städte auf. Und ich weiß: Unter Bomben helfen Gedichte zu überleben, zu leben... Poesie ist der Sauerstoff der Sprache“ – ähnlich beschrieb Rose Ausländer das Überleben im Ghetto und Lager.

Von neun ukrainischen Vortragenden kamen drei von der Front. Teils waren ihre Gedichte im Einsatz oder in Gefangenschaft geschrieben. Das Publikum war ergriffen und bewegt.

Nach den Lesungen und Diskussionen gab es Austausch und Gespräche auf der Weinmesse. **Book and Wine** – auch das ist Bukowina heute!

Neben der Poesie gab es weitere schöne Begegnungen, besonders der Besuch in „*Miasta dobra*“ (Gute Stadt).

In diesem Heim werden ca. 200 Kinder aus dem Osten des Landes liebevoll betreut und versorgt. Eine wichtige und notwendige Arbeit, die durch zahlreiche internationale Spenderinnen und Spender ermöglicht wird! Es waren vier unvergessliche Tage und wir kommen bestimmt wieder!

IN UNSERER AUSGABE #22
KÖNNEN SIE MEHR ÜBER DEUTSCHES CZERNOWITZ ERFAHREN

Тернопільщина – край замків та природніх див

Текст: Ірина Грицишин

Тернопільська область (неофіційно — Тернопільщина, Тернопілля) – область України з центром у місті Тернопіль. На півночі межує з Рівненською, на півдні – з Чернівецькою, на сході – з Хмельницькою, на південному заході – з Івано-Франківською та з Львівською областю на заході. Розташована на Подільській височині, південна межа області проходить по річці Дністер, східна – по Збручу. Займає східну частину Галичини, частину південної Волині та частину Західного Поділля.

Тернопільська область, площа якої 13,8 тис. кв. км., поділяється на 17 адміністративних районів і має 18 міст, з яких лише одне (Тернопіль) – обласного значення. Станом на 1 січня 2016 р. чисельність населення становила біля 1.065 млн. осіб. Згідно з переписом населення 2001 року, абсолютна більшість мешканців області (97,8 %) – українці. Серед національних меншин – росіяни, поляки, білоруси, молдовани та євреї. Тернопільщина – найбільш українськомовна область у країні, 98,8 % населення визнали українську мову своєю рідною.

Тернопільська область – одна з найменших в Україні. Однак, коли йдеться про багатства, які тут знаходяться, то розмір території не має значення. Це понад 300 пам'яток природи, близько 200 парків – пам'яток садового мистецтва, майже 90 заказників, понад 4000 пам'яток археології та архітектури, два державні та один національний історико-архітектурні заповідники, 200 тисяч гектарів ландшафтних територій.

Адміністративний, економічний та культурний центр області – місто Тернопіль, був заснований у 1540 році Яном Амором Тарновським. А вже у 1548 році місто отримало магдебурзьке право і стало торговельним та оборонним осередком краю. Сучасний Тернопіль відомий своїм Тернопільським ставом – великим озером просто в центрі міста, яке надає місту особливо спокійної атмосфери. Також тут безліч цікавих місць: Старий замок, набережна ставу, Катедра Непорочного Зачаття, бульвар Шевченка, сучасні культурні простори.

Своєрідною візитівкою області є печери. Поміж усіх великих і малих печер Тернопілля особливе місце посідає гіпсова печера Вертеба, розташована на лівому березі річки Серет за 2 км від села Більче-Золоте. Геологічна й археологічна пам'ятка загальнодержавного та світового значення, Вертеба – одна з найдавніших у Європі печер, довжина її підземних ходів – 8550 м. У цьому ж районі поблизу села Королівка у басейні річки Нічлава розташована печера Оптимістична. Зараз загальна довжина досліджених ходів цієї унікальної підземної системи перевищує 232 км. Саме тому Оптимістичну занесено до книги рекордів Гіннеса, як найбільшу у світі лабіринтову печеру в гіпсах та другу у світі серед всіх печер. Всього за кілька кілометрів від Оптимістичної криється у глибинах землі ще одна з найбільших гіпсових печер світу – Озерна.

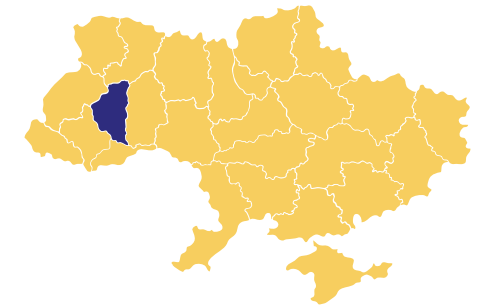
Окрім печер славиться Тернопільщина своїми водоспадами. Їх тут понад 20. А ще Дністровський каньйон – один з найдовших каньйонів Європи. На його території близько 100 пам'яток живої і неживої природи світового значення, тут збереглися унікальні еталони відшарувань гірських порід. Сплави Дністром набули популярності ще у 30-х роках минулого століття. Сьогодні сплавлятися на плотах і катамаранах їдуть не лише з України, але й з інших країн. Серед унікальних природніх місць із чудовим кліматом та рідкісними видами рослин і тварин можна назвати Кременецькі гори та гори Медобори.

© spadok.org.ua.
Борщівська вишивка.

Збаразький замок

Тернопілля – край, якому притаманне величезна різноманітність народних звичаїв та обрядових традицій, багатий фольклор, унікальні народні промисли. Лише на Тернопільщині в південних регіонах поширена унікальна «борщівська» вишита сорочка. Зашита повністю чорними бавовняними нитками, різними техніками на домотканому конопляне полотно, вона відрізняється від усіх видів української сорочки. Кухня Тернопільщини характеризується мультикультурністю, в найкращому розумінні цього слова. У ній суміш кулінарних досягнень української, польської, австрійської, італійської, єврейської, вірменської народів, а також локальні страви. Серед випічки найбільш популярними є плячки (від нім. слова Platz) – поєднання різноманітних коржів, начинок і кремів прямокутної форми.

Тернопільщина ще й легендарний виробник пива. Перша велика пивоварня Тернополя – «Опілля», заснована у 1851 році і сьогодні її продукція є улюбленою серед українців. Тернопільська область з початком великої війни, прийняла близько 90 тисяч людей, створила робочі місця, інтегрували бізнеси, які евакуювалися із місць бойових дій. Область є надійним тилом для українського суспільства: працює на перемогу, дотримується традицій, розвиває інновації і з надією дивиться у майбутнє.

Замків на Тернопільщині, стільки, що створили цілий національний заповідник, щоб запобігти подальшій руйнації деяких з них. Бо все-таки більшість не збереглася – через світові війни та радянську окупацію. Це і Вишнівецький замок, який відвідував Оноре де Бальзак і неприступний замок у Кременці на горі Бона, замок, схожий на толкінівські «дві вежі» у Червонограді, найкраще збережений Збаразький замок, замок-корабель у Сидорові. Всього в області налічується 34 замки.

Тернопільська область – регіон, в якому надзвичайно сильно розвинутий релігійний туризм. Тут багато церков, монастирів, костелів. У багатьох людей в селах на їх приватних подвір'ях стоять домашні каплиці. Щорічно мільйони прочан здійснюють паломництво до трьох святинь: православні – до Почаївської лаври, католики грецького обряду – до Марійського духовного комплексу у Зарваниці, католики римського обряду – до монастиря у Язлівці.

Тернопілля – край видатних особистостей, що мали значний вплив на розвиток не тільки України, а й світу. Винахідник X-променів Іван Пулюй, найвидатніший фізик XX століття Олександр Смакула, видатна оперна співачка Соломія Крушельницька, художники світового рівня Іван Марчук, Яків Гніздовський, Михайло Бойчук, режисер-новатор Лесь Курбас, письменники Улас Самчук та Богдан Лепкий та багато інших. На Тернопільщині народилися класики польської та єврейської літератури – Юліуш Словацький та Шмуель Йосиф Агнон.

Die Oblast-Ternopil: Schlösser und Naturwunder

Text: Iryna Hrytsyshyn
Aus dem Ukrainischen: Inna Chaban

Die Oblast Ternopil ist eines der kleinsten in der Ukraine. Wenn es jedoch um den natürlichen Reichtum geht, spielt die Größe des Territoriums keine Rolle. Die Oblast Ternopil umfasst mehr als 300 Naturdenkmäler, etwa 200 Denkmäler der Gartenkunst, fast 90 Naturschutzgebiete, mehr als 4.000 archäologische und architektonische Denkmäler, zwei staatliche historisch-architektonische Schutzgebiete und ein Nationales sowie mehr als 200.000 Hektar Landschaftsgebiete.

Das administrative, wirtschaftliche und kulturelle Zentrum der Region – die Stadt Ternopil – wurde 1540 von *Jan Amor Tarnowskyj* gegründet. Schon 1548 erhielt die Stadt das Magdeburger Recht und wurde zum Handels- und Verteidigungszentrum der Region. Die heutige Stadt Ternopil ist bekannt für ihren *Ternopil-Teich* – einen großen See mitten im Stadtzentrum, der ihm eine besonders ruhige Atmosphäre verleiht. Außerdem gibt es hier viele Sehenswürdigkeiten: *die Alte Burg, die Uferpromenade des Teiches, die Kathedrale der Unbefleckten Empfängnis, den Schevtschenko-Boulevard* und moderne Art Spaces.

© spadok.org.ua. Borschtschiwska“-Stickhemd

Das Markenzeichen der Oblast sind ihre *Höhlen*. Unter allen großen und kleinen Höhlen von Ternopil nimmt die Gipshöhle namens *Werteba* am linken Ufer des Flusses *Seret* zwei Kilometer vom Dorf *Biltsche-Solote* entfernt, einen besonderen Platz ein. Sie ist ein geologisches und archäologisches Denkmal von nationaler und internationaler Bedeutung mit einer Länge von 8550 m. In derselben Gegend beim Dorf *Koroliwka* im Flussbecken der *Nitschlawa* befindet sich die Höhle *Optymistytschna* (dt. Optimistische - Anm. der Redaktion). Derzeit beträgt die Gesamtlänge der erforschten Gänge dieses unterirdischen Systems mehr als 232 Kilometer. Aus diesem Grund wurde die Höhle *Optymistytschna* als größte Labyrinthhöhle der Welt in Gips und als zweitgrößte Höhle der Welt in das Guinness-Buch der Rekorde aufgenommen. Nur wenige Kilometer von der *Optymistytschna* entfernt verbirgt sich in den Tiefen der Erde noch eine der größten Gipshöhlen der Welt – die *Oserna*. Außer den Höhlen ist die Oblast Ternopil auch für ihre Wasserfälle bekannt. Es gibt hier mehr als zwanzig davon. Und dann ist da noch der *Dnister-Canyon*. Auf seinem Gebiet befinden sich etwa hundert Naturdenkmäler inkl. einzigartiger Gesteinablagerungen. Rafting auf dem Dnister wurde bereits in den 1930er Jahren populär. Heute kommen nicht nur Ukrainer, sondern auch Touristen aus anderen Ländern, um hier Flöße und Katamaranen zu fahren. Zu weiteren sehenswerten Naturgebieten mit einem hervorragenden Klima und einzigartigen Pflanzen- und Tierarten zählen die *Kremenez-Berge* und die *Medobory-Berge*.

In der Oblast Ternopil gibt es so viele Schlösser und Burgen, dass ein ganzes Nationalreservat geschaffen wurde, um die weitere Zerstörung einiger von ihnen zu verhindern. Denn ein Großteil der Schlösser ist aufgrund der Weltkriege und der sowjetischen Besatzung nicht erhalten geblieben. Dazu gehören das *Wyschniwezkyj-Schloss*, das vom Honoré de Balzac besucht wurde, das uneinnehmbare *Schloss in Kremenez* auf dem Berg *Bona*, das *Schloss in Tschernowohrad*, das wie die „zwei Türme“ aus Tolkien's Saga aussieht, die erhaltene *Burg in Sbarasch* und das *Schiffsschloss in Sydorow*. Insgesamt gibt es in der Region 34 Schlösser und Burgen.

Der religiöse Tourismus hat sich in der Oblast Ternopil besonders gut entwickelt. Hier gibt es viele Kirchen, Klöster und Kathedralen. Viele Menschen in den Dörfern haben Kapellen in ihren privaten Höfen. Jedes Jahr pilgern Millionen von Gläubigen zu drei Heiligtümern: Orthodoxe Christen zur *Potschajiwtska Lawra* (Mariä-Entschlafens-Kloster Potschajiw), Katholiken des griechischen Ritus zum *Marienkloster in Sarwanyzja* und Katholiken des römischen Ritus zum *Kloster in Jasliwka*.

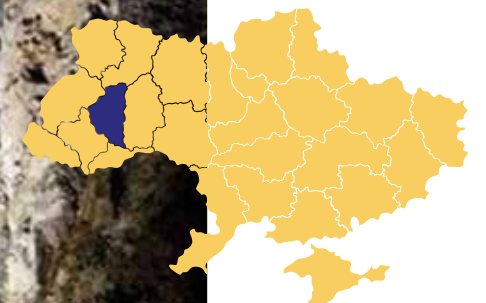
Ternopil ist eine Gegend berühmter Persönlichkeiten: Unter anderem wurden hier der Physiker *Iwan Puluj*, deren Erfindung einen wesentlichen Beitrag in der Forschung und späteren Erfindung der Röntgenstrahlung geleistet hatte, der Physiker *Oleksandr Smakula*, die Opernsängerin *Solomiya Krushelnytska*, die Künstler *Iwan Marchuk*, *Jacques (ukr. Yakiv) Hnizdovsky*, *Mykhailo Boichuk*, der innovative Regisseur *Les Kurbas*, die Schriftsteller *Ulas Samchuk* und *Bogdan Lepky*. In der Ternopil-Region wurden die Klassiker der polnischen und jüdischen Literatur *Juliusz Slowacki* und *Shmuel Yosef Agnon* geboren.

Höhle Optimistitschna

© Ihor Melika. Dnister-Schlucht. Stadt Zalizschyky

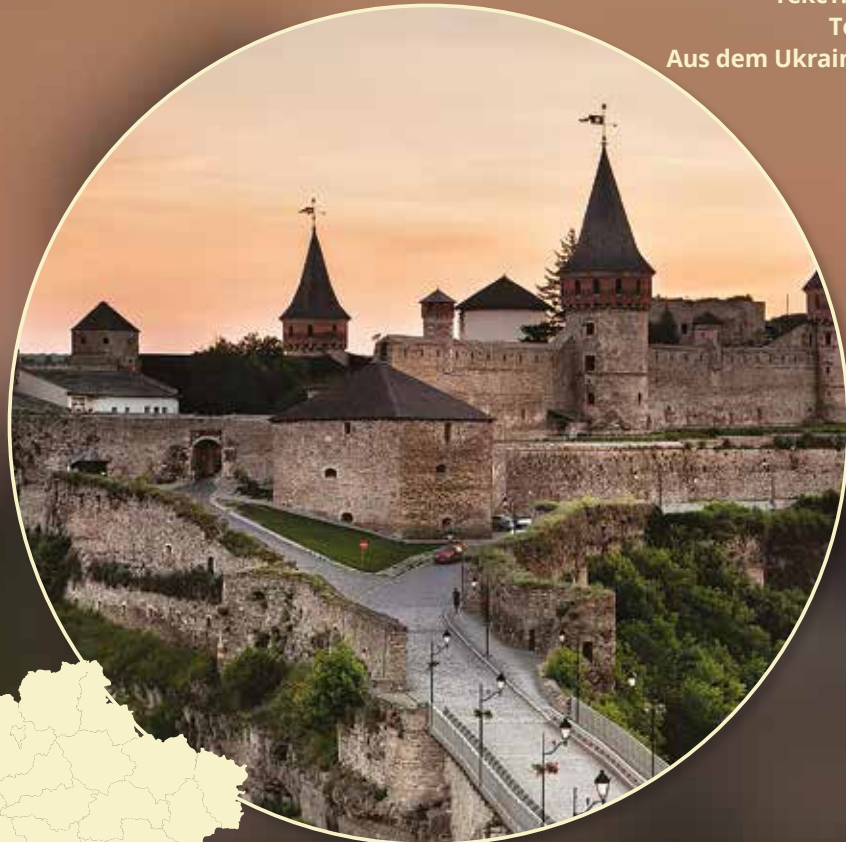
Ternopil ist bekannt für seine große Vielfalt an Volksbräuchen und rituellen Traditionen, seine umfangreiche Folklore und seine einzigartigen Volkshandwerke. Nur in den südlichen Regionen von Ternopil ist das einzigartige „*Borschtschiwska“-Stickhemd* verbreitet. Sie ist komplett mit schwarzen Baumwollfäden in verschiedenen Techniken auf handgewebten Leinenstoff bestickt und unterscheidet sich von allen anderen Arten ukrainischer bestickter Blusen. Die Küche der Oblast Ternopil vereint ukrainische, polnische, österreichische, italienische, jüdische und armenische kulinarische Traditionen sowie lokale Gerichte. Mit Beginn des Großen Krieges nahm die Oblast Ternopil etwa 90.000 Menschen auf, schaffte Arbeitsplätze und integrierte Unternehmen, die aus den Kampfgebieten evakuiert wurden. Die Region ist ein zuverlässiger Rückhalt für die ukrainische Gesellschaft: Sie arbeitet für den Sieg, hält an Traditionen fest, entwickelt Innovationen und blickt hoffnungsvoll in die Zukunft.

Текст: Іванна Новосельська
Text: Ivanna Novoselska
Aus dem Ukrainischen: Afina Albrecht

Хмельниччина: 7 місць, заради яких хочеться пакувати рюкзак

Oblast Chmelnyzkyj:

Sieben Orte, die unbedingt gesehen werden müssen!

Якщо коротко:
Хмельниччина — це область-несподіванка. Територія — **20 645 км²**. Населення — близько **1,2 млн людей**. Наче звичайні цифри, але за ними ховається край, у якому є затоплене місто, залишки доісторичного моря,

Eine Kurzbeschreibung der Oblast Chmelnyzkyj – es ist eine Region voller Überraschungen. Auf einer Fläche von 20.645 km² leben etwa 1,2 Millionen Menschen. Hinter diesen gewöhnlichen Zahlen verbirgt sich allerdings viel mehr: eine Region mit einer versunkenen Stadt, Überresten eines prähistorischen Meeres, Festungen mit Kosaken-Geschichten und einer einzigartigen – der einzigen in der Ukraine – Statue von Baron Münchhausen. Chmelnyzkyj ist das Herz des historischen Podillja (dt. Podolien), einer Region, in der sich alte Handelswege, Religionen, Imperien und Naturphänomene treffen. Hier wirkt die Ukraine besonders authentisch – ohne Kulissen und Jagd nach Touristen, aber mit Charakter und Substanz.

Podiler Towtry

In der Oblast Chmelnyzkyj gibt es etwas einzigartiges in ganz Europa – Nationalpark Podiler Towtry mit den

фортеці з козацькими історіями та унікальна — єдина в Україні — статуя Барона Мюнхгаузена. Хмельниччина — це серце історичного Поділля, земля, де зустрічаються стародавні торгові шляхи, релігії, імперії та природні феномени. Тут Україна виглядає не урочисто, а справжньо — без декорацій, але з характером. Тут немає гонитви за туристом. Тут є зміст.

Подільські Товтри

На Хмельниччині є річ, якої більше немає у Європі — Подільські Товтри, залишки давнього тропічного моря. Тут немає хвиль, але є кораловий риф, якому понад **20 мільйонів років**. На цих кам'яних схилах досі ростуть **реліктові рослини з Червоної книги**, і саме тут формуються мікроклімат та природні умови, нетипові для України. Товтри — це не «гарний краєвид», це геологічне диво, яке існує тільки тут.

Цей риф — найбільший в Європі, і дослідники називають його «кам'яним архівом», бо в ньому збереглися сліди давніх організмів, які населяли тепле море. Якщо пройтися вздовж товтрових схилів, можна побачити оголені шари породи, що виглядають як сторінки старої книги, яку написала сама природа.

Бакота

На Хмельниччині є місце, якого офіційно не існує, — **Бакота**. Сьогодні Бакота — частина Дністровського каньйону, одного з найкрасивіших природних регіонів України. Саме сюди приїжджають туристи, фотографі й ті, хто шукає місце «без шуму». Село затопили при будівництві ГЕС, але під водою залишилися фундаменти, вулиці, садиби. Зверху — скелі, тиша і **печерний монастир XII століття**, вирубаний прямо у камені. У сонячний день вода блищить, ніби скло, а схили нагріваються так, що здається — літо тут ніколи не закінчується. Скелі тримають тишу, а вітер приносить запахи трав і води, яких уже не знайдеш у містах. Бакота стала не географією, а відчуттям: це локація, куди їдуть не за фотографією, а за тишею, яку світ давно не чує.

Меджибіж

На Хмельниччині є селище **Меджибіж**, де дві річки сходяться біля мурів замку — Південний

Überresten eines alten tropischen Meeres. Hier gibt es keine Wellen, aber einen Korallenriff, der über 20 Millionen Jahre alt ist. Auf den steinernen Hängen wachsen noch immer sehr rare und geschützte Pflanzenarten. Genau hier entstehen ein Mikroklima und natürliche Bedingungen, die für die Ukraine untypisch sind. Die Towtry sind nicht nur eine besondere Landschaft, sondern ein geologisches Wunder. Dieser Riff ist der größte in Europa, und Forscher bezeichnen ihn als „steinernes Archiv“, da es Spuren von alten Organismen bewahrt, die das warme Meer einst bevölkerten. Wenn man entlang der Hänge von Towtry spaziert, sieht man freigelegte Gesteinsschichten, die wie Seiten eines alten Buches aussehen, das von der Natur geschrieben wurde.

Бакота

Es gibt in der Oblast Chmelnyzkyj einen geografischen Ort, der offiziell nicht mehr existiert – Bakota. Heute ist Bakota Teil des Dnister-Canyons, einer der schönsten Naturregionen der Ukraine. Hierher kommen Touristen, Fotografen und alle, die einen ruhigen Ort suchen. Das Dorf wurde beim Bau eines Wasserkraftwerks überflutet, aber die Fundamente, Straßen und Höfe blieben unter Wasser erhalten. Darüber liegen Felsen, Stille und ein Höhlenkloster aus dem 12. Jahrhundert. An sonnigen Tagen glitzert das Wasser wie Glas, und die Hänge erwärmen sich so sehr, dass es scheint, als würde der Sommer hier niemals enden. Die Felsen bewahren die Stille, und der Wind bringt mit sich den Duft von Kräutern und Wasser, den man in den Städten nicht mehr findet.

Bakota ist viel mehr als nur ein versunkener Ort, es ist ein Gefühl: Man fährt dorthin nicht, um zu fotografieren, sondern wegen der Stille, die die Welt schon lange nicht mehr hört.

Меджибіж

Das Dorf Medzhybizh liegt an einem Ort, an dem zwei Flüsse – der Südliche Bug und der Buschok – nahe den Burgmauern zusammen fließen. Genau

hier befindet sich eine der mächtigsten Festungen von Podillja, der Regierungssitz des berühmten Kosakenhetmans Bohdan Chmelnyzkyi, wo Urkunden verfasst und Botschafter empfangen wurden.

Буг і Бужок. Саме тут розташована одна з наймогутніших фортець Поділля, де працював **уряд Богдана Хмельницького**, писали універсали й приймали послів. Усередині замку можна побачити старі підземні ходи, фрагменти оборонних стін і реконструкції козацького побуту. Тут регулярно проводять історичні фестивалі та нічні екскурсії, які дозволяють відчувати атмосферу старовинної твердині не лише очима, а й слухом —

кроки по бруківці, стукіт мечів,

шепіт старих легенд.

Меджибіж — не музей, а жива історична площа, де камінь виглядає не старим, а досвідченим.

Сатанів

Селище

Сатанів

розташоване на річці Збруч — колишньому кордоні між двома імперіями, і ця межа досі відчувається у камені, легендах і навіть у

самому просторі. Тут одночасно існують **каменна фортеця**, оборонна **єврейська синагога** та **мінеральні джерела**, якими лікувалися ще століття тому.

Кам'янець-Подільський

Якщо Хмельниччина має символ, то це **Кам'янець-Подільський** — місто над каньйоном, де старе місто стоїть на скелі, як окрема держава. Фортеця тут не декор — це чинний символ оборони, який пережив облоги і влади, але лишився собою. Кам'янець — один із тих об'єктів, де відчувається змішання культур: української, польської, вірменської та турецької. На невеликій території старого міста розташовані храми різних релігій, і кожна вулиця зберігає свій голос — бруківка, мури, брами та старі колодязі. Кам'янець — це місце, де історія не стоїть за склом, а ходить мостами.

Хмельницький

Хмельницький, місто, яке звикли недооцінювати, не намагається виглядати історичним центром, але саме в деталях відчувається його характер — у подвір'ях, маленьких музеях, що зберігають культуру

Im Inneren der Burg gibt es alte unterirdische Gänge, Fragmente der Verteidigungsmauern und Rekonstruktionen des Kosaken-Alltags. Hier finden regelmäßig historische Festivals und nächtliche Führungen statt, bei denen man die Atmosphäre der alten Festung nicht nur sehen, sondern auch hören kann – Schritte auf dem Kopfsteinpflaster, das Klirren von Schwertern, das Flüstern alter Legenden. Medschybischt ist kein Museum, sondern ein lebendiger historischer Ort, an dem die alten Steine von ihren Erfahrungen erzählen.

Sataniw

Das Dorf Sataniw liegt am Fluss Sbrutsch – der ehemaligen Grenze zwischen zwei Imperien und diese Grenze ist bis heute in den Steinen, Legenden und im Raum selbst spürbar. Hier gibt es gleichzeitig eine Festung, eine erhalten gebliebene Synagoge und Mineralquellen, die schon vor Jahrhunderten zu Heilzwecken genutzt wurden.

Kamjanez-Podilskyj

Das wichtigste und wohl bekannteste Symbol der Oblast ist die Stadt Kamjanez-Podilskyj – eine Stadt über einem Canyon, deren Altstadt wie ein eigenständiger Staat auf einem Felsen thront. Die Festung hier ist keine Dekoration – sie ist ein aktives Symbol der Verteidigung, das Belagerungen und Herrschaften überstanden hat, aber sich selbst treu geblieben ist.

Kamjanez ist einer jener Orte, an denen man eine Vermischung der Kulturen spürt: der ukrainischen, polnischen, armenischen und türkischen. In der kleinen Altstadt befinden sich Glaubensstätten verschiedener Religionen, und jede Straße bewahrt ihre eigene Stimme – Kopfsteinpflaster, Mauern, Tore und alte Brunnen. Kamjanez ist ein Ort, an dem die

Geschichte lebt.

Chmelnyzkyj

Eine oft unterschätzte Stadt, die sich weniger als historisches Zentrum präsentiert. Aber gerade in den Details spürt man ihren Charakter – in den Innenhöfen und kleinen Museen. Genau hier befindet sich das einzige

живою, не музейною. Але саме тут є єдиний в Україні **пам'ятник Барону Мюнхгаузену**, створений художниками просто у дворі; **перший музей-студія фотомистецтва**; **перша школа іконопису**, яка досі працює. Тут можна побачити сучасне мистецтво: незалежні галереї, вуличні виставки та творчі майстерні, які створюють нову міську ідентичність.

Збруч — колишній кордон, що в День Соборності нагадує про Акт Злуки

Річка Збруч між Волочиськом і Підволочиськом колись була межею між Австро-Угорщиною та Російською імперією — лінією, що розділяла українські землі. 22 січня 1919 року Акт Злуки УНР і ЗУНР проголосив їх єдність, і саме ця подія стала символом Соборної України. Це була межа, яку протягом століть не вдавалося стерти з пам'яті місцевих жителів. На цьому березі змінювалися мови, адміністрації та прапори, але річка залишалася символом того, що кордони можуть зникати, а історія — ні. Від часу незалежності щороку в День Соборності на мосту через Збруч люди з обох берегів зустрічаються, передають прапор і створюють живий ланцюг — як продовження тієї історичної злуки. Там, де колись був кордон, сьогодні — місце єднання, що нагадує: Україна сильна тоді, коли її землі та люди разом.

У нашому випуску #35 ви можете дізнатися більше про Хмельницький. In unserer Ausgabe #35 können Sie mehr über Chmelnyzkyj erfahren

Denkmal für Baron Münchhausen in der Ukraine, das von Künstlern direkt im Hof geschaffen wurde; das erste Museum und Atelier für Fotokunst; die erste Schule für Ikonenmalerei, die bis heute funktioniert. In der Stadt kann man viel zeitgenössische Kunst entdecken, in unabhängigen Galerien, Ausstellungen direkt auf den Straßen und Kreativwerkstätten. So entsteht eine neue Identität der Stadt.

Sbrutsch

Der Fluss Sbrutsch zwischen Wolotschysk und Pidwolotschysk war einst die Grenze zwischen den ukrainischen Gebieten unter der Herrschaft von Österreich-Ungarn und dem Russischen Reich. Am 22. Januar 1919 wurde hier die Vereinigung der UNR (Ukrainische Volksrepublik) und der ZUNR (West-Ukrainische Volksrepublik) zur unabhängigen Ukraine verkündet, und genau dieses Ereignis wurde zum Symbol der vereinigten Ukraine. Diese Grenze blieb über Jahrhunderte im Gedächtnis der lokalen Bevölkerung. An diesem Ufer wechselten Sprachen, Verwaltungen und Fahnen, und so wurde der Fluss ein Symbol dafür, dass Grenzen zwar verschwinden können, Geschichte jedoch bleibt. Seit der Erklärung der Unabhängigkeit der Ukraine von der UdSSR 1991 treffen sich jedes Jahr am 24. August Menschen von beiden Ufern auf der Brücke über den Sbrutsch, übergeben sich die Fahne und bilden eine Menschenkette – als Fortsetzung dieser historischen Vereinigung. Dort, wo einst die Grenze war, befindet sich heute ein Ort der Einheit, der daran erinnert: Die Ukraine ist stark, wenn ihr Land und ihre Menschen vereint sind.

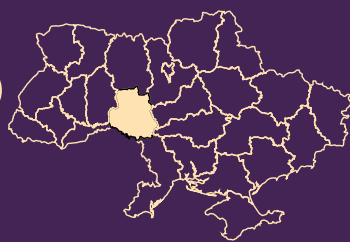

Текст та фото: Тетяна Рибак

Вінниччина

пульс східного Поділля

Неосяжні й мальовничі простори Вінниччини ваблять своєю загадковою красою та історичним минулим. Витонченість трипільської кераміки, бойовничий дух скіфів і блиск золота сарматів бентежать уяву та притягують туристів звідусіль.

Вінницька область — серце східного Поділля, розташована у центральній частині України, і є місцем перетину важливих торгових шляхів, культурних впливів і людських дол. Тут збереглися легенди, архітектурні пам'ятки та природні дивовижі різних епох.

Вінниччина: Від трипільських поселень до сучасного прихистку

Територія сучасної Вінниччини була заселена ще в давні часи, про що свідчать численні археологічні знахідки — трипільські поселення, стоянки скіфів та ранньослов'янські пам'ятки. У середньовіччі ці землі входили до складу Великого князівства Литовського. Саме литовські

князі у XIV столітті почали активно будувати на території східного Поділля укріплені замки для захисту від набігів татар.

Однією з головних фортець став Вінницький замок, навколо якого у XIV–XV століттях виросло місто. Протягом віків Вінниччина змінювала свою приналежність: перебувала під владою Речі Посполитої, потім Російської імперії, а на початку XX століття кілька разів ставала тимчасовою столицею Української Народної Республіки.

Із початком повномасштабного вторгнення РФ Вінниччина стала землею, де люди шукають прихистку від активних бойових дій. Більше 150.000 осіб обрали Вінницьку область своїм новим домом.

Унікальна природа як туристичний магніт

Вінниччина — одна із центральних областей України, площею 26,5 тис. км², через які протікає головна річ-

ка регіону — Південний Буг. Річище Бугу формує пагорбистий рельєф Вінниччини з численними затоками, каньйонами та порогами.

У Вінницькій області існує унікальний об'єкт — **Іллінецька астроблема** (аерокосмічна аномалія). Астроблеми (з грецької "зоряні рани") виникають на поверхні Землі внаслідок падіння небесних тіл, переважно великих метеоритів. Кожна така подія триває декілька секунд, але сліди найбільших з них простежуються впродовж історії нашої планети. Іллінецький ударно-вибуховий кратер є одним із найстаріших на Землі, йому близько 400 млн років.

Ще одне самобутнє місце на карті Вінниччини — скельний храм з рельєфом у селі Буша, Ямпільського району. Пам'ятку відкрито у 1883 році. Це чотири приміщення в скелях, утворені природними розколинами. На стіні найбільшого приміщення є рельєфне зображення:

дерево, людина в профіль, олень. Напроти рельєфу на стіні вибита ніша — можливо, місце для язичницьких приношень. Зараз Буша є потужним туристичним магнітом регіону.

На території Вінницької області, у місті Хмільник діє унікальний бальнеологічний курорт. Він славиться радоновими водами, що мають цілющі властивості. Їх рекомендовано при захворюваннях органів опори та руху та серцево-судинної системи.

Культурна та наукова спадщина регіону

Вінницька земля багата на палаци та садиби. Вони виникали з кінця XVIII до початку XX ст. Власники маєтків пишалися палацами і парками, цінними зібраннями картин, скульптур і не лише. Одним із найдавніших й найкраще збережених є палац та парк Станіслава Фелікса Потоцького у Тульчині, будівництво якого розпочалося у 1782 році. Вже у 21-му столітті тут розпочалась традиція проведення Міжнародного оперного фестивалю просто неба "OPERAFEST-TULCHYN". З початком повномасштабного вторгнення фестивалю на вимушеній паузі. Але сам палацовий комплекс вабить туристів звідусіль.

Однією з найвідоміших постатей, пов'язаних із Вінниччиною є укра-

їнський композитор, хоровий диригент — **Микола Леонтович**. У 1908 році, коли викладав співи у Тульчинському жіночому училищі, він уклав геніальний "Щедрик". Після виступу української хорової капели зі "Щедриком" у Нью-Йорку в 1922 році, пісню переклали англійською і вона отримала назву "Carol of the Bells", під якою її сьогодні знає весь світ.

Данило Заболотний — всесвітньо відомий вчений-мікробіолог, теж народився на Вінниччині у 1866 році. Саме тут він працював лікарем-епідеміологом на початку своєї кар'єри, яка була спрямована на боротьбу із холерою та дизентерією. Він брав участь в експедиціях до Індії, Монголії, Китаю, Марокко, Шотландії, Португалії, а у 1893 році Заболотний зробив на собі небезпечний досвід: випив живу холерну культуру після попередньої пробної імунізації, щоб довести реальність пероральної імунізації людини проти холери.

Унікальні риси столиці області

Вінниця — адміністративний центр області. Перша офіційна згадка про місто з'явилась у 1363 році. За майже сім століть Вінниця знала і періоди руйнувань, і розвитку. Нині місто поєднує історичні будівлі, зелені парки. Однією з візитівок Вінниці є світломузичний фонтан "Roshen".

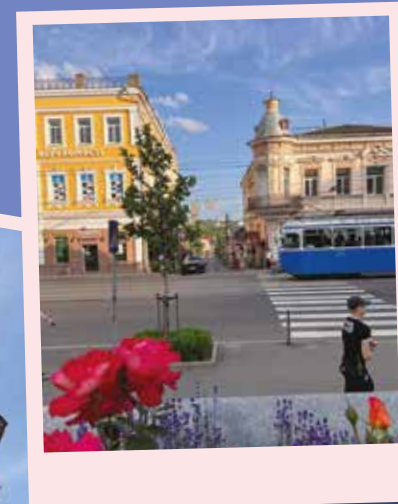
По весні, як скресає крига, його піднімають з-під води. Весь теплий сезон він дарує своє водне шоу. А у жовтні його знову ховають під воду на зимівлю.

Громадський транспорт Вінниці вирізняється своїми блакитними трамваями, що свого часу були привезені з Цюриху. Адже трамвайна колія у Вінниці має не стандартну ширину у 100 см. Відтак місто створило ще й власні осучаснені вагони під назвою Vin Way, які можна побачити виключно тут.

З початком повномасштабного вторгнення у Вінницю переїхали численні підприємства, яких наразі налічується 467. Це різні сфери: промисловість, IT, транспортні послуги, торгівля і не тільки. А також до Вінниці переїхало біля 50.000 осіб, які знайшли тут новий дім.

Вінниччина вирізняється своїм м'яким кліматом, гарною логістикою, добрими людьми. Якщо ви хоча б раз у житті побуваєте у Вінниці - це місто вас не відпустить. Зачарує та буде вабити, аби повертатись знов і знов, пізнаючи таємниці й секрети подільської землі.

Тульчин. Старий палац (Потоцьких). Автор: Nikolai Osipenko

Oblast innyzja – der Puls des östlichen Podillja

Text und Foto: Tetyana Rybak
Aus dem Ukrainischen: Ilona Gerlach

Die malerischen Weiten der Oblast Winnyzja ziehen mit ihrer Schönheit und historischen Vergangenheit an. Die Eleganz der Trypillja-Keramik, der Kampfgeist der Skythen und der Glanz des Goldes der Sarmaten beflügeln die Fantasie und ziehen Touristen aus aller Welt an.

Die Oblast Winnyzja – das Herz des östlichen Podolien (oder auf Ukrainisch Podillja) – liegt im zentralen Teil der Ukraine und ist ein Knotenpunkt wichtiger Handelswege, kultureller Einflüsse und menschlicher Schicksale. Hier sind Legenden, architektonische Denkmäler und Naturwunder verschiedener Epochen erhalten geblieben.

Winnyzja: Von den Trypillia-Siedlungen bis zum modernen Zufluchtsort

Das Gebiet der heutigen Region Winnyzja war bereits in der Antike besiedelt, wie zahlreiche archäologische Funde belegen – Trypillja-Siedlungen, Lagerstätten der Skythen und frühslawische Denkmäler. Im Mittelalter gehörten diese Gebiete zum Großfürstentum Litauen. Im 14. Jahrhundert begannen die litauischen Fürsten, im östlichen Podolien befestigte Burgen zu errichten, um sich vor den Einfällen der Tataren zu schützen.

Eine der wichtigsten Festungen war die Burg von Winnyzja, um die herum im 14. und 15. Jahrhundert eine Stadt entstand. Im Laufe der Jahrhunderte wechselte die Zugehörigkeit der Oblast Winnyzja: Sie stand unter der Herrschaft der Rzeczpospolita, dann des Russischen Reiches und wurde

zu Beginn des 20. Jahrhunderts mehrmals zur vorübergehenden Hauptstadt der Ukrainischen Volksrepublik.

Mit Beginn des Angriffskrieges Russlands gegen die Ukraine wurde die Oblast Winnyzja zu einem Ort, an dem Menschen Zuflucht von den aktiven Kampfhandlungen suchen. Mehr als 150.000 haben hier eine neue Heimat gefunden.

Natur als Touristenmagnet

Die Oblast Winnyzja ist eine der zentralen Regionen der Ukraine mit einer Fläche von 26.500 km², durch die der Hauptfluss der Region, der Südliche Bug, fließt. Das Flussbett des Bugs bildet das hiesige hügelige Relief mit zahlreichen Buchten, Schluchten und Stromschnellen.

In der Oblast Winnyzja gibt es einen besonderen Ort – das Astroblem von Illinezk (der Einschlagskrater). Die Astrobleme (aus dem Griechischen „Sternwunden“) entstehen auf der Erdoberfläche durch den Fall von Himmelskörpern, meist großen Meteoriten. Jedes solche Ereignis dauert nur wenige Sekunden, aber die Spuren der größten davon sind im Laufe der Geschichte unseres Planeten nachzuverfolgen. Der Einschlagkrater von Illinezk ist einer der ältesten auf der Erde und etwa 400 Millionen Jahre alt.

Ein weiterer besonderer Ort der Oblast Winnyzja ist der Felsentempel mit Relief im Dorf Buscha im Bezirk Jampil. Die Sehenswürdigkeit wurde 1883 eröffnet. Es handelt sich um vier Räume in den Felsen, die durch natürliche Spalten entstanden sind. An der Wand des größten Raumes befindet sich ein Reliefbild: ein Baum, ein Mensch im Profil, ein Hirsch. Gegenüber dem Relief befindet sich eine Nische in der Wand – möglicherweise ein Ort für heidnische Opfergaben. Heute ist Buscha ein starker Touristenmagnet der Region.

In einer anderen Stadt – Chmylnyk – gibt es einen balneologischen Kurort, berühmt für sein Radonwasser, das heilende Eigenschaften hat. Es wird bei Erkrankungen des Stütz- und Bewegungsapparates sowie des Herz-Kreislauf-Systems empfohlen.

Kulturelles und wissenschaftliches Erbe der Region

Die Oblast Winnyzja ist reich an Palästen und Landgütern. Sie entstanden zwischen dem Ende des 18. und dem Beginn des 20. Jahrhunderts. Die Besitzer der Anwesen waren stolz auf ihre Paläste und Parks, ihre wertvollen Sammlungen von Gemälden, Skulpturen und vielem mehr. Eine der ältesten und am besten erhaltenen Anlage ist der Palast und Park von Stanisław Feliks Potocki in Tultschyn, dessen Bau 1782 begonnen wurde und bis heute Touristen aus aller Welt anlockt. Bereits im 21. Jahrhundert wurde hier ein internationales Open-Air-Opernfestival „OperaFest Tulchyn“ ins Leben gerufen. Mit Beginn der groß angelegten Invasion wurde die junge Tradition zwangsweise unterbrochen.

Eine der bekanntesten Persönlichkeiten, die mit der Oblast Winnyzja verbunden sind, ist der ukrainische Komponist und Chorleiter Mykola Leontowitsch. Im Jahr 1908, als er Gesang an der Tultschiner Frauenhochschule unterrichtete, komponierte er das Werk „Schtschedryk“. Nach dem Auftritt des ukrainischen Chors in New York im Jahr 1922 wurde das Weihnachtslied ins Englische übersetzt und erhielt den Titel „Carol of the Bells“, unter dem es heute weltweit bekannt ist.

Danylo Zabolotny, ein weltbekannter Mikrobiologe, wurde ebenfalls 1866 in der Oblast Winnyzja geboren. Hier arbeitete er zu Beginn seiner Karriere als Epidemiologe, der sich dem Kampf gegen Cholera und Ruhr verschrieben hatte. Er nahm an Forschungsreisen

nach Indien, Mongolei, China, Marokko, Schottland und Portugal teil, und 1893 machte Zabolotny ein gefährliches Experiment an sich selbst: Er trank nach einer vorherigen Testimmunisierung eine lebende Cholera-Kultur, um die Wirksamkeit der oralen Impfung zu beweisen.

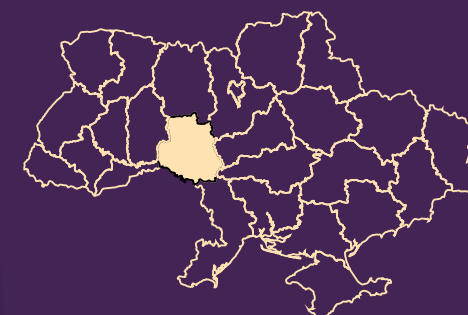
Besondere Merkmale der Hauptstadt

Winnyzja ist das Verwaltungszentrum der Oblast. Die erste offizielle Erwähnung der Stadt stammt aus dem Jahr 1363. In fast sieben Jahrhunderten erlebte Winnyzja sowohl Zeiten der Zerstörung als auch der Entwicklung. Heute vereint sie historische Gebäude und grüne Parks. Eine der Sehenswürdigkeiten von Winnyzja ist der große Licht- und Musikbrunnen „Roshen“. Im Frühjahr, wenn das Eis schmilzt, wird er aus dem Wasser gehoben. Während der gesamten warmen Jahreszeit bietet er seine Wassershow. Im Oktober wird er wieder unter Wasser versteckt, um zu überwintern.

Der öffentliche Nahverkehr von Winnyzja zeichnet sich durch seine blauen Straßenbahnen aus, die einst aus Zürich importiert wurden. Denn die Straßenbahnschienen in Winnyzja haben eine nicht standardmäßige Breite von 100 cm. Daher hat die Stadt auch eigene modernisierte Wagen namens Vin Way entwickelt, die nur hier zu sehen sind.

Mit Beginn der groß angelegten Invasion sind zahlreiche Unternehmen nach Winnyzja gezogen, derzeit sind es 467. Sie kommen aus verschiedenen Bereichen: Industrie, IT, Transportdienstleistungen, Handel und mehr. Außerdem sind etwa 50.000 Menschen nach Winnyzja gezogen, die hier ein neues Zuhause gefunden haben.

Die Oblast Winnyzja zeichnet sich durch ihr mildes Klima, gute Logistik und freundliche Menschen aus. Wenn Sie mindestens einmal in Ihrem Leben nach Winnyzja kommen, wird Sie diese Stadt nicht mehr loslassen. Sie wird Sie verzaubern und dazu verleiten, immer wieder zurückzukehren, um die Geheimnisse und Besonderheiten der Region Podillja zu entdecken.

Моя Черкащина: земля свободи, пам'яті й живих легенд

Текст: Олена Богатиренко

Акварелі: Вікторія Мастеровенко

Назви міст і містечок Черкащини вражали мене з дитинства. *Шпола, Городище, Тальне, Звенигородка, Суботів, Золотоноша, Канів, Буки, Холодний Яр, Сміла*. Велика історія цих історично козацьких вільних земель досі залишається недооціненою. Існує багато міфів, легенд, старовинних пісень про благословенний край Черкащини, хоча туристично відомий, мабуть, тільки *Канів*, де на Чернечій горі над Дніпром похований найвідоміший у світі український поет і художник Тарас Шевченко. Але сьогодні я розповім про інші.

Моя Сміла. Олена Богатиренко

Річка *Тясмин*, ліс навколо міста з величезними сунічними полянами, залізнична станція імені Шевченка, пожежна частина навпроти вікон нашої квартири, смілянський ринок із найсмачнішим соняшниковим насінням у світі, концерти у місцевому палаці культури, дружелюбні сусіди у п'ятиповерхівці, табличка на під'їзді з дідовим прізвиськом, яка навіть через тридцять років після

того, як його не стало, залишалася на місці – це все моя Сміла. До якої я завжди їздила з задоволенням доти, доки там жила моя бабуся Олена. Вона працювала акушеркою, а потім — старшою медичною сестрою у пологовому будинку вільного і доброзичливого міста Сміла. Там я і з'явилася на світ.

З одного боку бабусиноного будинку був хлібний магазин, а з іншого — молочний. Запах обох я пам'ятаю досі. Неподалік був книжковий магазин. Мій дід Степан переїхав до Сміли після Другої світової війни. Він працював викладачем української мови та літератури в місцевому технікумі. Я дивлюсь на його фото і бачу кремезного чоловіка у вишиванці, схожого на того Тараса Шевченка, яким ми звикли бачити його на класичних портретах. У день зарплати дідусь йшов до смілянської книгарні й майже всі гроші залишав там. У тій крамниці завжди можна було знайти щось таке, чого не було майже ні в кого з моїх друзів у Криму. Там були книги українською мовою. Я шкодую, що не пам'ятаю його, бо він помер через рік після мого народження. Думаю, що якби його присутність була у моєму житті, усвідомлення мого українського коріння та ідентичності прийшло б до мене значно раніше.

Довідка:

Місто Сміла — засноване у 1542 році, центр українського козацтва. Назва походить з легенди про невідому сміливу дівчину, яка заманила вороже військо в болото, щоб врятувати тодішнє поселення від ворожого війська. І загинула сама.

Місце сили Холодний Яр. Ірина Ішук

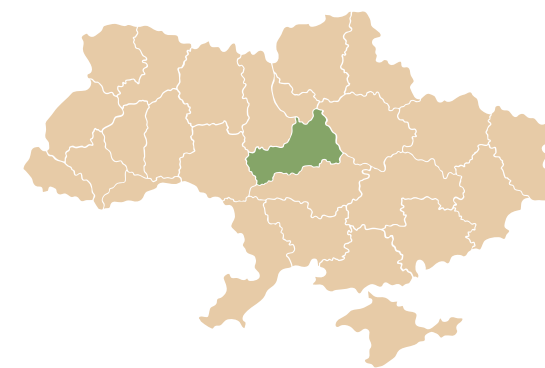
Для мене Черкащина – це перш за все свобода, по-друге – безліч міфів, казок та легенд, а також найсмачніша кулінарна історія світу.

Я родом із *Кам'янки*. Але колись тато відвіз мене, ще маленьку, вперше у *Холодний Яр*, що знаходиться за п'ятнадцять кілометрів від мого рідного містечка, і сказав: «Я покажу тобі місце, яке даватиме сили та енергію все твоє життя, а потім — твоїм дітям та онукам». Ми поїхали навесні до чарівного лісу, в якому стояв старий тисячолітній дуб, а навколо квітли поляни квітів, запах яких зводив з розуму. Цей дуб бачив багато сліз, радощів, молитов, воєн, героїчних вчинків, а також зневіри і повернень до життя. Саме тут народився девіз: *«Воля або смерть»*. Кожного разу, коли я їду з Києва до батьків, я спочатку заїжджаю до цього дуба. Шкода, що він не може розповісти всі таємниці, які століттями йому довіряли люди. Це була б найбільша енциклопедія життя людей в Україні.

Але яка поїздка без смачної їжі. Шкода, що вже не можу приїхати до своєї прабабусі, яка збирала усіх своїх дітей, онуків та правнуків на свята. Які ж ці були зустрічі. А яка їжа! Просто уявіть Різдво в нашій родині: *кутя, запечена в домашній печі буженина і качка, томлена картопля з м'ясом, мочені яблука в діжках, оселедець і квашена капуста, смажені карасики і коропи*. І, звісно, *святкова кутя (традиційне українська різдвяна страва з пшона), пампухи, компот і пиріжки з ревеню*. Я б усе це записала до національної спадщини і надала Черкащині звання «Кулінарний регіон України №1».

Довідка.

Холодний Яр – легендарне урочище на Черкащині, національний заповідник із реліктовим лісом, пагорбами та ярами. Став центром українського визвольного руху початку ХХ століття, символом українського опору та незламності.

Вільне місто Канів. Ольга Лісова

Зазвичай до Канева їдуть, щоб побачити Чернечу гору і побувати на місці поховання Тараса Шевченка. Одне з найдавніших міст Київської Русі, без якого не можна уявляти історію України. А для мене це дім, місто, де я народилася, зростала і де досі живе моя мама з сестрою. Звісно, ще в школі я розуміла, що Канів – це не просто маленьке містечко на березі Дніпра. Перше згадування – 1080 рік. Перший собор (Успенський), побудований князем Всеволодом у 1144 році. Тисячоліття. Час, який важко досягнути. Я пам'ятаю, що дорогою до школи часто придумувала історії про тих людей, які жили у Каневі 200 або 500 років тому. Як вони ходили на ринок і що купували, як захищали рідну землю від нападників, як будували церкви, дивились на Дніпро з гори, де тепер похований Тарас Шевченко, одружувались, народжували дітей.

Вільне козацьке місто Канів... Його руйнували багато разів, але, кожного разу його відновлювали і місто продовжувало жити. Сюди їхали люди, для яких слово *свобода* було найпершим і найголовнішим у житті. Українські козаки Самійло Кішка, Яков Шах, Іван Підкова, козацька церква, збудована за наказом Івана Мазепи... Мені хочеться, щоб про життя і подвиги цих людей дізнався світ. Бо історія України творилася і твориться не тільки у Києві та великих містах. Саме такі маленькі містечки, як Канів, часто змінювали хід подій і вирішували долю держав.

Довідка.

Канів – стародавнє місто на схилах Дніпра, яке з'явилося на перехресті торговельних доріг. Одне з найперших відомих українських поселень за часів Давньої Русі. Одним з перших мало Магдебурзьке право, було центром вільного українського козацтва. Залишається найважливішим центром сили і духу незалежної України.

Ein Land der Freiheit, der Erinnerungen und der lebenden Legenden

Text: Olena Bohatyrenko | **Aquarelle:** Viktoria Masterovenko | **Aus dem Ukrainischen:** Afina Albrecht

Seit meiner Kindheit war ich von den Namen der Städte und Ortschaften der Oblast Tscherkassy beeindruckt. Schpola, Horodyschtsche, Talne, Swenyhorodka, Subotiw, Solotonoscha, Kaniw, Buki, Kholodny Yar, Smila.

Die Geschichte dieser Kosaken-Gebiete wird bis heute unterschätzt. Es gibt viele Mythen, Legenden und alte Lieder über die gesegnete Oblast Tscherkassy, obwohl touristisch wohl nur Kaniw bekannt ist, wo auf dem Berg Tschernetscha nahe des Flusses Dnipro der berühmte ukrainische Dichter und Künstler Taras Schewtschenko begraben ist. Heute erzähle ich allerdings über etwas anderes.

Mein Smila. Olena Bohatyrenko

Der Fluss Tjasmin, der Wald um die Stadt herum, die Erdbeerfelder, der Bahnhof namens Schewtschenko, die Feuerwache direkt vor unseren Fenstern, der Markt von Smila mit den für mich leckersten Sonnenblumenkernen der Welt, Konzerte im örtlichen Kulturpalast, freundliche Nachbarn im fünfstöckigen Wohnhaus, das Schild mit dem Nachnamen meines Großvaters am Eingang, das auch dreißig Jahre nach seinem Tod noch an seinem Platz hing – all das ist meine Smila. Dorthin bin ich immer gerne gefahren, solange meine Großmutter Olena lebte. Sie arbeitete als Hebamme und später als Oberschwester in der Entbindungsklinik der Stadt, wo auch ich auf die Welt kam.

Neben dem Haus meiner Oma gab es eine Bäckerei und eine Molkerei. Ich erinnere mich noch heute an den

Geruch beider Läden. Mein Großvater Stepan zog nach dem Zweiten Weltkrieg nach Smila. Er arbeitete als Lehrer für ukrainische Sprache und Literatur an einer örtlichen Berufsschule. Ich schaue mir sein Foto an und sehe einen stämmigen Mann in einer bestickten Weste, der einer aus den klassischen Portraits bekannten Darstellung von Taras Schewtschenko ähnelt. Fast den ganzen Lohn gab mein Großvater in der Buchhandlung monatlich aus, denn man konnte dort immer etwas Neues und Exklusives finden. Dort gab es damals schon Bücher in ukrainischer Sprache. Bedauerlicherweise kann ich mich nicht an ihn erinnern, denn er starb ein Jahr nach meiner Geburt. Wäre er länger in meinem Leben, hätte ich meine ukrainischen Wurzeln und meine Identität viel früher entdeckt.

Kholodny Yar. Iryna Ishchuk

Für mich bedeutet Tscherkassy Freiheit, eine Vielzahl von Mythen, Märchen und Legenden sowie die köstlichste Kulinarik.

Ich komme aus Kamjanka. In meiner Kindheit brachte mich mein Vater nach Kholodny Yar, das fünfzehn Kilometer von meiner Heimatstadt entfernt liegt, und sagte: „Ich zeige dir einen Ort, der dir dein ganzes Leben lang Kraft und Energie geben wird, und später auch deinen Kindern und Enkeln.“ Es war Frühling, und im zauberhaften Wald fanden wir eine tausendjährige Eiche umrunden von Blumenwiesen, deren Duft einen um den Verstand brachte. Diese Eiche hat viele Tränen, Freuden, Gebete, Kriege, Heldentaten, aber auch Verzweiflung und Rückkehr ins Leben gesehen.

Jedes Mal, auf dem Weg von Kyjiw zu meinen Eltern, mache ich einen Abstecher zu dieser Eiche. Schade, dass

sie nicht alle Geheimnisse preisgeben kann, die ihr die Menschen über Jahrhunderte anvertraut haben. Das wäre die größte Enzyklopädie des Lebens in der Ukraine.

Und was wäre eine Reise ohne leckeres Essen? Schade, dass ich meine Urgroßmutter nicht mehr besuchen kann, die alle ihre Kinder, Enkel und Urenkel zu den Feiertagen versammelte. Was waren das für Treffen! Und was für ein Essen! Es gab im Ofen gebackener Schweinebraten und Ente, geschmorte Kartoffeln mit Fleisch, eingelegte Äpfel in Fässern, Hering und Sauerkraut, gebratene Karuschen. Und natürlich festliche Kutja (ein traditionelles ukrainisches Weihnachtsgericht aus Hirse), Pampuchy (Krapfen), Kompott und Piroggen mit Rhabarber. Ich würde all das zum nationalen Kulturerbe erklären.

Die freie Stadt Kaniw. Olha Lisova

Normalerweise fährt man nach Kaniw, um den Berg Tschernetscha zu sehen und die Grabstätte von Taras Schewtschenko zu besuchen. Es ist eine der ältesten Städte der Kyjiwer Rus, ohne die man sich die Geschichte der Ukraine nicht vorstellen kann. Und für mich ist es mein Zuhause, die Stadt, in der ich geboren und aufgewachsen bin und in der meine Mutter und meine Schwester noch immer leben. Bereits in der Schule lernte ich, dass Kaniw nicht nur eine kleine Stadt am Ufer des Dnipro ist. Die erste Erwähnung stammt aus dem Jahr 1080. Die erste Kathedrale (Uspenski) wurde 1144 von Fürst Wsewolod erbaut. Ein Jahrtausend. Eine Zeit, die schwer zu begreifen ist.

Die freie Kosakenstadt Kaniw wurde viele Male zerstört und jedes Mal wieder aufgebaut. Hierher kamen Menschen, für die das Wort „Freiheit“ das Wichtigste im Leben war – wie zum Beispiel viele ukrainischen Kosaken. Auf Befehl von Ivan Mazepa wurde hier die Kosakenkirche erbaut.

Kaniw ist eine alte Stadt an den Hängen des Dnipro, die an einer Kreuzung von Handelswegen lag. Sie ist eine der ersten bekannten ukrainischen Siedlungen aus der Zeit des alten Rus. Als eine der ersten Städte hatte sie das Magdeburger Recht und war das Zentrum der freien ukrainischen Kosaken.

Якби ви знали, як нелегко передати всю ту безмежну любов, захват та вдячність до моєї рідної Кіровоградщини, коли є лише одна-дві сторінки, щоб вмістити всі емоції, всі спогади, всі миті, що роблять цей край таким унікальним і дорогим серцю. Та виклик прийнято!

Тут я провела двадцять один рік свого життя. Милувалась лебедями мальовничої річки Тясмин, що в Олександрівці, вдихала аромат соснового лісу в Бірках, гризла граніт науки в Кропивницькому та виграла для області мільйон гривень у танцювальному шоу «Майдан's».

Любов до Кіровоградщини зароджується з дитячого захоплення її природою: річками, деревами, полями та пагорбами. Все здається магічним, і хочеться досліджувати цю красу знову й знову. Лише з часом розумієш, що ця велич — результат щоденної праці місцевих жителів, які обробляють землю, садять сади та засівають поля. Композиція “Земля” групи Ziferblat могла б стати ідеальним саундтреком Кіровоградщини, адже її мелодії переплітаються з ритмами землі й вітру, відображаючи зв'язок природи й людини. Тут земля шанується, а праця на ній — у крові кожного. Тому Кіровоградщина — одна з

найродючіших територій України. При в'їзді в область вас зустрінуть безкраї поля пшениці, бобових чи соняшників. Кіровоградщина — один із лідерів світу з виробництва соняшникової олії, і аграрна промисловість тут є серцем регіону. До війни міжнародна виставка AGROEXPO в Кропивницькому збирала промисловців і підприємців з усього світу, де на площі понад 125 000 м² демонстрували новинки сільського господарства та технології переробки продукції.

Кіровоградщина славиться не тільки своєю природною красою, а й талановитими людьми, серед яких — справжні майстри танцю. У 2011 році я брала участь у масштабному танцювальному шоу “Майдан's”, де 500 танцівників з різних міст України змагалися за титул танцювальної столиці. Ідеї хореографа Олександра Лещенка, який до речі, походить з області, та талант кропивничан здивували публіку, і Кропивницький виборов це звання. Приз — мільйон гривень — був використаний для будівництва екологічних дитячих майданчиків. Тепер з усмішкою, кажу, що свій перший мільйон я заробила в 20 років ;)

Мабуть, це стало можливим завдяки тому, що я вчилася в унікальній школі, в “Кіровоградському Хогвартсі” — місці, яке для нас було справжнім магічним світом. Колоритна історична будівля, вимогливі харизматичні вчителі та хореографічні іспити, які проходили в балетних залах, зробили моє навчання незабутнім. Сьогодні ця школа носить назву Центральноукраїнський науковий ліцей, але ми, її вихованці, завжди згадуємо її як “школу Короткова”.

Анатолій Єгорович, який заснував цей навчальний заклад, здається, зробив неможливе — він створив три безкоштовні школи мистецтв для обдарованих дітей з усієї області, де вихованці мали п'ятиразове харчування, проживали в гуртожитку і отримували освіту, яка виходила за межі стандартної програми. Випускники цього закладу з легкістю здавали вступні іспити в університети та вступали на бюджетну форму навчання. Окрім класичних шкільних предметів, ми вивчали хореографію, а народні та сучасні танці заміняли нам фізкультуру і тримали в тонусі.

Анатолій Єгорович був вихідцем із легендарного танцювального колективу “Ятрань”, і саме він додав уроки танцю до шкільної програми, зробивши їх важливою частиною нашого розвитку. Народний хореографічний ансамбль «Пролісок» під керівництвом Анатолія Єгоровича і досі активно бере участь у культурних заходах та фестивалях, здобуваючи призові місця на всеукраїнських і міжнародних конкурсах і популяризуючи українські традиції через танець. Щиро дякую всім вчителям та працівникам закладу за те, що навчили нас бачити красу, викували характер та прищепили любов до справжнього мистецтва.

Саме тому, звертаючись до нашого коріння і культурних традицій, неможливо не згадати про джерела українського театрального мистецтва. Саме на Кіровоградщині відбулося становлення першого українського професійного театру. Ще на початку XX століття Марко Кропивницький,

Микола Садовський, Марія Заньковецька, Панас Саксаганський та Михайло Старицький започаткували український театральний рух, ставлячи на сцені класичні твори, такі як “Енеїда”, “Катерина”, “Запорожець за Дунаєм” і навіть п'єси Гоголя українською мовою. Це було справжнє культурне відродження, яке дало потік професійному театральному мистецтву в Україні. Враховуючи величезні заслуги корифеїв першого українського театру, у 2016 році колишній Кіровоград отримав нову назву — Кропивницький, повертаючи місту його істинне ім'я.

Та не лише театральна спадщина формує унікальність цього краю. Кіровоградщина зберегла ще одну, менш очевидну, але не менш значущу сторінку історії — залізничну. Вузькоколійка на Кіровоградщині — це частина історії, яка пов'язана з мережею вузькоколійних залізниць, що були розповсюджені в Україні наприкінці XIX — на початку XX століття. Одна з найвідоміших ліній проходила через Кіровоградщину, з'єднуючи міста

Кропивницький, Знам'янка та Світловодськ. Вузькоколійка використовувалася для перевезення вантажів, зокрема сільськогосподарської продукції і була важливою частиною економічної інфраструктури регіону. З часом більшість вузькоколійних ліній були закриті, але окремі ділянки вдалося зберегти до наших днів як історичну пам'ятку. Вони стали туристичними об'єктами, що привертають увагу не лише істориків, а й людей, які цікавляться технікою і спадщиною залізничного транспорту.

Кіровоградщину можна зрозуміти лише тоді, коли вдихаєш її запахи, слухаєш її тишу й сміх людей, що тут живуть. Тож приїздіть — без поспіху, без планів, просто з відкритим серцем.

Текст: Ольга Поцілуйко

Серце України: Кіровоградщина, де народжується мистецтво і хліб

Wenn Sie nur wüssten, wie schwer es ist, all die grenzenlose Liebe, Begeisterung und Dankbarkeit für meine Heimatregion Kirowohrad in nur ein oder zwei Seiten unterzubringen, in denen all die Emotionen, Erinnerungen und Momente Platz finden müssen, die diese Oblast für mich einzigartig und mir so ans Herz gewachsen machen.

Hier habe ich einundzwanzig Jahre meines Lebens verbracht. Ich habe die Schwäne des malerischen Flusses Tjasmin in Oleksandriwka bewundert, den Duft des Kiefernwaldes in Birky eingeatmet, mich in Kropywnyzkyj mit Studium beschäftigt und für die Oblast eine Million Hrywnja in der Tanzshow "Majdan's" (Wortspiel mit dem Englischen My Dance) gewonnen.

Die Liebe zur Oblast Kirowohrad entsteht aus der kindlichen Begeisterung für ihre magische Natur: Flüsse, Bäume, Felder und Hügel. Erst mit der Zeit versteht man, dass das Ganze das Ergebnis der täglichen Arbeit der Einheimischen ist, die das Land bewirtschaften, Gärten anlegen und Felder säen. Das Lied „Zemlya“ (dt. Erde oder Land) der Band Ziferblat könnte der perfekte Soundtrack für die Oblast Kirowohrad sein, denn ihre Melodien verschmelzen mit den Rhythmen der Erde und des Windes und spiegeln die Verbindung zwischen Natur und Mensch wider. Hier wird die Erde verehrt, und die Arbeit auf ihr liegt jedem im Blut. Übrigens ist die Oblast Kirowohrad eine der fruchtbarsten Gebiete der Ukraine.

Bei der Einfahrt in die zentrale Ukraine werden Sie von endlosen Feldern mit Weizen, Hülsenfrüchten oder Sonnenblumen empfangen. Die Oblast Kirowohrad ist einer der weltweit führenden Produzenten von Sonnenblumenöl, und die Agrarindustrie ist hier das Herzstück der Wirtschaft. Vor dem Krieg versammelte die internationale Ausstellung AGROEXPO in Kropywnyzkyj Industrielle und Unternehmer aus aller Welt, die auf einer Fläche von über 125.000 m² Neuheiten aus der Landwirtschaft und Technologien zur Verarbeitung von Produkten vorstellten.

Die Oblast Kirowohrad ist außerdem ein Zuhause vieler talentierter Menschen, darunter echte Meister des Tanzes. Im Jahr 2011 nahm ich an der großen Tanzshow „Majdan's“ teil, bei der 500 Tänzerinnen und Tänzer aus verschiedenen ukrainischen Städten um den Titel der Hauptstadt des Tanzes kämpften. Die Ideen des hier geborenen Choreografen Oleksandr Leschenko und das Talent der Einwohnerinnen und Einwohner von Kropywnyzkyj überraschten das Publikum, und so gewann die Stadt diesen Titel. Der Preis – eine Million Hrywnja – wurde für den Bau von ökologischen Kinderspielplätzen verwendet. Heute sage ich mit einem Lächeln, dass ich meine erste Million mit 20 Jahren verdient habe ;)

Text: Olga Potsiluiko

Das war wohl möglich, weil ich an einer professionellen Schule gelernt habe, in Hogwarts Kirowohrads – einem für uns zauberhaften Ort. Das farbenfrohe historische Gebäude, das anspruchsvolle charismatische Lehrpersonal und die Choreografieprüfungen, die in den Ballettsälen stattfanden, machen meine Ausbildung unvergesslich. Heute heißt diese Schule Zentralukrainisches Wissenschaftliches Lyzeum, aber wir, ihre Schülerinnen und Schüler, erinnern uns immer an sie als Korotkows Schule.

Anatolij Korotkow, der diese Bildungseinrichtung gegründet hat, scheint das Unmögliche geschafft zu haben – er schuf drei kostenlose Kunstschulen für begabte Kinder aus der ganzen Region, mit täglich fünf Mahlzeiten, einem Wohnheim und einer Ausbildung, die über das Standardprogramm hinausging. Die Absolventen dieser Einrichtung bestanden mühelos die Aufnahmeprüfungen an den Universitäten und wurden zu staatlich finanzierten Studienplätzen zugelassen. Neben den klassischen Schulfächern lernten wir Choreografie, und Volks- und Modern Dance ersetzten uns den Sportunterricht und hielten uns fit.

Anatolij Korotkow stammte aus der in der Ukraine berühmten Tanzgruppe „Yatran“ und war derjenige, der Tanzunterricht in den Lehrplan aufnahm und ihn zu einem wichtigen Teil unserer Entwicklung machte. Das Volkstanzensemble „Prolisok“ unter der Leitung von Anatolij Korotkow nimmt bis heute aktiv an kulturellen Veranstaltungen und Festivals teil, gewinnt Preise bei ukrainischen und internationalen Wettbewerben und verbreitet ukrainische Traditionen durch den Tanz. Es war nicht nur Unterricht, sondern echte Kunst, die uns zum kreativen Schaffen inspirierte und uns neue Horizonte eröffnete. Ich danke den gesamten Lehrkräften der Einrichtung von ganzem Herzen dafür, dass sie uns gelehrt haben, Schönheit zu sehen, unseren Charakter geformt und uns die Liebe zur echten Kunst vermittelt haben.

Wenn wir uns unseren Wurzeln und kulturellen Traditionen zuwenden, kommen wir nicht umhin, die Ursprünge der ukrainischen Theaterkunst zu erwähnen. Gerade in der Oblast Kirowohrad entstand das erste professionelle Theater der Ukraine. Bereits zu Beginn des 20. Jahrhunderts gründeten Marko Kropywnyzkyj, Mykola Sadovsky, Maria Zankovetska, Panas Saksagansky und Mykhailo Starytskyi die ukrainische Theaterbewegung und brachten

klassische Werke wie „Eneida“, „Kateryna“, „Zaporozhets za Dunajem“ und sogar Stücke von Mykola Hohol (in deutschem Sprachverbrauch als Nikolai Gogol bekannt) in ukrainischer Sprache auf die Bühne. Es war eine kulturelle Renaissance der professionellen Theaterkunst in der Ukraine. In Anerkennung der großen Verdienste der Koryphäen des ersten ukrainischen Theaters erhielt das ehemalige Kirowohrad 2016 einen neuen Namen – Kropywnyzkyj – und gab der Stadt damit ihren ursprünglichen Namen zurück.

Aber nicht nur das Theatererbe macht diese Oblast besonders. Sie hat noch eine weitere, weniger offensichtliche, aber nicht weniger bedeutende Seite ihrer Geschichte bewahrt – die Eisenbahn. Genauer gesagt die Schmalspurbahn, die in der Ukraine Ende des 19. und Anfang des 20. Jahrhunderts verbreitet war. Eine der bekanntesten Strecken verlief durch die Oblast und verband die Städte Kropywnyzkyj, Znam'yanka und Switlowodsk. Die Schmalspurbahn wurde für den Transport von Gütern, insbesondere landwirtschaftlichen Produkten, genutzt und war ein wichtiger Teil der wirtschaftlichen Infrastruktur der Region. Im Laufe der Zeit wurden die meisten Schmalspurstrecken stillgelegt, aber bestimmte Abschnitte konnten erhalten bleiben. Sie sind zu touristischen Attraktionen geworden, die nicht nur Geschichtsbegeisterte, sondern auch Menschen anziehen, die sich für Technik und das Erbe des Eisenbahnverkehrs interessieren.

Die Oblast Kirowohrad kann man nur verstehen, wenn man sie mit eigenen Schritten berührt, ihre Düfte einatmet, ihrer Stille lauscht und dem Lachen der Menschen, die hier leben. Kommen Sie auch vorbei – ohne Eile, ohne Pläne, einfach mit offenem Herzen.

Das Herz der Ukraine: Oblast Kirowohrad – wo Kunst und Ernte blühen

БАГАТОМОВНА КОЛИСКА, У ЯКІЙ ВИРОСТАЄ ДИТИНА СВІТУ

Текст та фото: Олена Лузанова

Одещина — єдина область України, де можна проїхати 300 кілометрів і побачити три різні країни. Північ — подільська, центр — чорноморський портовий мегаполіс з середземноморським вайбом, південь — степова Бессарабія з виноградниками та дунайськими затоками.

Я виросла на півдні Одещини — у тих краях, де життя з самого народження звучить різними мовами, де гастрономічна культура зведена майже до культу, а світанок має десятки ароматів. Моє дитинство було не просто українським — воно було українсько-болгарсько-молдавсько-гагаузьким, і я часто думаю, що це був найприродніший спосіб навчитися любити людей. Мені здається, сьогодні, коли світ шукає моделі співжиття, Одещина вже давно дала відповідь: різні культури поруч — це не проблема, це простір для тепла, сміху та дружби. І якщо є місце в Україні, яке здатне показати, наскільки мирно, органічно та радісно можуть жити різні народності, — це саме тут. Північ Одещини часто недооцінюють, хоча саме вона демонструє, наскільки область багатогранна. На відміну від звичних уявлень про степ та узбережжя, північ має подільський характер: пагористий рельєф, долини річок та вузькі каньйоноподібні ділянки. Балта — ключове місто півночі. Колись це був кордон між Російською та Османською імперіями (Турецький вал), а у XVIII–XIX століттях місто стало великим ярмарковим вузлом. Тут сформувалася значна єврейська громада та локальний культурний простір, що історично поділявся на Руську Балту, Турецьку Балту та Єврейську слободу. Місто

також відоме музичними традиціями — саме звідси походить одна з ранніх версій хору «Верховина». У північних районах збереглися залишки укріплень, елементів Турецького валу, старих мостів і доріг, які були частиною міжнародних маршрутів між Поділлям і Причорномор'ям. Ці об'єкти знайомлять із маловідомою сторінкою історії регіону. Північ має інший етнокультурний склад, ніж південь: домінують подільські українці, а також історично сильні громади євреїв, молдован та поляків. Це формує окремий фольклорний та побутовий простір. Одеса — це зовсім інша музика. Якщо північ — глибока земля, то центр — це вільний вітер, який приносив у місто кораблі, акценти, ідеї, манери, рецепти, архітекторів, мрійників, комерсантів, поетів. Одеса — це місто, яке ніколи не існувало без моря. Порт був воротами у світ: італійці будували фасади, французи вчили медицину, греки закладали перші купецькі традиції, євреї формували міську культуру, а українці давали місту голос та пісню. Статус порто-франко у XIX столітті зробив Одесу унікальним економічним експериментом: місто, у якому ідеї та гроші текли так, як вітер між причалами. Це був простір свободи, не лише торговельної, а свободи бути різним, говорити різними мовами, жити з різними цінностями, але на одній вулиці.

Одеса — не лише архітектура Потьомкінських сходів або бульварів, не лише модерн, класика чи дворики-колодязі. Одеса — це спосіб мислити, говорити, жартувати, торгувати, сидіти на лавці та обговорювати життя, наче це найголовніше заняття на землі. Коли я приїжджаю в Одесу з південного степу, я відчуваю: тут не просто інший ритм — тут інша вага повітря. Море диктує його: легке, шумне, просторе. І нарешті — південь. Мій край, моя земля, моя пам'ять. Південь Одещини — етнічна мозаїка, яка живе не поруч, а разом. У нашій місцевості українські села межують із болгарськими, болгарські — з гагаузькими, молдавські — з селами старообрядців. Мої друзі, мої сусіди, моє дитинство — усе це було голосами, які переходили з однієї мови на іншу, і я просто не помічала цього переходу. Коли я кажу, що у нас на ранок вареники, на обід мамалига, а на вечерю болгарські перці — це не емоційна метафора, це звичайний день. Наша кухня — це карта того, як громади живуть разом, як обмінюються культурними звичаями, як пісні, імена, рецепти, спеції стають спільними. Південь Одещини формується впливом трьох стихій: степ задає простір і витривалість місцевого життя, Чорне море забезпечує відкритість мислення, торгівлю та зв'язки зі світом, а Дунай приносить історію, рибний промисел, міжнародні транспортні шляхи й

особливий клімат, у якому дунайські тумани сприяють розвитку виноградарства й формують унікальні винні ландшафти регіону. Я з дитинства навіть не здогадувалась, що багато наших традицій мають німецьке коріння. У XIX столітті південь Одещини був одним із центрів німецьких колоній. Приїжджали вони переважно з Вюртембергу — і привозили з собою винну культуру, архітектуру, садівництво. До сьогодні в деяких місцях можна знайти руїни кірх, кладовища, планування колоній, старі льохи — це не просто історія, це культура праці і вина, що стала фундаментом бессарабських виноробних традицій. Степ, морські вітри та дунайські тумани створюють унікальні умови для автохтонних сортів винограду, що стали частиною локальної ідентичності. Вина півдня Одещини виходять теплими, щирими, багатшаровими, такими, що впізнаються одразу. Коли мене питають, що такого є в нашому регіоні, я ніколи не знаю, з чого почати. Бо відповідь — не одна. Одещина — це коли одна дитина росте серед трьох стихій і десятків культур, і все це сприймається не як різниця, а як норма. Сьогодні, коли світ говорить про кордони, про непорозуміння, про напругу, я хочу сказати: подивіться на Одещину. Ми не просто навчилися жити разом. Ми навчилися робити це красиво, смачно, музично і з великою повагою.

EINE MEHR- SPRACHIGE WIEGE, IN DER EIN KIND DER WELT AUFWÄCHST

Text und Fotos: Olena Luzanova

Odesa ist die einzige Region der Ukraine, in der man 300 Kilometer fährt und drei verschiedene Länder sieht. Der Norden gehört zu der historischen Region Podillja, die Mitte - der Hafenmetropole am Schwarzen Meer und der Süden wird von der bessarabischen Steppe (Bessarabien ist wie Podillja eine historische ethnische Region) mit dem Weinanbau und den Mündungen der Donau geprägt.

Ich bin im Süden der Oblast Odesa aufgewachsen – in einer Gegend, in der das Leben von Geburt an in verschiedenen Sprachen stattfindet, in der die gastronomische Kultur fast schon Kultstatus hat und der Sonnenaufgang Dutzende von Düften mit sich bringt. Meine Kindheit war nicht nur ukrainisch – sie war ukrainisch-bulgarisch-moldawisch-gagausisch, und ich denke oft, dass dies der natürlichste Weg war, um zu lernen, Menschen zu lieben. Ich denke, dass heutzutage, wo die Welt nach neuen Formen des Zusammenlebens sucht, die Oblast Odesa uns schon längst eine Antwort geben kann: Verschiedene Kulturen, die eng nebeneinander leben, sind kein Problem, sondern können Raum für Wärme, Lachen und

Freundschaft geben. Und wenn es einen Ort in der Ukraine gibt, der zeigen kann, wie friedlich, harmonisch und fröhlich verschiedene Völker zusammenleben können, dann ist es genau hier.

Der Norden der Oblast wird oft unterschätzt, obwohl gerade er zeigt, wie faszinierend und vielfältig diese Region ist. Im Gegensatz zu den üblichen Vorstellungen von Steppe und Küste hat der Norden einen podolischen Charakter: hügeliges Relief, Flusstäler und schmale, canyonartige Abschnitte.

Balta ist eine wichtige Stadt im Norden. Früher verlief hier die Grenze zwischen dem Russischen und dem Osmanischen Reich (Türkischer Wall), und im 18. und 19. Jahrhundert wurde sie zu einem großen Handelszentrum. Hier entstanden eine bedeutende jüdische Gemeinde und ein lokaler Kulturraum, der historisch in die russische Balta, die türkische Balta und die jüdische Sloboda unterteilt war. Die Stadt ist auch für ihre musikalischen Traditionen bekannt – von hier stammt eine der frühen Versionen des Chors „Verkhovyna“. In den nördlichen Gebieten sind Überreste von Befestigungsanlagen, Elementen des türkischen Walls, alten Brücken und Straßen erhalten geblieben, die Teil der internationalen Routen zwischen Podillja und dem Schwarzmeerraum waren.

Der Norden der Oblast Odesa hat eine andere ethnokulturelle Zusammensetzung als der Süden: Es dominieren Ukrainer aus der Region Podillja sowie historisch starke

Gemeinschaften von Juden, Moldauern und Polen. Dies bildet einen kulturellen Raum voller einzigartiger Alltagsbräuche. Odesa ist eine ganz andere Nummer. Wenn der Norden ein ruhiges, ländliches Gebiet ist, dann steht die Hauptstadt für freien Wind, Schiffe, Akzente, Ideen, Manieren, Rezepte, Architekten, Träumer, Kaufleute und Dichter. Odesa ist eine Stadt, die ohne das Meer nie existiert hat. Der Hafen war das Tor zur Welt: Italiener bauten Fassaden, Franzosen lehrten Medizin, Griechen gründeten die ersten Handelstraditionen, Juden prägten die Stadtkultur, und Ukrainer gaben der Stadt eine Stimme und Lieder. Der Status als Freihafen im 19. Jahrhundert machte Odesa zu einem einzigartigen wirtschaftlichen Experiment: eine Stadt, in der Ideen und Geld wie der Wind zwischen den Kais flossen. Es war nicht nur ein Raum des freien Handels, sondern der Freiheit insgesamt. Man durfte hier anders sein, verschiedene Sprachen sprechen oder gar unterschiedliche Werte ausleben – und das Ganze auf derselben Straße.

Odesa ist mehr als die Architektur der Potemkinschen Treppe oder der Boulevards, mehr als Jugendstil, Klassik oder Innenhöfe. Odesa ist eine Art zu denken, zu sprechen, zu scherzen, zu handeln, auf einer Bank zu sitzen und über das Leben zu diskutieren, als wäre es die wichtigste Beschäftigung auf Erden. Wenn ich aus der südlichen Steppe nach Odessa komme, spüre ich: Hier herrscht nicht nur ein anderer Rhythmus – hier hat die Luft ein anderes Gewicht. Das Meer bestimmt es: leicht, laut, weitläufig.

Und schließlich – der Süden. Meine Heimat, mein Land, meine Geschichte. Mein Bessarabien.

Der Süden der Odesa Region ist ein ethnisches Mosaik, das nicht nebeneinander, sondern zusammen lebt. In unserer Gegend grenzen ukrainische Dörfer an bulgarische, bulgarische an gagausische, moldauische an Dörfer der Altgläubigen. Meine Freunde, meine Nachbarn, meine Kindheit – all das waren Stimmen, die von einer Sprache in die andere übergingen, und ich habe diesen Übergang gar nicht bemerkt.

Wenn ich sage, dass wir morgens Warenyky, mittags Mamaliga und abends gefüllte Paprikas nach bulgarischer Art essen, dann ist das keine emotionale Metapher, sondern gelebter Alltag. Unsere Küche ist ein Spiegelbild davon, wie Gemeinschaften zusammenleben, wie sie kulturelle Bräuche austauschen, wie Lieder, Namen, Rezepte und Gewürze zu gemeinsamen Werten werden. Der Süden der Oblast Odesa wird durch drei Elemente geprägt: Die Steppe bestimmt die Weite und Ausdauer des lokalen Lebens, das Schwarze Meer sorgt für Weltoffenheit und Handel, und die Donau bringt Geschichte, Fischerei, internationale Transportwege und ein besonderes Klima mit sich, in dem der Donau-Nebel die Entwicklung des Weinbaus begünstigt und die einzigartigen Weinlandschaften der Region prägt.

Als Kind hätte ich nie gedacht, dass viele unserer Traditionen deutsche Wurzeln haben. Im 19. Jahrhundert war der Süden der Oblast Odesa eines der Zentren deutscher Kolonisten. Die Einwanderer kamen überwiegend aus Württemberg und brachten ihre Weinkultur, Architektur und Gartenkunst mit. Bis heute findet man an einigen Orten Ruinen von Kirchen, alte Friedhöfe, Siedlungspläne und alte Keller – das ist nicht nur Geschichte, sondern auch eine Kultur der Arbeit und des Weins, die zum Fundament der bessarabischen Weinbautraditionen geworden ist. Die Steppe, die Meereswinde und der Donau-Nebel schaffen einzigartige Bedingungen für autochthone Weinsorten, die Teil der lokalen Identität geworden sind. Die Weine des südlichen Odessatums sind warm, ehrlich, vielschichtig und sofort zu erkennen.

Wenn man mich fragt, was es in unserer Region Besonderes gibt, weiß ich nie, wo ich anfangen soll. Denn es gibt nicht nur eine Antwort. Die Oblast Odesa ist ein Ort, an dem ein Kind inmitten von drei Elementen und Dutzenden von Kulturen aufwächst, und all das wird als Normalität wahrgenommen. Heute, wo die Welt viel über Grenzen, Missverständnisse und Spannungen spricht, möchte ich sagen: Schaut euch Odesa an. Wir haben nicht nur gelernt, zusammenzuleben. Wir haben gelernt, dies auf eine schöne, schmackhafte, musikalische und respektvolle Weise zu tun.

Таємниці Миколаївського степу: Від «бабусиноного килима» до доісторичних скель

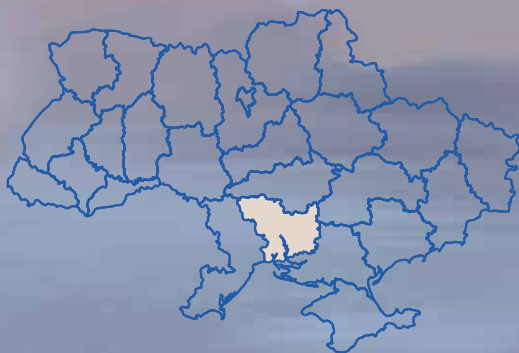
Текст та ілюстрації:
Катерина Дорохова

Миколаївщина — це дивовижний край на Півдні України, де **СТЕП** ніжно зустрічається з **морем**. Це земля контрастів, де серед рівнин раптом виринають справжні **гори**, а могутні **річки** розрізають родючі **чорноземи**, наче скибки стиглого пирога.

Живе полотно природи

Якщо поглянути на цей регіон з висоти, він нагадує затишний бабусин килим, дбайливо сплетений гачком із яскравих ниток. Кожна нитка — це одна з сотень річок, що створюють мереживо мальовничих балок та урочищ.

З травня по вересень степ перетворюється на живе море барв. Тут дихають і квітнуть понад **800 видів** рослин, серед яких майже сотня — справжні скарби, занесені до **Червоної книги України**. Кожен місяць природа змінює свої декорації, даруючи нові кольори та аромати.

Geheimnisse der Mykolajiwer Steppe

Die Oblast Mykolajiw ist eine malerische Region im Süden der Ukraine, wo die Steppe dem Meer begegnet. Es ist eine Landschaft der Kontraste: Inmitten weiter Ebenen erheben sich plötzlich echte Berge, und mächtige Flüsse schneiden die fruchtbaren Schwarzerdeböden wie Scheiben eines Kuchens durch.

Ein lebendiges Naturgemälde

Aus der Vogelperspektive betrachtet gleicht diese Oblast einem behaglichen Teppich der Großmutter, sorgfältig gehäkelt aus leuchtenden Fäden. Jeder Faden steht für einen der hundert Flüsse, die ein feines Geflecht aus malerischen Schluchten, Tälern und Naturwinkeln bilden. Von Mai bis September verwandelt sich die Steppe in ein Meer der Farben. Mehr als 800 Pflanzenarten atmen und blühen hier, darunter fast hundert wahre Seltenheiten, die im Roten Buch der Ukraine verzeichnet sind. Mit jedem Monat wechselt die Natur ihre Kulisse und schenkt neue Farben und Düfte.

Text und Illustration:
Kateryna Dorokhova

Зустріч із велетнями та подих вічності
У самому серці заповідних земель на мандрівників чекає неймовірне видовище — загін **ВЕЛИЧНИХ БІЗОНІВ**. Спостереження за цими кремезними володарями степу в напіввільних умовах дарує відчуття, ніби ви опинилися всередині документального фільму про дику природу.

Проте справжня магія прихована в **АКТОВСЬКОМУ** каньйоні. Це місце, де час ніби зупинився: гранітні скелі каньйону мають вік **понад чотири мільярди** років. Це одна з найдавніших ділянок суші в усій Європі. Мільйони років тому тут вирувало море, а сьогодні височіють гранітно-базальтові велетні, створені розломом давнього щита. Через свою велич та схожість із горами півострова, ці місця часто називають «Малим Кримом».

Миколаївщина — це не просто область на карті, а **живий музей природи**, де під охороною закону і неба зберігається спадщина віків.

Begegnung mit Giganten und ein Hauch von Ewigkeit

Im Herzen der Naturschutzgebiete erwartet Reisende ein unglaublicher Anblick – eine Herde **majestätischer Bisons**. Diese kräftigen Herrscher der Steppe in halbfreiem Lebensraum zu beobachten, vermittelt das Gefühl, sich mitten in einem Naturdokumentarfilm zu befinden.

Die wahre Magie verbirgt sich jedoch im **Aktowsky-Canyon**. Dies ist ein Ort, an dem die Zeit still zu stehen scheint: Die Granitfelsen des Canyons sind über vier Milliarden Jahre alt – eine der ältesten Landoberflächen in ganz Europa. Vor Millionen von Jahren tobte hier das Meer, heute ragen granit-basaltische Giganten empor, die durch den Bruch des alten Schildes entstanden sind. Aufgrund ihrer Größe und Ähnlichkeit mit den Bergen der Halbinsel werden diese Orte oft als „Die kleine Krim“ bezeichnet.

Die Oblast Mykolajiw ist wie ein lebendiges Naturmuseum, in dem das Erbe der Jahrhunderte unter dem Schutz des Gesetzes und des Himmels bewahrt wird.

Текст: Тамара Охріменко, Fellas for Europe e.V. | Фото: Олександр Корняков, Віктор Гавриленко, колишній директор «Асканія-Нова»
Переклад з німецької: Ксенія Фукс

ЗЕМЛЯ, ДЕ СТЕП ТОРКАЄТЬСЯ МОРЯ

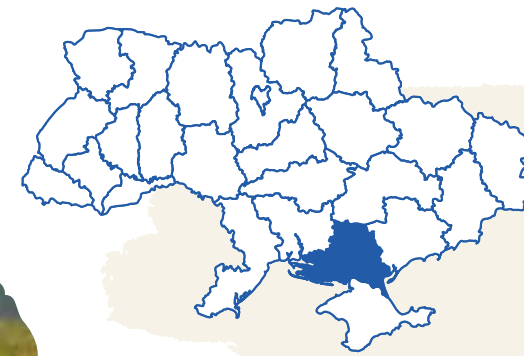
Херсонщина — це край, де степ зустрічається з морем, де сонце, вітер і родючий ґрунт створюють особливу атмосферу — душу українського півдня. Люди тут вирізняються справжньою гостинністю, відкритістю та незламністю. Їхня щирість, щедрість і любов до життя вистояють навіть перед тим, що росія щодня завдає цій землі. Херсонська область розташована на півдні України, у широкій Чорноморській низовині, омивана Азовським і Чорним морем. Її історія сягає глибокої давнини: у часи «Дикого поля» тут кочували різні народи, а пізніше оселялися козаки. Перші сліди людської присутності датуються X–V тисячоліттям до нашої ери.

Столиця області, місто Херсон, стоїть на правому березі Дніпра й має довгу та непросту історію. Місто в його сучасній назві постало там, де ще з середньовіччя — перша письмова згадка від 1492 року — жили й господарювали українські козаки. У лютому 2022 року росія розпочала повномасштабну війну проти України. Херсон був окупований у перші дні, але 11 листопада 2022 року українські сили звільнили правобережжя області разом зі столицею. Лівий берег і далі залишається під окупацією, щодня обстрілюється — з повітря, артилерією, танками, а з літа 2024 року окупанти ще й ведуть цілеспрямоване полювання на цивільних за допомогою дронів. Люди з боєм називають це «Human Safari».

Військове й політичне значення Херсона завжди визначала його стратегічна позиція біля дніпровського лиману. До кінця XVIII століття Херсон був справжніми «воротами» до Чорного моря. У ціннічному проєкті «Новоросія», що його просуває агресор, місто мало відіграти ключову роль — але цей план розбився об силу спротиву місцевих жителів. Поки це було можливо, вони виходили на вулиці із проукраїнськими акціями. Коли це стало смертельно небезпечним, вони не припинили чинити опір: рух «Жовті стрічки» діє й сьогодні.

Культура й природа під загрозою

До повномасштабного вторгнення Херсонщина була багата унікальними природними, культурними та історичними об'єктами. Одним із найцінніших є **Асканія-Нова** — степовий біосферний заповідник, найбільша степова охоронна територія Європи і водночас — найстаріший заповідник України. Серце його — недоторкана різнотравна суха степова рівнина. Заснований у 1874 році нащадком німецьких колоністів бароном Фрідріхом Фальц-Фейном, він став домом для тварин із саван, пустель, степів та гір — багато з них занесені до Червоної книги: кінь Пржевальського, зебра Греві, гвинторогі антилопи, степові журавлі. Від початку війни заповідник перебуває під російською окупацією і потерпає від пожеж, обстрілів та безгосподарного «нагляду». Усі сподіваються, що Асканія-Нова незабаром буде звільнена й відроджена.

Херсонщина має й інші природні перлини:

- Національний парк «**Джарилгач**» з найбільшим у Європі безлюдним островом.
- **Олешківські піски** — велетенське піщане море, яке стримують лісонасадження обсягом близько 100 тисяч гектарів.
- **Сиваш** — система мілких заток Азовського моря з понад 70 солоними озерами, які за своїми лікувальними властивостями часто порівнюють із Мертвим морем.

Херсонщина завжди була багатокультурною. У селі Зміївка — точніше, в його частині **Старошведське** — і сьогодні звучить унікальна давньошведська мова. За радянських часів її забороняли, але громада зуміла її зберегти.

Кулінарна спадщина краю теж багатонаціональна: українські, грецькі, болгарські, татарські й німецькі традиції сплелися у виразну гастрономічну культуру. Домашній хліб і сир, юшка, зварена над річкою чи морем, овочеві рагу, салати з томатів, перцю й баклажанів, ароматні трави, олія, і — звісно — легендарні херсонські кавуни. На їхню честь щоліта влаштовують веселий День кавуна — зі смаколиками, конкурсами й музикою.

Під час окупації російські військові масово грабували культурну спадщину міста. З музеїв вивозили картини й цілі колекції. Портал **War&Sanctions** оприлюднив дані про 1233 викрадені твори — і це

лише частина втраченого. Поміж них — роботи українських та європейських митців XIX–XX століть, серед яких Пітер Лелі, Марія Примаченко, Микола Пимоненко та інші.

І все ж життя в Херсоні триває. Працює громадський транспорт, відкриваються ринки й кав'ярні, грають вуличні музиканти. Проводяться фестивалі — «Мельпомена Таврії», Legio Historica, документальні кінофоруми — виставки, читання, дискусії. Багато подій відбувається під землею — у сховищах, підвалах, бомбосховищах. Освіта й культура адаптувалися до умов війни — і живуть попри все. Сьогодні культура Херсонщини — це поєднання давньої історії, живого сучасного мистецтва та української ідентичності, яка навіть під тиском війни не слабшає — а зміцнюється.

Чому я про це пишу

Від 2022 року, працюючи волонтеркою в Fellas for Europe e.V., я знайомлюся з дедалі більшою кількістю людей, які залишаються в Херсоні під час окупації й після звільнення — щоб рятувати інших. Людей на кшталт Володимира Сагайдака, який врятував дітей від депортації російськими військами. Лікарів дитячої лікарні, які, ризикуючи життям, переправляли малюків із лівого берега. Волонтерів, таких як Наталя Недоступ, які об'єднують міжнародну спільноту, щоб забезпечувати критичну інфраструктуру антидроновими сітками та підтримувати тих, хто досі під обстрілами.

Моя просьба до всіх:

Говоріть про Херсон. Допоможіть зберегти цей край від безглуздої руйнації. Приєднуйтеся до глобальної кампанії **humansafari.org**.

DIE STEPPE, DAS MEER UND DIE UNBEUGSAMEN MENSCHEN

Text: Tamara Okhrimenko, Fellas for Europe e.V.
Bilder: Alexandr Korniyakov, Wiktor Havrylenko,
ehemaliger Direktor von Askania-Nova

Die Oblast Cherson ist ein Landstrich, in dem die Steppe auf das Meer trifft und wo Sonne, Wind und fruchtbarer Boden eine einzigartige Stimmung schaffen – die Seele des ukrainischen Südens. Die Menschen hier stehen für Gastfreundschaft, Offenheit und eine Widerstandskraft, die man kaum in Worte fassen kann. Ihre Aufrichtigkeit, Großzügigkeit und Lebensfreude überdauern alles – selbst das Leid, das Ruzzland dieser Region tagtäglich zufügt.

Die Oblast liegt im Süden der Ukraine, in der Schwarzmeer-Tiefebene, umgeben vom Asowschen und vom Schwarzen Meer. Ihre Geschichte reicht tief in die Antike zurück: Schon in der Zeit des „Wilden Feldes“ zogen hier verschiedene Völker umher, später ließen sich hier Kosaken nieder.

Die Hauptstadt **Cherson** am rechten Ufer des Flusses Dnipro blickt ebenfalls auf eine lange Geschichte zurück. Als Stadt mit dem heutigen Namen entstand sie auf einem Gebiet, das bereits seit Jahrhunderten – die erste schriftliche Erwähnung stammt aus dem Jahr 1492 – von ukrainischen Kosaken bewohnt und verwaltet wurde. Die militärische wie politische Bedeutung Chersons war stets durch seine Lage an der Mündung des Dnipro bestimmt. Bis ins 18. Jahrhundert galt die Stadt als „Tor“ zum Schwarzen Meer.

Auch für das zynische Kreml-Projekt „Neurussland“ spielt Cherson eine große Rolle. In den ersten Tagen des ruzzischen Angriffskriegs gegen die Ukraine wurde die Stadt besetzt. Aber den Mut ihrer Einwohner darf man auf keinen Fall unterschätzen: Solange sie konnten, gingen sie auf die Straße und machten ihre pro-ukrainische Haltung sichtbar.

Und selbst als es lebensgefährlich wurde, brach der Widerstand nicht ab: Die Bewegung „Gelbe Bänder“ ist bis heute aktiv. Erst am 11. November 2022 konnten die ukrainischen Streitkräfte das rechte Ufer der Region einschließlich der Hauptstadt befreien. Das linke Ufer bleibt bis heute besetzt und wird täglich bombardiert – aus der Luft, mit Artillerie, Panzern und seit Sommer 2024 zusätzlich mit gezielten Drohnenangriffen auf Zivilisten. Die Menschen nennen es bitter „Human Safari“.

Kultur und Natur in Gefahr

Vor der Großinvasion war die Oblast reich an einzigartigen Natur-, Kultur- und Denkmalobjekten. Eines der bedeutendsten ist **Askania-Nowa**, das älteste Naturschutzgebiet der Ukraine, das von einem deutschen Adligen, Friedrich von Falz-Fein, gegründet wurde. Sein Herzstück ist die unberührte Landschaft der trockenen Federgrassteppe. Der Zoo von Askania-Nowa beherbergt Tiere der Savanne, Wüste und Steppe – darunter viele bedrohte Arten wie Przewalski-Pferde, Grevy-Zebbras, Schraubenziegen und Steppenkräniche. Seit Kriegsbeginn steht das Schutzgebiet unter ruzzischer Besatzung und ist durch Brände, Beschuss und mangelhafte Verwaltung gefährdet. Die Hoffnung bleibt, dass Askania-Nowa bald befreit und vollständig regeneriert werden kann.

Weitere Naturwunder der Region:

- **Nationalpark Dscharylhatsch** mit der größten unbewohnten Insel Europas.
- **Oleshky-Sanddünen**, ein riesiges Sandmassiv, um dessen Ausbreitung einzudämmen, rund 100.000 Hektar Kiefern gepflanzt wurden.
- **Der Sywasch**, ein System flacher Buchten am Asowschen Meer, mit über 70 Salz- und Schlammseen, deren heilsame Eigenschaften oft mit dem Toten Meer verglichen werden.

Die Kultur des Cherson Gebiets war schon immer multikulturell. So gibt es ein Dorf namens **Smijiwka**, genauer gesagt sein Teil **Staroschwedske**, wo einzig auf der Welt **Altschwedisch** gesprochen wird. 2008 wurde Staroschwedske sogar vom schwedischen König Carl XVI. Gustaf besucht.

Ukrainische, griechische, bulgarische, tatarische und deutsche Einflüsse haben die kulinarische Tradition der Region geprägt – hausgemachtes Brot und Käse, Fischsuppe über offenem Feuer, aromatische Gemüseraouts, frische Sommersalate und natürlich die in der Ukraine berühmten Wassermelonen. Ihnen zu Ehren gibt es sogar einen **Wassermelonen-Tag**, ein fröhliches Fest mit Musik, Wettbewerben und allerhand Köstlichkeiten.

Während der Besatzung plünderten die ruzzischen Truppen systematisch die Kulturschätze der Stadt Cherson. Die ruzzischen Streitkräfte zerlegten und stahlen Exponate aus dem Kunstmuseum.

Auf dem Portal **War&Sanctions** wurden Daten zu 1233 gestohlenen Gemälden veröffentlicht, die nur einen Teil der Gesamtliste der Kulturgüter ausmachen, die von den Besatzern illegal entwendet wurden. Darunter sind Werke ukrainischer und europäischer Künstlerinnen und Künstler des 19. und 20. Jahrhunderts, wie Peter Lely, Maria Prymachenko, Mykola Pymonenko und andere.

Und dennoch: Die Menschen von Cherson geben ihre Stadt nicht auf. Der Alltag geht weiter – öffentliche Verkehrsmittel fahren, Märkte öffnen, in Cafés wird Kaffee gekocht, Straßenmusiker spielen, und Festspiele finden weiterhin statt. Vieles davon ist inzwischen im Untergrund – wortwörtlich. Kulturelle Veranstaltungen, Lesungen, Bildungsprogramme und Trainings werden oft in Kellern und Schutzräumen durchgeführt, um Leben zu schützen. Chersoner Kultur ist heute eine Mischung aus langer Geschichte, lebendiger Gegenwartskunst und einer ukrainischen Identität, die durch Krieg nicht gebrochen, sondern gestärkt wird.

Warum ich darüber schreibe

Seit 2022 lerne ich im Rahmen meines ehrenamtlichen Engagements bei Fellas for Europe e.V. immer mehr Menschen kennen, die während der Besatzung – und bis heute – in Cherson bleiben, um anderen zu helfen. Menschen wie Volodymyr Sahaidak, dem es gelang, Kinder vor der Verschleppung durch ruzzische Truppen zu retten. Ärztinnen und Ärzte der Kinderklinik, die unter Lebensgefahr Kinder vom besetzten linken Ufer über den Fluss brachten. Freiwillige wie Natalja Nedostup, die internationale Unterstützung organisiert, etwa für Anti-Drohnen-Netze, die kritische Infrastruktur schützen.

Meine Bitte an alle:

Sprecht über Cherson. Erzählt seine Geschichte weiter. Helft mit, diese Region vor weiterer sinnloser Zerstörung zu bewahren. Schließt euch der globalen Kampagne **humansafari.org** an.

Вітаю, я – Олена, і я родом із Криму. Точніше, не так. У мене немає відповіді на питання «звідки я родом?» Що саме треба назвати? Місто, де я народилась? Де виросла? Чи де прожила майже двадцять п'ять років, поки знову не поїхала світ за очі?

Моя батьківщина – Джанкой. Якимось дивом ця кримськотатарська назва міста досі збереглася, хоча більшість історичних назв була знищена за довгі роки окупації Криму — спочатку російською імперією, а потім радянським союзом. Але Джанкой є. Щоправда, історичних пам'яток культури там майже немає. Їх теж знищили.

Коли я навчалася у восьмому класі, до нас прийшла новенька — Ксюша. Ми одразу потоваришували, і вже за тиждень вона ридала на моєму плечі: — Розумієш, я думала, що в Криму море всюди. От просто: поїзд зупиняється, виходиш із вагона — і одразу воно, море! І нікуди їхати не потрібно. І з вікна квартири теж видно море. Бо це ж Крим. А ми куди приїхали? Я не хочу тут жити. Уже тиждень плачу і не розумію, чому мама мене не попередила, що море не всюди.

— Ти що, навіть на карту не подивилася? У тебе ж із географії п'ятірка. От у Феодосії саме так і є — залізниця, вокзал і одразу море. І в Євпаторії. А Джанкой — північна частина Криму. Тут степ.

А ще — сонце і вітер. І суцільні виноградники, поля з помідорами, цибулею та картоплею. У Криму завжди росло все. Тому що була вода. Дніпровська. З Північно-Кримського каналу. До Чорного моря в Коктебелі, де я проводила кожне літо свого дитинства, — сто кілометрів. До Чорного моря в Ялті, Алушті чи Севастополі — сто сорок або сто п'ятдесят. Усе просто: Крим — це не тільки море.

Можна я трохи розповім про непівденний берег Криму? Наприклад, про залізницю. Найважливіше місце у Джанкої – залізничний вокзал.

Крим. Не тільки Південний берег.

Текст: Олена Богатиренко

Ілюстрації: Дмитро Парубець

Усі потяги до Криму завжди йшли через Джанкой. В дитинстві я їздила на Черкащину до бабусі. У дорослому житті – до Києва, мої друзі їздили до Мінська та Риги. А я маленькою дуже хотіла поїхати до Берліна, бо в школі вивчала німецьку мову, а не як усі, англійську.

Або розповім про ягоди та фрукти. Коли у моєму дорослому житті я купувала на Лук'янівському ринку в Києві дрібні абрикосі розміром із вишню, я згадувала, що в Джанкої на такі ніхто навіть не звертав уваги — їх ніхто не купував і не намагався куштувати. Улітку в Джанкої наставляв рай.

Абрикоси падали на землю, і асфальт під деревами завжди був помаранчевим від розчавлених плодів. Вишні, айва та шовковиця росли не лише

у приватних садибах (а більша частина міста — це саме приватні будинки), а й просто на вулицях. Наче це клени, липи чи каштани.

Одного разу моя однокласниця Таня поїхала з батьками на п'ять років на край світу — десь у російську Читинську область, на нове місце служби її батька-військового. Так от, перше, що вони з мамою зробили, коли через рік улітку приїхали до Джанкоя, — це на вокзалі купили відразу дрібних абрикосів і їли їх немитими дорогою додому з такою жадібністю, наче їх рік не годували. Тетянка писала мені тоді в листах, що в тій далекій і холодній Читинській області продаються лише «пластмасові» яблука з магазинів, і що вона страшенно сумує за джанкойськими фруктами та ягодами.

Або розповім про кримських татар. Коли я закінчувала школу, у Крим почали повертатися кримські татари — люди, яких на довгі 45 років, з 1944 по 1989 рік, позбавила дому й рідної землі та сама Росія в образі Радянського Союзу.

Розумом я усвідомлювала, що за дуже нейтральним словом «депортація», яку вони пережили, насправді стоять смерть, з'валтування, вбивства й знищення мови. Але весь біль втрати дому, коріння, батьківщини та життя я відчула лише у 2014 році, коли Росія знову вторглася на територію Криму і вже у XXI столітті розпочала криваву війну в Європі. А згодом я зрозуміла, що тепер нове покоління кримських татар змушене переживати це знову — і виживати на власній землі, щоб не втратити її ще раз.

Крим — це не тільки море, не тільки вишні й не тільки земля. Це, передусім, люди, які жили й живуть там. Наші люди. Роми, етнічні корейці, євреї, кримські татари, українці жили поруч, ладнали між собою, ходили в гості, спілкувалися різними мовами й ніколи не мали претензій одне до одного через національність чи право на мову та життя.

P.S.

У 2022 році я працювала вчителькою з українськими підлітками, які разом із батьками були змушені виїхати з України під час повномасштабного вторгнення росії. На одному з уроків я запитала у дітей про Крим. Майже ніхто з них не знав, що це і де це. Лише один хлопчик сказав: «Я їздив до Криму з батьками на канікули. В Алушті у мене жила бабуса.

Але я вже нічого не пам'ятаю». Тоді я зрозуміла: цим дітям 12-15 років, а російська окупація Криму на той момент тривала вже вісім років. Тобто вони справді нічого не знають про Крим. Я витанцюувала на тому уроці, як справжня балерина на сцені театру. Малювала на дошці контури Криму (бо мапи України в німецькій школі не було), розповідала про степ, Чорне й Азовське море, Старий Крим і Білу Скелю, Кара-Даг, Коктебель, про кримських татар і землю, як їм належить по праву, про своє дитинство і що означають назви Салгір, Мусафір, Форос, Євпаторія, Акмесджит, Ак'яр.

А після уроку я плакала. Бо зрозуміла, що скоріше за все вже ніколи не зможу потрапити додому.

Що почитати про Крим:

1. Розкажіть мені про Крим. Збірка оповідань. 2024. Упорядниця Міла Іванцова.
2. Крим. 10 років окупації. Збірка оповідань. 2024. Упорядниця Олена Богатиренко
3. Анастасія Левкова. За Перекопом є земля. 2023
4. Світлана Тараторіна. Дім солі. 2023

Кримські гори / Krimgebirge 2006

Коктебель / Koktebel 2011

Сімферополь / Simferopol 2004

Севастополь / Sewastopol 2010

Ай-Петрі / Ai-Petri 2006

Судак / Sudak 2005

Hallo, ich bin Olena und komme von der Krim. Oder doch nicht?. Ich habe keine Antwort auf die Frage, woher ich komme. Welche Stadt soll ich nennen? Die, in der ich geboren wurde? Oder die, in der ich aufgewachsen bin? Oder wo ich fast 25 Jahre lang gelebt habe, bevor ich in die Welt hinausgezogen bin?

Meine Heimatstadt ist Dschankoj. Wie durch ein Wunder ist dieser krimtatarische Name der Stadt bis heute erhalten geblieben, obwohl die meisten historischen Namen während der langen Jahre der Besetzung der Krim – zunächst durch das Russische Reich, dann durch die Sowjetunion – ausradiert wurden. Aber Dschankoj gibt es noch. Allerdings gibt es dort fast keine historischen Kulturdenkmäler mehr.

Als ich in der achten Klasse war, kam eine neue Mitschülerin zu uns – Ksyuscha. Wir wurden sofort Freundinnen, und schon nach einer Woche weinte sie sich an meiner Schulter aus:

„Weißt du, ich dachte, dass es auf der Krim überall Meer gibt. Einfach so: Der Zug hält, man steigt aus dem Wagen – und schon ist es da, das Meer! Man muss nirgendwo hinfahren. Und vom Fenster der Wohnung aus sieht man auch das Meer. Denn das ist ja die Krim. Und wo sind wir gelandet? Ich will hier nicht leben. Seit einer Woche weine ich und verstehe nicht, warum meine Mutter mir nicht gesagt hat, dass es das Meer nicht überall gibt.“

— Hast du nicht einmal auf die Karte geschaut? Du hast doch eine Eins in Erdkunde. In Feodosija ist es genau so – Eisenbahn, Bahnhof und direkt daneben das Meer. Und in Jewpatorija auch. Dschankoj liegt im nördlichen Teil der Krim. Hier gibt es eine Steppe.

Und außerdem Sonne und Wind. Und endlose Weinberge, Felder mit Tomaten, Zwiebeln und Kartoffeln. Auf der Krim wuchs immer alles. Weil es Wasser gab. Aus dem Dnipro. Aus dem Nord-Krim-Kanal. Bis Koktebel, einer Ortschaft am Schwarzen Meer, wo ich jeden Sommer meiner Kindheit verbrachte, sind es hundert Kilometer. Bis Jalta, Aluschtsa oder Sewastopol sind es hundertvierzig

Die Krim. Mehr als die Meeresküste

Text: Olena Bogatyrenko

Illustrationen: Dmytro Parubez

Aus dem Ukrainischen: Olena Luzanova

oder hundertfünfzig. Es ist ganz einfach: Die Krim ist nicht nur das Meer. Darf ich ein wenig über etwas Anderes, als die Südküste der Krim erzählen? Zum Beispiel über die Eisenbahn. Der wichtigste Ort in Dschankoj ist der Bahnhof. Alle Züge fahren auf die Krim immer über Dschankoj. Als Kind fuhr ich zu meiner Großmutter nach Tscherkassy. Als Erwachsene fuhr ich nach Kyjiw, meine Freunde fahren nach Minsk und Riga. Als Kind wollte ich unbedingt nach Berlin fahren, weil ich in der Schule Deutsch gelernt hatte und nicht wie alle anderen Englisch. Oder ich erzähle von Beeren und Früchten. Als ich als Erwachsene auf dem Lukjanivsky-Markt in Kyjiw kleine Aprikosen in der Größe von Kirschen kaufte, erinnerte ich mich daran, dass niemand in Dschankoj solche Früchte

beachtete – niemand kaufte sie und niemand probierte sie. Im Sommer war Dschankoj ein Paradies. Aprikosen fielen auf den Boden, und der Asphalt unter den Bäumen war immer orange von den zerquetschten Früchten. Kirschen, Quitten und Maulbeeren wuchsen nicht nur in privaten Gärten (und der größte Teil der Stadt besteht aus Privathäusern), sondern auch einfach auf den Straßen. Als wären es Ahornbäume, Linden oder Kastanien. Einmal fuhr meine Klassenkameradin Tanya mit ihren Eltern für fünf Jahre ans Ende der Welt – irgendwo in die ruzzische Region Tschita, an den neuen Dienstort ihres Vaters, der Soldat war. Das Erste, was sie und ihre Mutter taten, als sie ein Jahr später im Sommer nach Dschankoj kamen, war, am Bahnhof einen Eimer (kleiner) Aprikosen zu kaufen und diese auf dem Heimweg ungewaschen mit solcher Gier zu essen, als hätten sie ein Jahr lang nichts zu essen gehabt. Tanya schrieb mir damals in ihren Briefen, dass es in der fernen und kalten Region Tschita nur „Plastikäpfel“ in den Geschäften zu kaufen gäbe und dass sie sich schrecklich nach den Früchten und Beeren aus Dschankoj sehne.

Oder ich erzähle euch von den Krimtataren. Als ich die Schule absolvierte, begannen sie, auf die Krim zurückzukehren – Menschen, denen Ruzzland in Gestalt der Sowjetunion 45 lange Jahre lang, von 1944 bis 1989, ihre Heimat und ihr Land genommen hatte. Mir wurde klar, dass hinter dem Wort „Deportation“, das sie erlebt hatten, in Wirklichkeit Tod, Vergewaltigung, Mord und Auslöschung ihrer Sprache standen. Aber den ganzen Schmerz über den Verlust ihres Zuhauses, ihrer Wurzeln, ihrer Heimat und ihres Lebens habe ich erst 2014 gespürt, als Ruzzland erneut in die Krim einmarschierte und im 21. Jahrhundert einen blutigen Krieg in Europa begann. Später wurde mir klar, dass nun eine neue Generation von Krimtataren gezwungen ist, dies erneut zu durchleben – und auf ihrem eigenen Land zu überleben, um es nicht noch einmal zu verlieren.

Aber die Krim ist nicht nur das Meer, die Aprikosen und das Land. Es sind vor allem die Menschen, die dort gelebt haben oder dort immer noch leben. Unsere Menschen. Roma, ethnische Koreaner, Juden, Krimtataren und Ukrainer lebten Seite an Seite, verstanden sich gut, besuchten sich gegenseitig und kommunizierten in verschiedenen Sprachen. Sie haben keine Ansprüche aufgrund ihrer Nationalität oder ihres Rechts auf Sprache und Leben gegeneinander erhoben.

P.S.

Im Jahr 2022 arbeitete ich als Lehrerin mit ukrainischen Jugendlichen, die zusammen mit ihren Eltern während der vollständigen Invasion Ruzzlands aus der Ukraine fliehen mussten. In einer Unterrichtsstunde fragte ich die Kinder nach der Krim. Fast keiner von ihnen wusste, was das ist und wo das liegt. Nur ein Junge sagte: „Ich war mit meinen Eltern in den Ferien auf der Krim. In Aluschtsa lebte meine Großmutter. Aber ich erinnere mich an nichts mehr.“ Da wurde mir klar: Diese Kinder sind 12 bis 15 Jahre alt, und die ruzzische Okkupation der Krim dauerte zu diesem Zeitpunkt bereits acht Jahre. Das heißt, sie wissen wirklich nichts über die Krim. Ich tanzte/ wirbelte in dieser Stunde wie eine (echte) Ballerina auf der Theaterbühne. Ich zeichnete die Umrisse der Krim an die Tafel, erzählte von der Steppe, dem Schwarzen und dem Asowschen Meer, der Alten Krim und der Bila Skelya, dem Kara-Dag, Koktebel, über die Krimtataren und das Land, das ihnen rechtmäßig zusteht, über meine Kindheit und die Bedeutung der Namen Salgir, Musafir, Foros, Jewpatorija, Akmesdschit und Akjar. Und nach dem Unterricht habe ich geweint. Denn mir wurde klar, dass ich wahrscheinlich nie wieder nach Hause kommen werde.

Was man über die Krim lesen sollte:

1. Die verlorene Insel: Geschichten von der besetzten Krim 2020 ibidem-Verlag.

2. Mustafa Dschemilew: Gespräche mit einem Unbeugsamen 2025 Mauke Verlag.

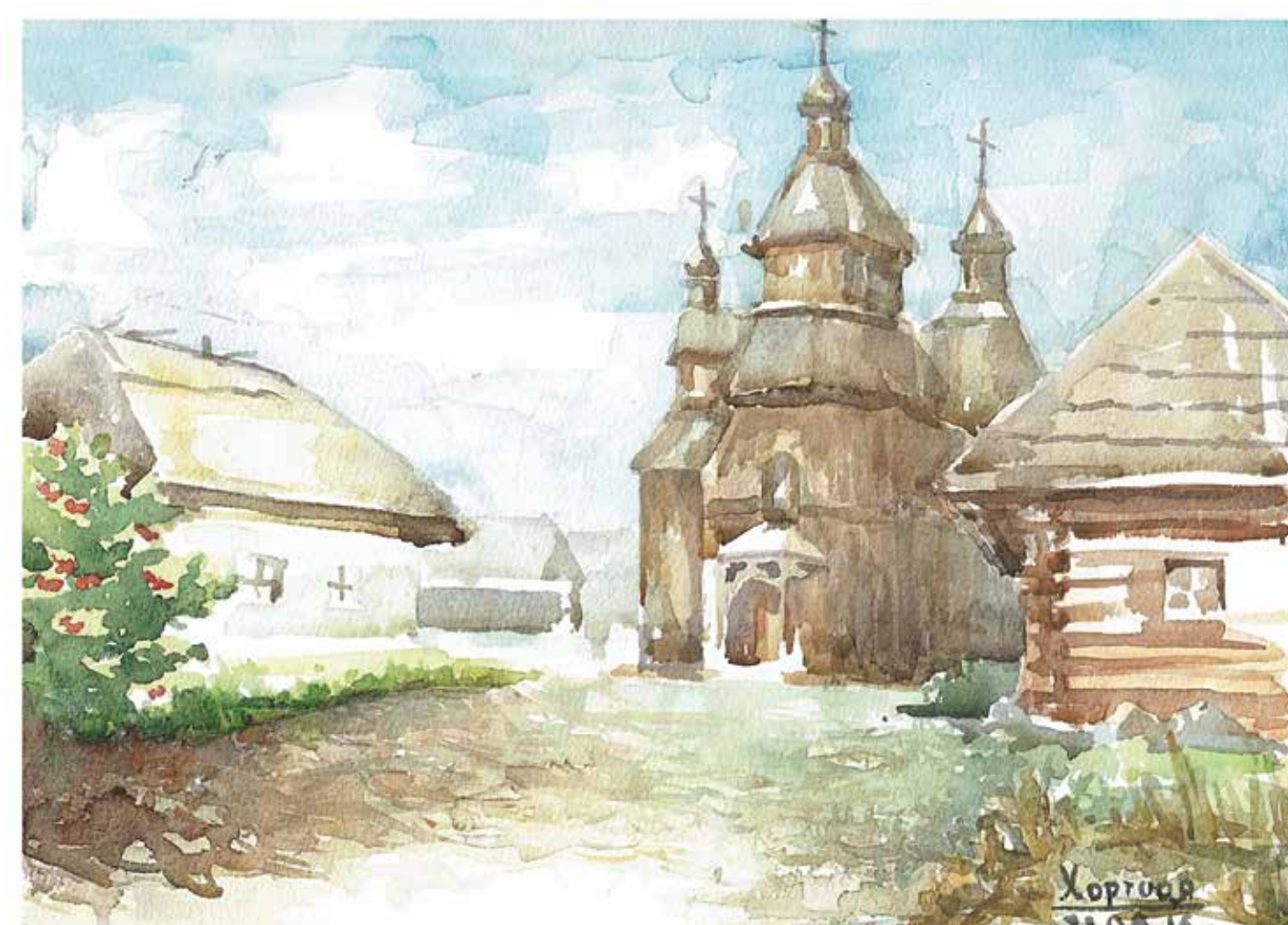
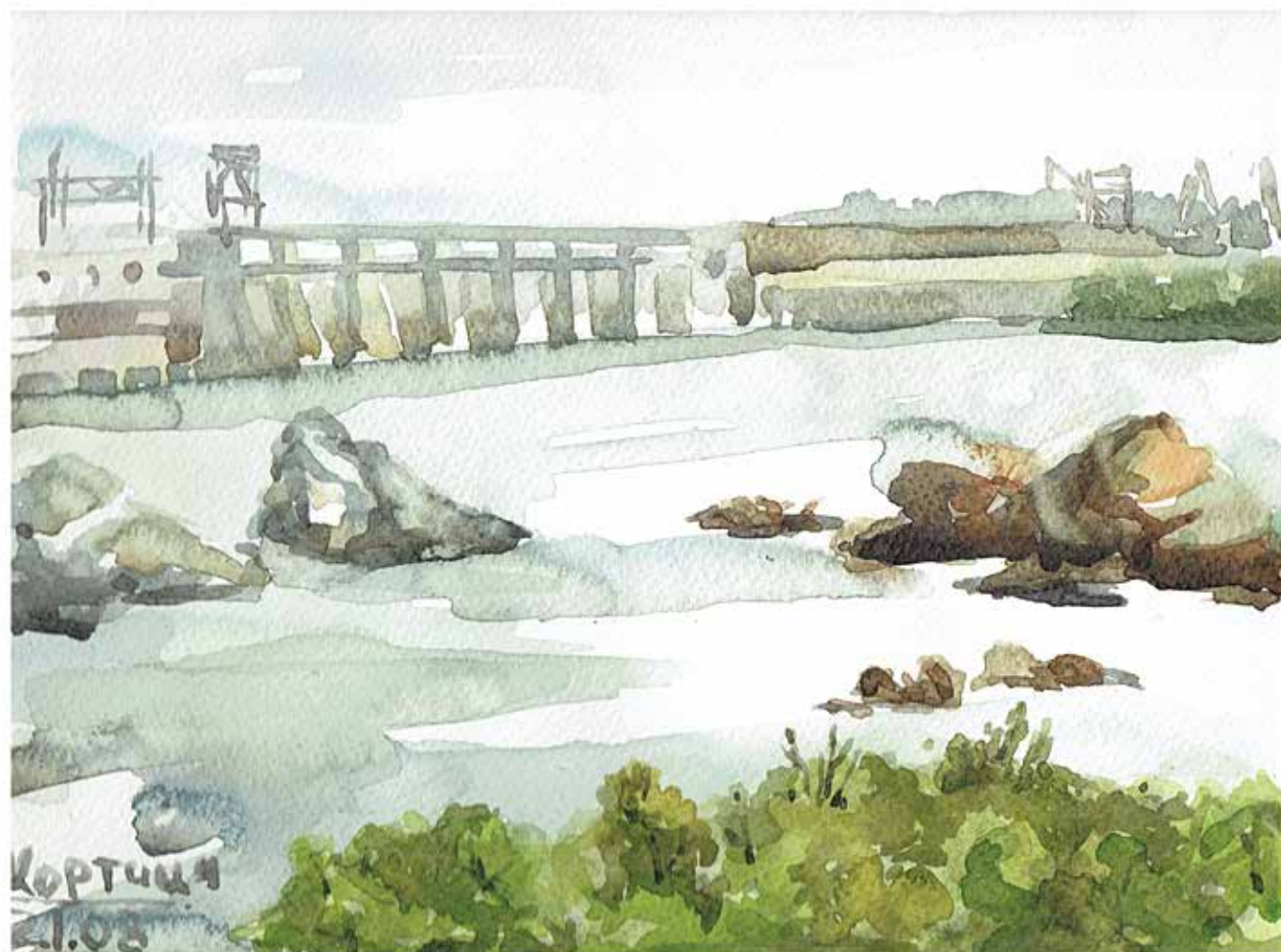

Fotos: Kseniya Fuchs
Aquarelle: Viktoria Masterovenko

Comic auf Seiten 88-89: Kateryna Kostiuchenko

AM 6. JUNI 2023 WURDE DER KACHOWKA-STAUDAMM GESPRENGT – ES WAREN VORSÄTZLICHE HANDLUNGEN DER RUSSISCHEN FÖDERATION, DIE AUF GROSSFLÄCHIGE ÜBERSCHWEMMUNGEN UND DIE ZERSTÖRUNG VON INFRASTRUKTUR ABZIELTEN. DIESER AKT WIRD ALS KRIEGSVERBRECHEN UND ÖKOLOGISCHER TERROR EINGESTUFT; BETROFFEN WAREN MENSCHEN, TIERE UND HISTORISCHE DENKMÄLER.

VERDAMMTE MOSKOWITER!

DER WELYKYJ LUH, DIE „GROSSE WIESE“, WAR EINST EIN ZUSAMMENHÄNGENDES DELTA ENTLANG DES DNIPRO: ETWA 100 KM FLÜSSE, ZUFLÜSSE, SEEN, SÜMPFE UND SCHILF – EINE EINZIGARTIGE LANDSCHAFT UND BIODIVERSITÄT.

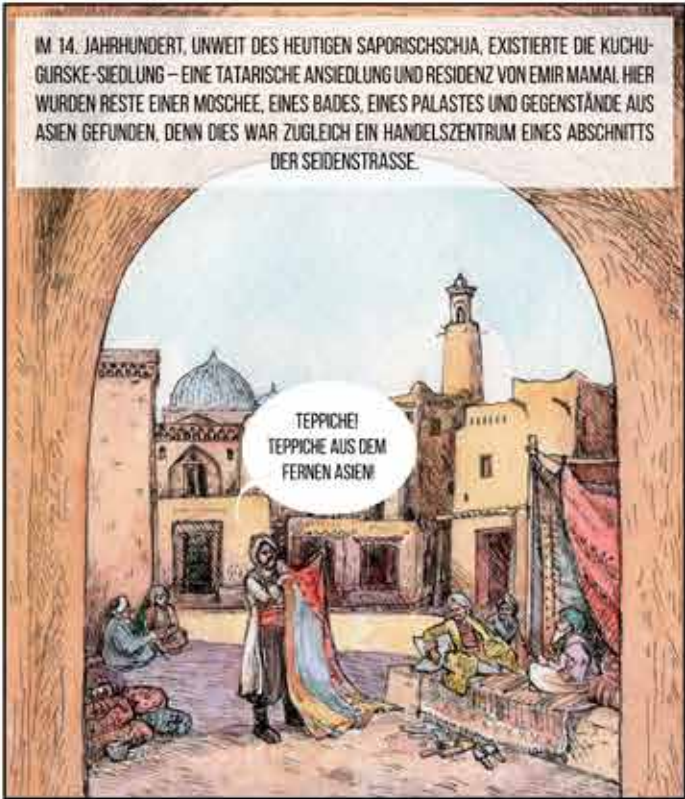
MYKYTA, HALT FEST, DAS IST EIN STÖRI!

IM 6.–4. JAHRHUNDERT V. CHR. STAND AUF EINEM HÜGELIGEN KAP DIE WALLANLAGE VON KAMJANSKE – VERMUTLICH DIE HAUPTSTADT DER SKYTHEN.

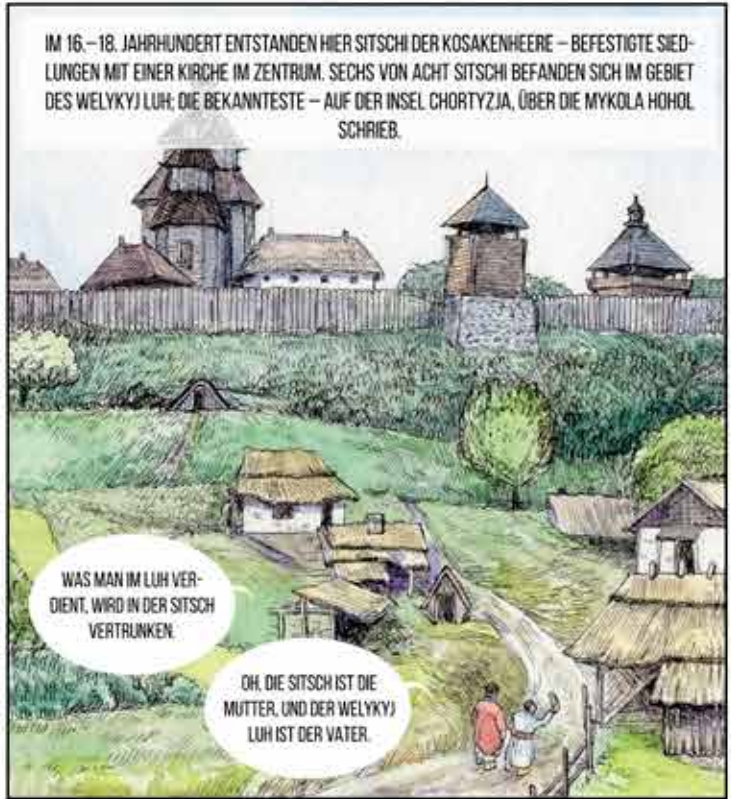
SEI GESUND, NACHBARIN.

UND BLEIB AUCH DU GESUND!

IM 14. JAHRHUNDERT, UNWEIT DES HEUTIGEN SAPORISCHSCHA, EXISTIERTE DIE KUCHUGURSKJE-SIEDLUNG – EINE TATARISCHE ANSIEDLUNG UND RESIDENZ VON EMIR MAMAI. HIER WURDEN RESTE EINER MOSCHEE, EINES BADES, EINES PALASTES UND GEGENSTÄNDE AUS ASIEN GEFUNDEN, DENN DIES WAR ZUGLEICH EIN HANDELSZENTRUM EINES ABSCHNITTS DER SEIDENSTRASSE.

TEPPICHE!
TEPPICHE AUS DEM
FERNEN ASIEN!

IM 16.–18. JAHRHUNDERT ENTSTANDEN HIER SITSCHI DER KOSAKENHEERE – BEFESTIGTE SIEDLUNGEN MIT EINER KIRCHE IM ZENTRUM. SECHS VON ACHT SITSCHI BEFANDEN SICH IM GEBIET DES WELYKYJ LUH; DIE BEKANNTESTE – AUF DER INSEL CHORTYZJA, ÜBER DIE MYKOLA HOHOL SCHRIEB.

WAS MAN IM LUH VERDIENT, WIRD IN DER SITSCH VERTRUNKEN.

OH, DIE SITSCH IST DIE MUTTER, UND DER WELYKYJ LUH IST DER VATER.

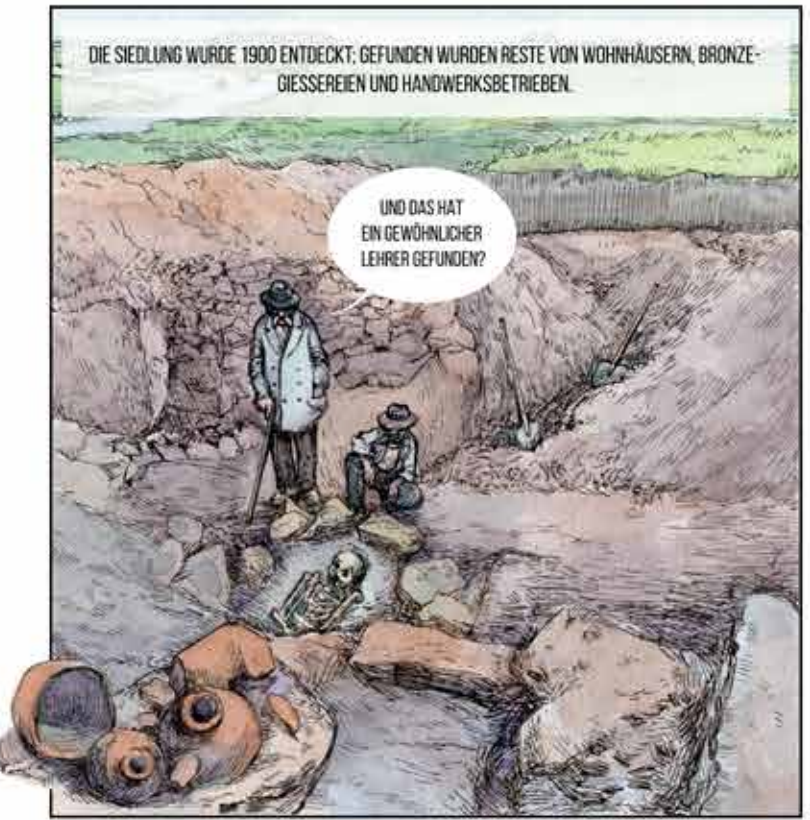

IM JAHR 1958 ERRICHTETE DIE SOWJETISCHE REGIERUNG DAS KACHOWKA-WASSERKRAFTWERK; UNTER WASSER VERSCHWANDEN HUNDERTTAUSENDE HEKTAR WÄLDER, INSELN, KURGANE UND FAST 100 DÖRFER.

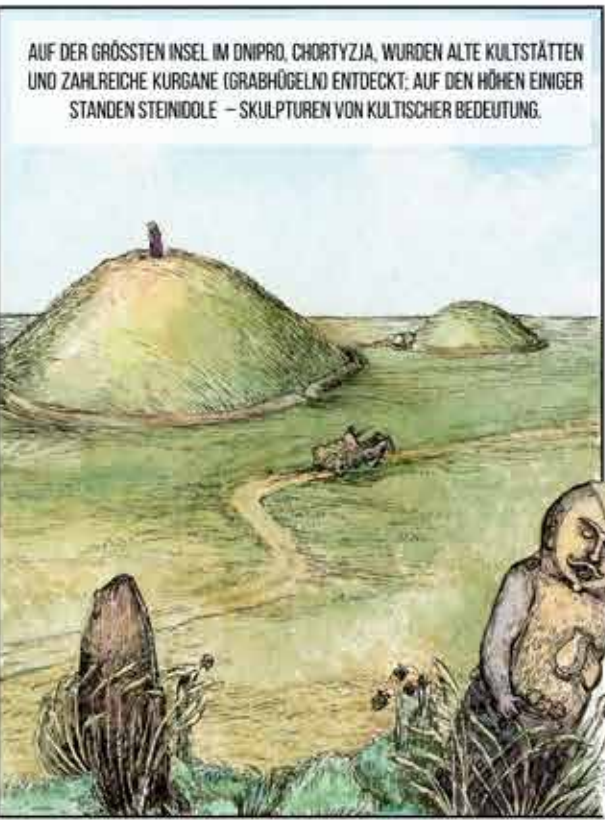
UND EINST GAB ES HIER STÖRE...

DAS KRAFTWERK BRACHTTE KURZFRISTIGE VORTEILE: BEWÄSSERUNG, STEIGENDER FISCHFANG, HÖHERE ERTRÄGE. DOCH ES ENTSTANDEN PROBLEME: VERSCHMUTZUNG, MASSIVE ALGENBLÜTE UND DAS VERSCHWINDEN WERTVOLLER FISCHARTEN.

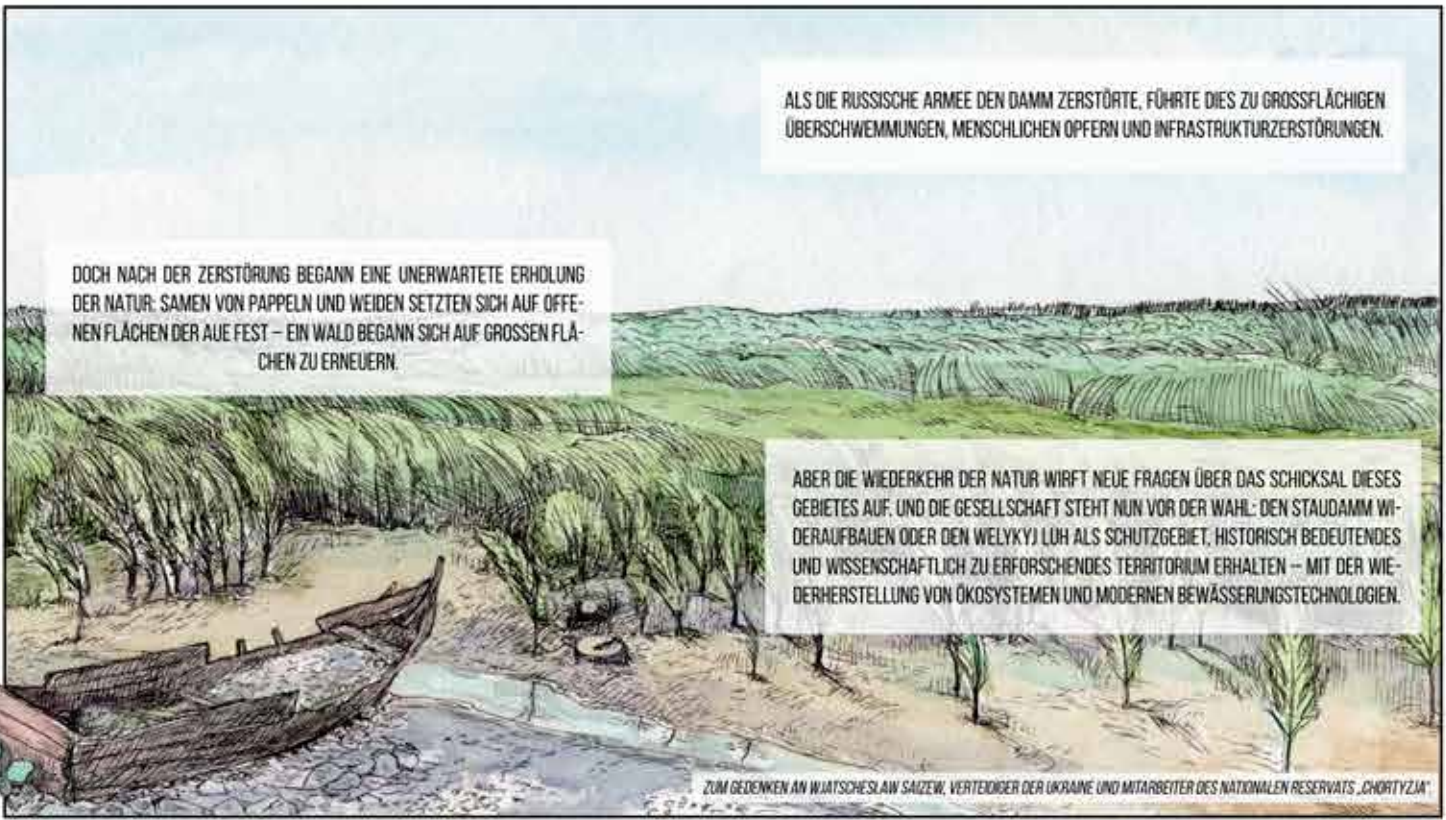

DIE SIEDLUNG WURDE 1900 ENTDECKT; GEFUNDEN WURDEN RESTE VON WOHNHÄUSERN, BRONZE-GIESSEREIEN UND HANDWERKS BETRIEBEN.

UND DAS HAT EIN GEWÖHNLICHER LEHRER GEFUNDEN?

AUF DER GRÖSSTEN INSEL IM DNIPRO, CHORTYZJA, WURDEN ALTE KULTSTÄTTEN UND ZAHLREICHE KURGANE (GRABHÜGELN) ENTDECKT; AUF DEN HÖHEN EINIGER STANDEN STEINIDOLE – SKULPTUREN VON KULTISCHER BEDEUTUNG.

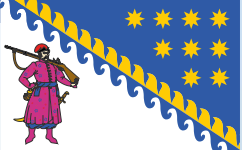
DOCH NACH DER ZERSTÖRUNG BEGANN EINE UNERWARTETE ERHOLUNG DER NATUR: SAMEN VON PAPPELN UND WEIDEN SETZTEN SICH AUF OFFENEN FLÄCHEN DER AUE FEST – EIN WALD BEGANN SICH AUF GROSSEN FLÄCHEN ZU ERNEUERN.

ALS DIE RUSSISCHE ARMEE DEN DAMM ZERSTÖRTE, FÜHRTE DIES ZU GROSSFLÄCHIGEN ÜBERSCHWEMMUNGEN, MENSCHLICHEN OPFERN UND INFRASTRUKTURZERSTÖRUNGEN.

ABER DIE WIEDERKEHR DER NATUR WIRFT NEUE FRAGEN ÜBER DAS SCHICKSAL DIESER GEBIETES AUF. UND DIE GESELLSCHAFT STEHT NUN VOR DER WAHL: DEN STAUDAMM WIEDERAUFBAUEN ODER DEN WELYKYJ LUH ALS SCHUTZGEBIET, HISTORISCH BEDEUTENDES UND WISSENSCHAFTLICH ZU ERFORSCHENDES TERRITORIUM ERHALTEN – MIT DER WIEDERHERSTELLUNG VON ÖKOSYSTEMEN UND MODERNEN BEWÄSSERUNGSTECHNOLOGIEN.

ZUM GEDENKEN AN WJATSCESLAW SAJZEW, VERTEIDIGER DER UKRAINE UND MITARBEITER DES NATIONALEN RESERVATS „CHORTYZJA“

Текст: Ілона Герлах

Між минулим і лінією фронту: Дніпровщина — серце опору

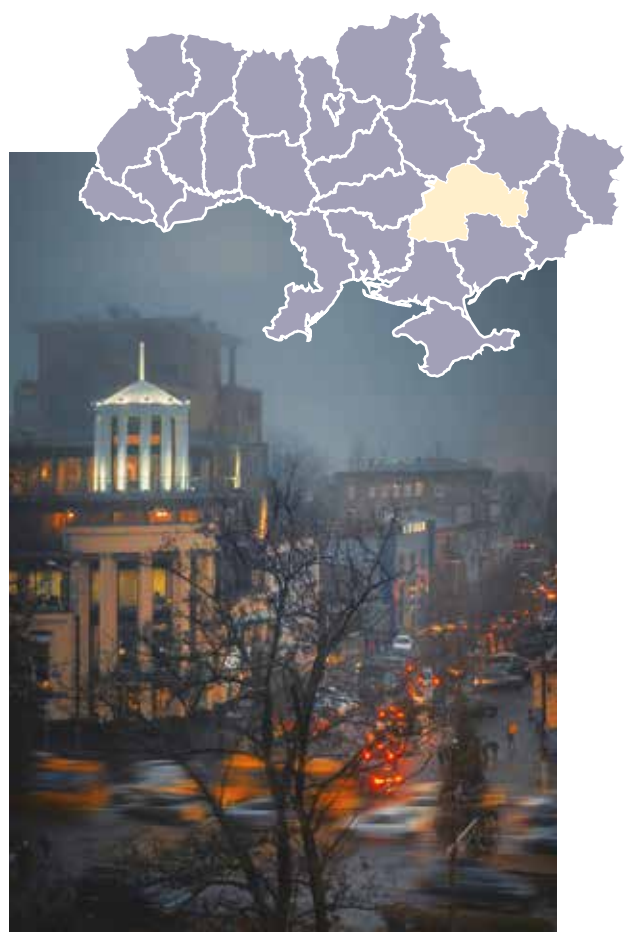

Foto: Kyrylo Kholopkin

На півдорозі між Києвом та Кримом, на берегах річки Дніпро, розташоване однойменне місто. Його область простягається ліворуч і праворуч, наче розправила крила, межуючи з Полтавською та Харківською областями на півночі, Донецькою областю на сході, Запорізькою та Херсонською областями на півдні, а також Кіровоградською та Миколаївською областями на заході. Це географічне розташування формувало минуле регіону і залишається актуальним сьогодні, коли приймаються рішення щодо його майбутнього.

Згідно з російським наративом, місто Дніпро було засноване за наказом Катерини Великої практично посеред дикого степу. Навіть на початку 2000-х років мешканці відповідно до цієї версії святкували його річницю. Однак, всупереч цим твердженням, ця місцевість ніколи не була безлюдною, адже вона розташована безпосередньо на середньовічному торговому шляху «із варягів у греки», а родовища залізної руди на території сучасного Криворізького регіону були відкриті ще у VIII столітті до нашої ери. З середини XVII століття в північній частині сучасного міста існувало поселення під назвою «Нові Кодаки». Тут проживало кілька сотень козаків з родинами, а також воно було важливим вузлом для тих, хто хотів перетнути Дніпро пе-

ред його знаменитими та небезпечними порогами, які були затоплені під час будівництва гідроелектростанції на початку XX століття.

Козаки, однак, найяскравіше постають в історії через Запорізьку Січ. Саме так називалася козацька держава, яка вважається однією з перших демократій світу. Січей існувало не одна, а кілька. П'ять із них були розташовані на території сучасної Дніпровщини, а саме у Нікопольському регіоні. Саме у Нікополі похований легендарний гетьман Іван Сірко.

Таким чином, місто Дніпро та його область мають значну культурну спадщину, пов'язану з козацтвом, проте вона залишається маловідомою навіть серед місцевого населення. У рамках декомунізації центральну вулицю міста Дніпро було перейменовано на честь Дмитра Яворницького — відомого історика, який зробив значний внесок у дослідження козацтва і якому ми завдячуємо більшістю знань про нього.

Названий радянською владою на честь річки та революціонера, який брав участь у Голодоморі 1932–1933 років, Дніпропетровськ у 2016 році було офіційно перейменовано на його неофіційну до того часу назву — Дніпро. Розрив цього зв'язку з радянською спадщиною був логічним кроком, хоча варто зазначити, що самими перейменуваннями цей

зв'язок так просто з пам'яті не стерти. Але з 2014 року Дніпро чітко позиціює себе як жовто-блакитне місто. Коли перші поранені українські солдати з Донецької області прибули до дніпровських лікарень, люди вишикувалися в черги, щоб здати кров, приносили їжу та засоби гігієни. Багато людей, які втратили свої домівки через війну, знайшли притулок саме на Дніпровщині. Деякі навіть перенесли сюди свій бізнес з тимчасово окупованих територій. Зокрема саме таким Дніпро зображує Тамара Горіха-Зерня у своєму романі «Доця».

«Після 2014 року, а особливо з початком повномасштабного вторгнення, Дніпро став серцем стійкості. Фронт наблизився — у місті лунають вибухи, є руйнування й відключення, але водночас зросли солідарність, самосвідомість і взаємна підтримка», — каже Катерина Барбашина, менеджерка з міжнародних партнерств громадської організації «Rise of Ukraine». Благодійна організація, про яку ми писали минулого року, зараз активно працює зі своєю гуманітарною місією у восьми областях України. Один з її найновіших проєктів називається «Rise ReHealing Space» — реабілітаційний центр, розташований за 20 км від Дніпра серед природи. Тут ветерани зможуть відновитися не лише фізично, а й психологічно, оскільки їхні родини можуть бути присутніми під час реабілітаційно-

Foto: Ilona Gerlach

го процесу. Ділянка є, партнер для будівництва модульних будинків — також. Проте такий масштабний проєкт потребує значної підтримки. Якщо ви зацікавлені, то можете звернутися безпосередньо за адресою info@riseofukraine.com.

Попри наближення лінії фронту, дніпряни цінують життя більше, ніж будь-коли, адже іншого виходу немає. Катерина Барбашина каже: «У місті звучить більше української, більше добрих слів і більше віри. У поглядах людей — сум і втома, але й величезна любов до життя, віра в перемогу та рішучість будувати майбутнє вже сьогодні».

Культурним аналогом військової традиції є петриківський розпис, який вийшов за межі рідного регіону і сьогодні відомий на всю Україну. Розпис виник та розвивався у селі Петриківка, він характеризується квітковими мотивами, особливими техніками пензля (іноді малюють навіть пальцями) та традиційно білим тлом, оскільки за традицією петриківкою розписували просто стіни хат. Оскільки такий розпис не був довговічним, перед великими святами стіни знову фарбували в білий колір і наносили нові мотиви. Сьогодні петриківський розпис є однією з культурних візитівок України та з 2013 року частиною нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО.

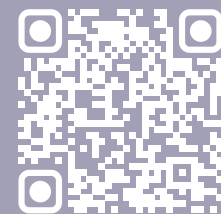
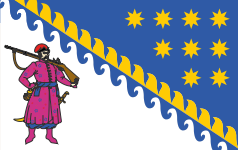

Foto: Kseniya Fuchs

Text: Ilona Gerlach

Zwischen Vergangenheit und Frontlinie: Die Oblast Dnipro – Herz des Widerstands

Foto: Diana Vyshniakova

Auf der halben Strecke zwischen Kyjiw und der Krim, am Fluss Dnipro, liegt die gleichnamige Stadt Dnipro. Ihre Oblast hat sich nach links und rechts ausgeweitet, mit den Grenzen zu Oblast Poltawa und Charkiw im Norden, zu Oblast Donezk im Osten, zu den Oblast Saporischschja und Kherson im Süden und zu Kirowohrad und Mykolajiw im Westen. Diese geografische Lage prägte die Vergangenheit der Region und ist bis heute spürbar, wenn um die Zukunft dieser entschieden wird.

Laut dem ruzzischen Narrativ wurde die Stadt Dnipro auf Befehl von Katharina der Großen mehr oder weniger in einem unbesiedelten Steppengebiet gegründet. Bis in die 2000er feierten die Einwohner den Geburtstag ihrer Stadt entsprechend. Entgegen diesen Behauptungen war dieses Gebiet schon immer alles Andere als unbesiedelt, denn es liegt direkt auf dem mittelalterlichen Handelsweg von den *Warägern* zu den *Griechen*. Die Eisenerzvorkommen in der heutigen Region Krywyj Rih wurden bereits im VIII. Jahrhundert v. Chr. entdeckt. Seit Mitte des 17. Jahrhunderts gab es im nördlichen Teil der heutigen Stadt eine Siedlung namens "Nowi Kodaky" (dt. - neue Kodäken). Sie war die Heimat von mehreren Hunderten Kosaken und ihren Familien sowie ein wichtiger Knotenpunkt für alle, die den Fluss Dnipro noch vor seinen berühmten und gefährlichen Stromschnellen überqueren wollten (diese wurden beim Bau

des Wasserkraftwerks Anfang des 20. Jahrhunderts überflutet).

Das Kosakentum glänzt in den Geschichtsbüchern zwar durch die *Saporoger Sitsch (der Zentralsitz)*, was im Übrigen als "Festung hinter den Schnellen" übersetzt werden kann. Diese hat auch den Namen für den Kosakenstaat gegeben, der als eine der ersten europäischen Demokratien gilt. Doch es gab *mehr als nur eine* Kosakenfestung: Insgesamt fünf davon befanden sich auf dem Gebiet der heutigen Oblast Dnipro, insbesondere in der Region um die Stadt *Nikopol*. Hier befindet sich auch das Grab des berühmten und sagenumwobenen Hetmans (Oberbefehlshaber und Anführer der Kosaken) *Iwan Sirko*. Somit haben die Stadt Dnipro und ihre Oblast ein beachtliches kulturelles Erbe, das mit dem Kosakentum verbunden ist, jedoch unter den Einheimischen kaum bekannt ist. Im Zuge der Dekommunisierung – einem Projekt, das nach der Annexion ukrainischer Gebiete durch Ruzzland gestartet wurde und in dessen Rahmen sowjetische Straßen- und Ortsnamen durch überwiegend ukrainische ersetzt wurden – wurde auch die Hauptstraße der Stadt umbenannt. Sie trägt nun den Namen des Historikers *Dmytro Jawornytskyj*, der maßgeblich zur Erforschung des Kosakentums beigetragen hat und dem wir den Großteil unseres Wissens darüber verdanken.

Die Straßenbezeichnungen waren jedoch nicht das Einzige, was umbenannt wurde. Noch bis 2016 hieß die Oblasthauptstadt *Dnipropetrowsk* – benannt von den Sowjets nach dem Fluss und einem Revolutionär, der an dem Holodomor 1932-1933 beteiligt war. Diese Verbindung zu kappen war ein logischer Schritt und so heißt die Stadt nun schlicht *Dnipro*, so wie sie ohnehin umgangssprachlich genannt wird. Auch wenn das sowjetische Erbe nicht durch Umbenennung einfach ausgeradiert werden kann, positioniert sich Dnipro seit 2014 eindeutig gelb-blau. Als die ersten verwundeten ukrainischen Soldaten aus der Oblast Donezk in den Krankenhäusern von Dnipro eingetroffen waren, standen die Menschen Schlange, um Blut, Essen und Alltagsgegenstände zu spenden. Viele Menschen, die ihr Zuhause durch den Krieg verloren haben, fanden in der Oblast Dnipro Zuflucht. Einige verlegten sogar ihre Unternehmen aus den vorübergehend besetzten Gebieten hierher. So wird Dnipro auch in dem preisgekrönten Roman "Donezk Girl" (erschieden beim Friedrich-Mauke-Verlag) dargestellt.

"Nach 2014 und insbesondere seit Beginn des offenen Angriffskrieges wurde die Stadt zum Herz des Widerstands. Die Frontlinie kommt näher, es gibt mehr Explosionen und Zerstörungen in der Stadt. Aber gleichzeitig wachsen der Zusammenhalt und gegenseitige

Unterstützung", sagt Kateryna Barbashyna, die Managerin für internationale Partnerschaften der NGO "Rise of Ukraine". Die wohltätige Organisation, über die wir bereits letztes Jahr berichtet haben, ist mittlerweile in acht Oblast der Ukraine mit der humanitären Mission unterwegs. Eines der aktuellsten Projekte heißt "Rise ReHealing Space" – ein Rehabilitationszentrum, 20 km von Dnipro entfernt, mitten in der Natur. Hier können die Kriegsveteranen und -Veteraninnen künftig sich nicht nur körperlich, sondern auch mental erholen, denn ihre Familien dürfen während des Rehabilitationsprozesses dabei sein. Das Grundstück steht bereit, ein Partner für den Bau von Modulhäusern ebenfalls – dennoch benötigt ein solches Projekt viel Unterstützung. Falls Sie sich angesprochen fühlen, können Sie sich direkt über info@riseofukraine.com melden.

Auch wenn die Frontlinie näher rückt, schätzen die Menschen in Dnipro das Leben mehr denn je. Viel anderes bleibt ihnen nicht übrig. Kateryna Barbashyna sagt dazu: „Man hört auf den Straßen häufiger Ukrainisch, mehr warme Worte und spürt mehr Glauben. In den Augen der Menschen sieht man zwar Trauer und Müdigkeit, aber auch immense Lebenslust, den Glauben an den Sieg und den Willen, die Zukunft schon heute zu gestalten.“

Ein kulturelles Gegenstück zur militärischen Tradition ist die Petrykiwka-Malerei. Sie geht über die Grenzen ihrer Heimatregion hinaus und wurde nach dem Dorf benannt, in dem die Technik entstand und geformt wurde. Ihre Wurzeln reichen bis ins 18. Jahrhundert. Sie zeichnet sich durch florale Motive, spezielle Pinseltechniken (teilweise sogar Fingertechnik) und traditionell weiße Hintergründe aus. Ursprünglich wurden die Motive an Hauswände gemalt. Da diese nicht besonders beständig waren, wurden die Wände vor großen Festen weiß gestrichen und neue Motive angebracht. Heute ist die Petrykiwka-Malerei eines der kulturellen Markenzeichen der Ukraine und gehört seit 2013 zum immateriellen Kulturerbe der UNESCO.

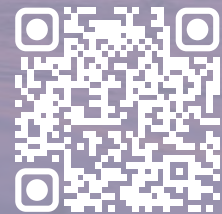

Foto: Stanislav Sychik

Foto: Kseniya Fuchs

Діти ковилового степу та теплого моря

Текст: Ольга Гусарова

Терикони формували особливий силует Донецька і привертати захоплену увагу гостей міста. Ми ж, мешканці, сприймали їх як частину ідентичності промислового регіону. Ці гори з відпрацьованої вугільної породи часто горіли і температура всередині могла бути 100-800 °С, інколи їх доводилось навіть тушити водою. Згаслі терикони можна і треба було озеленювати, щоб уникнути ерозії і потрапляння породи в ґрунт і воду. Озелененими терикони виглядали вже не так техногенно і деякі мешканці міста облаштовували на них ковзанки зимою і ходили влітку на пікніки. Але териконами містяни не пишались, пишались **трояндами**, які росли на кожній клумбі буквально всюди у місті.

Донеччани не звикли відпочивати, і значна кількість мешканців регіону не була ніде, крім нашої області. Я подорожувала багато і була в багатьох країнах, проте, **Святі гори**, крейдяні гори, на півночі Донецької області займають в моєму серці особливе місце. В цих горах росло дуже багато унікальних для української флори рослин. Наприклад, сосна особливого виду, яка могла рости в крейді і тільки тут. Ці місця називались святими через те, що тут знаходилась **Святогірська лавра**, перші згадки про яку датуються 1526 роком, тобто, ще домонгольською добою. Влітку і на церковні свята в Святогірську було дуже людно, проте, головним місцем відпочинку донеччан було **Азовське море**.

В **Маріуполі** жила моя бабуся. Ми приїздили до неї влітку і йшли на пляж всіяний відпочивальниками. Азовське море **наймілкіше в світі**, тому можна було довго-довго йти вглиб і тобі то по-коліно, то по-пояс, що робило це тепле море ідеальним для відпочинку з дітьми. В спекотні місяці в морі з'являлась ціла купа дрібненьких медуз і діти одразу поділялись на дві категорії: ті, хто їх боїться, і ті, хто ні. Хто боявся лишався на березі їсти варену кукурудзу або **чебуреки**.

На узбережжі Азовського моря була велика кількість містечок і сіл, заснованих **греками**, виселеними з Криму російською владою. Вони і готували чебуреки. Цю страву з соковитого м'ясного фаршу в тонкому хрумкому тісті сміливо можна назвати місцевим фастфудом. Від узбережжя в море йшли численні коси. В їх озерах та лиманах складались ідеальні умови для гніздування перелітних птахів. **Білосарайська коса** через це мала статус заповідної. Там гніздували мартини, крижні, кулики, гуси та лебеді.

По дорозі з Маріуполя в Донецьк з обох боків можна було бачити **соняшникові** поля. Дуже багато соняшnikової олії Україна експортує в країни ЄС, тому, можливо, і у тебе на полиці стоїть олія з наших полів. Донеччани ж споживали як рафіновану олію – для смаження, так і «домашню» соняшникову олію. Вона духмяна, смачна і дуже пасує до овочевих салатів та печеної картоплі. Нелущене насіння соняшника продавалось в супермаркетах в пакетиках, але коли я була маленького, його ще продавали на вулицях бабці. Вимірювали великими і маленькими стаканчиками і фасували в газетні скрутки. Донеччани дуже часто їли соняшникове насіння на вулицях, стадіонах і, якщо чесно, то всюди. Через це в багатьох на зубах є щербинка, що утворилась від розкушування насінин.

Але, звісно ж, трохи **солі** не завадить додати до страв з домашньою олією. Її видобували в **Бахмуті**. Цю сіль ще можна знайти в магазинах, хоча Бахмут вже існує тільки на карті. Моя мама досі визнає тільки таку сіль для консервування. Говорить, що солоні огірки «такі як треба» тільки з нею. Під землею в Бахмуті утворились величезні порожнини від видобутої солі і в них були облаштовані концертні зали висотою з дев'ятиповерхові будинки. Коли концертів не було, можна було просто відвідати ці копальні.

У вартість екскурсійного туру входило **шампанське**. Тепер є заборона називати його так і правильно говорити «**Артемівське ігристе вино**» (Артемівськ – радянська назва Бахмуту). Виробництво вина знаходилось в підземних шахтах, що утворились внаслідок видобутку гіпсу в середині XVIII ст. Клімат в них ідеально підходив для виробництва вина класичним пляшковим способом.

Донецьк і навколишні міста не були дуже старими і не мали історичної забудови як Львів чи Київ, тобто мали, але значно менше, і вона не формувала образ міста. Наприклад, в Донецьку зберігся другий будинок **Джона Г'юза**, засновника міста. Він був у напівзруйнованому стані, розмови про його відновлення велись, проте реальних дій в цьому напрямку не відбувалось.

Ми відчували себе **людьми степу**. І образ величного відкритого, вкритого сивою шовковою ковилою, простору формував нас. В степах часто

можна було зустріти «**скіфських баб**», створених первісними кочовими племенами. Чомусь, всі говорили про них саме «скіфські», хоча частіше вони були **половецькими**.

Тематика скіфів часто зустрічалась в Донецьких назвах. Біля Краєзнавчого музею теж стояли «скіфські баби». І це точно було про наш край. Інколи ці обкатані дощами і тисячами років камені можна було зустріти в сусіда на городі. Їх було дійсно дуже багато, тому той, хто шукав, міг знайти собі таку скульптуру.

В Донецьку я не була з 2014 року, коли моє рідне місто було окуповане росією. Мені дуже боляче було писати цей текст, розуміючи, скільки всього знищено і скільки людей вбито. Я не знаю, чи зможу колись повернутись, чи буде куди, чи пізнаю я щось рідне на знищених і спаплюжених росією землях, але я закриваю очі і бачу ковиловий степ, море та троянди - і з цим нічого не вдієш...

Die Steppe, das Meer und die Rosen

Text: Olga Husarowa

Aus dem Ukrainischen: Ilona Gerlach

Die Halden prägten das Stadtbild von **Donezk** und zogen die Aufmerksamkeit der Besucher auf sich. Wir, die Einwohner, sahen sie als Teil der Identität unserer **Industrieregion**. Diese Berge aus verbrauchtem Kohlegestein brannten oft, und die Temperatur in ihrem Inneren konnte 100 bis 800 °C erreichen; manchmal mussten sie sogar mit Wasser gelöscht werden. Die gelöschten Halden sollten landschaftlich gestaltet werden, um Erosion zu verhindern und zu vermeiden, dass Gestein in den Boden und ins Grundwasser gelangt. Die landschaftlich gestalteten Halden wirkten nicht mehr so künstlich, und einige Einwohner bauten im Winter Eisbahnen darauf oder veranstalteten im Sommer Picknicks.

Die Stadtbewohner waren aber nicht auf die Halden, sondern auf die **Rosen** stolz, die **buchstäblich** in jedem Blumenbeet überall in der Stadt wuchsen. Die Menschen in Donezk sind nicht an Ruhe gewöhnt, und viele von ihnen haben noch nie einen anderen Ort außerhalb unserer Oblast besucht. Ich selbst bin viel gereist und habe viele Länder gesehen, doch die **Swjati Hory**, die Kreideberge im Norden der Region Donezk, haben einen besonderen Platz in meinem Herzen. In diesen Bergen wuchsen viele Pflanzen, die nur hier vorkamen. Meist handelte es sich um krautige Pflanzen, aber es gab auch eine besondere Kiefernart, die nur im heimischen Kreidegestein gedeihen konnte. Diese Gegend wurde als heilig bezeichnet, weil sich hier das Swjatohirsker Kloster befand, dessen erste Erwähnung aus dem Jahr 1526 stammt, also aus der Zeit vor den Mongolen.

Im Sommer und an kirchlichen Feiertagen war **Swjatohirsk** überfüllt; der wichtigste Erholungsort für die Einwohner von Donezk war jedoch das **Asowsche Meer**.

Meine Großmutter lebte in **Mariupol**. Im Sommer besuchten wir sie und gingen an den Strand, der voller Urlauber war. Das Asowsche Meer ist das **flachste** der Welt, sodass man lange ins Wasser waten konnte und es einem nur bis zu den Knien oder zur Hüfte reichte. Das machte das warme Meer ideal zum Entspannen mit Kindern. In den heißen Monaten gab es unzählige kleine Quallen, und die Kinder teilten sich sofort in zwei Gruppen: die ängstlichen und die mutigen. Die Ängstlichen blieben am Ufer und aßen gekochten **Mais** oder **Tschebureks**.

An der Küste des Asowschen Meeres gab es zahlreiche Städte und Dörfer, die von **Griechen** gegründet wurden, die von der ruzzischen Regierung aus der Krim vertrieben worden waren. Sie bereiteten Tschebureks zu. Dieses Gericht aus saftigem Hackfleisch in einem dünnen, knusprigen Teig kann man getrost als lokales Fast Food bezeichnen.

Zahlreiche **Landzungen** erstreckten sich von der Küste bis ins Meer. Ihre Seen und Flussmündungen boten ideale Bedingungen für die Brut von Zugvögeln. Aus diesem Grund genoss die Landzunge von Belosaray den Status eines Naturschutzgebietes. Dort brüteten Schwalben, Stockenten, Strandläufer, Gänse und Schwäne.

Auf dem Weg von Mariupol nach Donezk erstreckten sich **Sonnenblumenfelder** zu beiden Seiten. Die Ukraine exportiert viel Sonnenblumenöl in EU-Länder, daher steht wahrscheinlich auch in Ihrem Regal Öl von unseren Feldern. Die Einwohner von Donezk konsumierten sowohl raffiniertes Öl – zum Braten – als auch selbstgemachtes Sonnenblumenöl. Es duftet und schmeckt intensiv und passt hervorragend sowohl zu Salaten als auch zu Ofenkartoffeln. Ungeschälte Sonnenblumenkerne wurden in Supermärkten in Tüten verkauft, aber als ich klein war, wurden sie noch lose auf der Straße von den Omis verkauft. Sie wurden in großen und kleinen Bechern abgemessen und in Zeitungspapierrollen verpackt. Die Einwohner von Donezk aßen oft Sonnenblumenkerne auf der Straße, in Stadien und, ehrlich gesagt, überall. Deshalb haben viele vom ständigen Knacken der Kerne eine Zahnücke.

Aber natürlich schadet etwas **Salz** in Gerichten mit selbstgemachtem Öl nicht. Es wurde in **Bakhmut** abgebaut. Dieses Salz ist noch immer in Geschäften erhältlich, obwohl Bakhmut heute nur noch auf der Landkarte existiert. Meine Mutter akzeptiert nur dieses Salz, wenn es um Einmachen geht. Sie sagt, nur damit schmecken Gurken „genau richtig“. Unterirdisch in Bakhmut entstanden durch den Salzabbau riesige **Hohlräume**, in denen bis zu neun Stockwerke hohe Konzertsäle errichtet wurden. Außerhalb der Konzertsäle konnte man diese Minen besichtigen. Im Preis der Exkursion war früher „Champagner“ inbegriffen. Heute ist es verboten, ihn so zu nennen; korrekt ist die Bezeichnung „Artemiwsker-Schaumwein“ (Artemiwsk ist der sowjetische Name für Bakhmut).

Die Weinproduktion fand in unterirdischen Minen statt, die Mitte des 18. Jahrhunderts durch den Gipsabbau entstanden waren. Das Klima dort war ideal für die klassische Flaschengärung.

Donezk und die umliegenden Städte sind nicht sehr alt und besitzen in meiner Erinnerung keine historischen Gebäude wie Lwiw oder Kyjiw. Zwar gab es welche, aber deutlich weniger, und sie prägten das Stadtbild nicht. In Donezk ist beispielsweise das zweite Haus von **John Hughes**, dem Stadtgründer, erhalten geblieben. Es befand sich in einem auffälligen Zustand; es gab zwar Gespräche über seine Restaurierung, aber konkrete Maßnahmen wurden nicht ergriffen. Wir fühlten uns wie **Steppenbewohner**. Und das Bild der majestätischen Weite, bedeckt mit grauen **Seidenfedern**, prägte uns. In den Steppen begegnete man oft „**skythischen Frauen**“ – Darstellungen von Kriegerinnen oder Ahninnen, geschaffen von urtümlichen Nomadenstämmen. Aus irgendeinem Grund nannte man sie alle „skythisch“, obwohl sie eher dem Stamm der Polowzy gehörten.

Das Thema der Skythen fand sich häufig in den lokalen Bezeichnungen. In der Nähe des Heimatmuseums gab es Skulpturen von „skythischen Frauen“. Und für uns war das eindeutig ein Bezug zu unserer Region. Manchmal fand man diese von Regen und Jahrtausenden geformten Steine im Garten eines Nachbarn. Es gab wirklich viele davon, sodass jeder, der danach suchte, eine solche Skulptur finden konnte. Ich war **seit 2014 nicht mehr** in Donezk, seit meine Heimatstadt von Ruzzland **besetzt** wurde. Es war sehr schmerzhaft für mich, diesen Text zu schreiben, als mir bewusst wurde, wie viel **zerstört** und wie viele Menschen **getötet** wurden. Ich weiß nicht, ob ich jemals zurückkehren darf, ob es dort überhaupt noch etwas geben wird, ob ich in den von Ruzzland zerstörten und entweihten Gebieten irgendetwas Vertrautes wiedererkennen werde. Aber ich schließe die Augen und sehe die **Federgrassteppe** und die **Rosen** – daran lässt sich nichts ändern ...

Луганщина за останні десять років стала для мене чимось на кшталт землі обітваної. Не тієї, до якої йдуть, а тієї, яку шукають. У будь-якому завулку Європи, у випадкових пейзажах, у чужих містах, що раптом дивно відлунюють знайомими обрисами.

«Ось ця п'ятиповерхівка — майже як у нас у Луганську. А це... знаєш, це нагадує степ і терикон», — кажу моєму німецькому чоловікові. Через мої розповіді він знає про Луганськ, здається, вже не менше, ніж багатолітні працівники луганського краєзнавчого музею. Понад десять років мого безперервного *Heimweh* за містом дитинства я повторювала цю мантру — знову й знову, сотні разів, у будь-якому місці, де знаходила бодай найменшу подібність до того сірого постіндустріального міста, в якому виросла. Останній раз я була там у 2014 році. Виїжджаючи, я, звісно, не знала, що це прощання затягнеться на так довго.

За ці роки сталося життя: я зустріла кохану людину, у нас народилися діти. І мені так хотілося показати їм мою Батьківщину — де я росла, що бачила, якими вулицями ходила. Те, що колись здавалося неважливим, нецікавим, майже зайвим, на відстані набуло зовсім іншого сенсу.

Як би банально це не звучало, з роками ти дедалі більше орієнтуєшся на внутрішнє «я», а не на зовнішні очікування. Питання ідентичності — хто я, звідки я, чому все сталося саме так — перестають бути другорядними. Вони стають опорою, фундаментом, на якому тримається вся реальність.

Недарма письменники вигнання — Джеймс Джойс, Бернард Шоу, Юрій Шевельов — знову й знову поверталися до історії, походження, мови. Не вдома болить найгостріше. Не вдома тебе постійно запитують, хто ти є і чому ти такий, якою мовою говориш і звідки в тебе ця пам'ять.

ТАМ, МІЖ ТЕРИКОНАМИ, АБО СПОГАДИ ПРО ЛУГАНЩИНУ

Текст: Ліза Вальтер

ТЕРИКОНИ, АБО ТАМ, ДЕ СТЕПОВІ ВІТРИ

Мені судилося народитися в містечку Кипуче (Артемівськ) біля Алчевська, за п'ятдесят кілометрів на південь від Луганська. Безкраї степи, поодинокі дуби, криниці, зелені балки. Я побувала в багатьох мальовничих регіонах Європи, але для мене немає красивішого небокраю, ніж на Луганщині.

Як і більшість містечок області, Кипуче розвивалося завдяки шахтам, особливо у XX столітті, коли Донецький вугільний басейн проголосили «серцем імперії». Ці землі стали своєрідним «диким сходом» — місцем, куди тікали від кріпацтва, соціальної пастки, минулого, шукаючи нове життя.

Коли я заплющую очі, з пам'яті виринають дуби Кипучої. Ми з бабусею йдемо на *дизель* й проходимо повз чотири терикони.

— Ба, а можна залізти на гору?

— Ти що, дитино, й не думай. *Жужалка* просяде — і провалишся всередину.

Бабуся не перебільшувала. Терикони справді були небезпечні. Та в пізні дев'яності й на початку двохтисячних «на гору» ходили часто — переважно колишні шахтарі, які не знайшли себе в новому порядку речей. Вони шукали метал, здавали його «на метал», з того й жили. Або, точніше, виживали. У когось були родини, у когось — тільки втома і порожнеча.

Тут не казали «з Ящикового» чи «із Селезнівки». Казали інакше: «він із дев'ятої», «вона з десятої». Номери шахт заміняли справжні назви селищ. У Ящиковому говорили українською, у Селезнівці стояв маєток польського нобеліата Казимира Мсціховського, а в Михайлівці у школі колись працював Борис Грінченко. Донбас ніколи не був однорідним — його просто навчили так сприймати.

ПІД ЗЕМЛЕЮ

Я, як і більшість тутешніх, народилася в родині шахтаря. Тато, обидва дідусі, дядько, всі чоловіки на нашій вулиці працювали на шахті. Професія шахтаря була сакральною. В ній було щось магічне, майже міфологічне: людина, яка щодня спускається під землю й щоразу може не повернутися.

Один із дитячих спогадів — ніч, вибух на шахті, сусіди, що бігають від хати до хати у пошуках єдиного телефону. А за кілька днів — похоронна процесія. Ми, діти, бачили її з пагорба, де гралися, не до кінця розуміючи, що так виглядає доросла трагедія.

День шахтаря святкували наприкінці літа всюди. Але різним поколінням пощастило з повагою по-різному. Мій дід застав

культ шахтаря, стахановський міф. Покоління моїх батьків — знецінення, закриті шахти, роки без зарплат. Коли дев'яносто відсотків населення живе шахтою, криза стає катастрофою.

У 1998 році шахтарі протестували в Луганську. На деяких шахтах гроші шахтарям не виплачували майже два роки. Гірник із Сорокиного Олександр Михалевич, батько трьох дітей, здійснив самоспалення. Його посмертна записка була криком людини, яка більше не могла чекати й не сподівалася бути почутим.

КОЛИ ВІДКРИВАЄШ ОЧІ

А коли я відкриваю очі, згадуються танки, що в'їжджають у місто з боку медінституту в червні 2014. Озброєні, немісцеві люди на дахах будинків у Степовому й Мирному кварталах, як вони обстрілюють нашу прикордонну заставу.

Так у моїй пам'яті злилися природа, люди та сенси. Так виглядає мій Луганськ.

І, можливо, Луганщина — це не лише регіон. Це спосіб дивитися на світ: уважно, насторожено, з пам'яттю про підземну темряву і про вітер, що гуляє степом. Це знання, що найвищі гори можуть бути насипані з відходів, а найміцніша любов — народжується з втрати.

ЩО ПОЧИТАТИ, ЩОБ ЗРОЗУМІТИ ЛУГАНЩИНУ:

- Максим Віхров: «Дикий Схід»
- Гіроакі Куромія: «Свобода і терор у Донбасі»: українсько-російське прикордоння 1870-1990 років»
- Кирило Ткаченко: «20 років капіталізму в Україні»

Словник:

Дизель — дизельний регіональний поїзд до Луганська
Жужалка — перегоріле вугілля, корисного коксу.
Коногонка — шахтарський ліхтарик
Торлозок — їжа, яку шахтар бере з собою на перекус.
Давно в регіоні вживається без шахтарського контексту

In den vergangenen zehn Jahren ist die Oblast Luhansk für mich zu etwas geworden, das man vielleicht ein Gelobtes Land nennen könnte. Nicht eines, zu dem man unterwegs ist, sondern eines, nach dem man sucht. In europäischen Hinterhöfen, in zufälligen Landschaften, in fremden Städten, die plötzlich ein Echo vertrauter Linien tragen.

„Dieses fünfstöckige Haus – fast wie in Luhansk. Und dort ... das erinnert mich an die Steppe, an eine Halde“, sage ich zu meinem Mann, der aus Deutschland stammt. Durch meine Erzählungen kennt er meine Heimat inzwischen vermutlich besser als mancher Museumsführer.

Seit mehr als zehn Jahren begleitet mich dieses Heimweh nach der Stadt meiner Kindheit. Wie ein stilles Mantra wiederholt es sich – überall dort, wo sich auch nur die leiseste Ähnlichkeit mit jener grauen, postindustriellen Stadt zeigt, in der ich aufgewachsen bin.

Zum letzten Mal war ich 2014 dort. Als ich fortging, ahnte ich nicht, dass dieser Abschied so endgültig wirken würde.

Inzwischen ist viel geschehen. Ich habe einen Menschen gefunden, mit dem ich mein Leben teile, wir haben Kinder bekommen. Und ich wollte ihnen zeigen, woher ich komme: die Straßen meiner Kindheit, die Orte, an denen ich vieles gelernt habe. Was mir früher unscheinbar, banal oder überflüssig erschien, hat aus der Distanz ein unerwartetes Gewicht bekommen.

Mit den Jahren richtet sich der Blick zwangsläufig nach innen. Erwartungen von außen verlieren an Bedeutung. Fragen nach der eigenen Herkunft, nach Identität und Bruchlinien des Lebens drängen sich in den Vordergrund. Wer bin ich? Woher komme ich? Warum ist alles so verlaufen? Diese Fragen sind keine Nebensache mehr – sie tragen die Wirklichkeit.

Nicht zufällig kehren Schriftsteller im Exil immer wieder zu Herkunft, Geschichte und Sprache zurück. James Joyce, George Bernard Shaw, Jurij Scheweljow – sie alle wussten: In der Fremde schmerzt es am meisten. Dort wird man immer wieder gefragt, wer man ist, warum man so ist, welche Sprache man spricht und warum Erinnerung nicht loslässt.

Text: Liza Walther

DORT, ZWISCHEN DEN HALDEN

DORT, WO DIE STEPPENWINDE WEHEN

Ich wurde in der Kleinstadt Kyputsche geboren, nahe Altschewsk, rund fünfzig Kilometer südlich von Luhansk. Endlose Steppen, vereinzelte Eichen, Brunnen, grüne Senken. Ich habe viele schöne Regionen Europas gesehen, doch bis heute gibt es für mich keinen offeneren, ruhigeren Horizont als in der Oblast Luhansk.

Wie so viele Orte hier wuchs Kyputsche im Schatten der Bergwerke. Besonders im 20. Jahrhundert, als das Donezbecken zum industriellen Herz des Imperiums erklärt wurde. Die Region wurde zu einem „wilden Osten“ – einem Ort, an den Menschen flohen: vor der Leibeigenschaft, vor sozialer Enge, vor der eigenen Vergangenheit. Sie suchten ein anderes Leben.

Wenn ich die Augen schließe, sehe ich die alten Eichen wieder. Meine Großmutter und ich gehen zur Dieselbahn, wir passieren vier Halden.

„Oma, kann man da hinaufklettern?“

„Denk nicht einmal daran. Die Schlacke gibt nach, und du verschwindest darin.“

Sie übertrieb nicht. Halden waren gefährlich. Und doch stiegen in den späten Neunzigern viele hinauf – meist ehemalige Bergleute, die im neuen System keinen Platz mehr fanden. Sie suchten Metall, verkauften es als Schrott, lebten von dem, was sie fanden. Oder besser: Sie überlebten. Manche hatten Familien, andere nur Müdigkeit und Leere.

Man nannte nie die Namen der Orte hier. Man sagte: „von der Neunten“, „von der Zehnten“. Die Nummer der Zeche ersetzte den Namen des Dorfes. Dabei war die Region alles andere als einheitlich: In einem Ort sprach man Ukrainisch, in einem anderen stand das Gut eines polnischen Nobelpreisträgers, andernorts unterrichtete einst ein bedeutender ukrainischer Intellektueller. Der Donbas (zusammengesetzt aus DONEzk BASSin) war nie homogen – man hat ihn nur dazu erklärt.

UNTER TAGE

Ich wuchs in einer Bergarbeiterfamilie auf. Mein Vater, beide Großväter, mein Onkel – alle Männer unserer Straße arbeiteten unter Tage. Der Beruf des Bergmanns hatte etwas Sakrales. Etwas Archaisches. Ein Mensch, der täglich in die Tiefe steigt, ohne Gewissheit, wieder zurückzukehren.

Eine meiner frühesten Erinnerungen: Nacht. Eine Explosion im Bergwerk. Nachbarn laufen von Haus zu Haus, auf der Suche nach dem einzigen Telefon. Tage später der Trauerzug. Wir Kinder beobachteten ihn von einem Hügel aus, auf dem wir spielen – ohne wirklich zu begreifen, wie erwachsene Tragödien aussehen.

Der Tag des Bergmanns wurde jedes Jahr gefeiert. Doch Respekt war eine Frage der Generation. Mein Großvater erlebte noch den Kult, den Mythos des Helden der Arbeit. Die Generation meiner Eltern erlebte das Gegenteil: geschlossene Zechen, ausbleibende Löhne, Entwertung. Wenn fast eine ganze Region von einer Industrie lebt, wird ihr Zusammenbruch zur Katastrophe.

1998 protestierten Bergleute in Luhansk. In manchen Bergwerken waren Löhne seit fast zwei Jahren nicht gezahlt worden. Ein Bergmann aus Sorokyne, Vater von drei Kindern, verbrannte sich aus Protest. Sein Abschiedsbrief war der Schrei eines Menschen, der nicht mehr warten konnte und nicht mehr daran glaubte, gehört zu werden.

WENN MAN DIE AUGEN ÖFFNET

Und wenn ich heute die Augen öffne, sehe ich Panzer, die im Juni 2014 in die Stadt rollen. Bewaffnete, fremde Männer auf den Dächern der Wohnblocks, Schüsse auf den Grenzposten.

So sind in meiner Erinnerung Landschaft, Menschen und Bedeutungen miteinander verschmolzen. So sieht meine Heimat jetzt aus.

Vielleicht ist die Oblast Luhansk nicht nur eine Region. Vielleicht ist es eine Haltung zur Welt: aufmerksam, vorsichtig, geprägt vom Wissen um Dunkelheit und Wind. Vom Wissen, dass die höchsten Berge aus Abraum bestehen können. Und dass die tiefste Liebe oft aus Verlust entsteht.

Während ich seine Konturen in fremden Städten suche, lebt Luhansk in mir weiter – dort, zwischen den Halden, wo

Foto: Yura Batiushyn

МОЯ ОСОБИСТА ХАРКІВЩИНА

Т е к с т : О л е н а Р у д н є в а

Напевно, ніхто не зможе розповісти про природу Харківщини краще, ніж це вже зробив Майк Йогансен у своїй оді «Слобожанська Швейцарія». Так, звісно, що дерев'яних коров'ячих дзвоників вже давно не почуєш, але решта оркестра так і грає в голові, коли перечитуєш цей опис:

«...і здається тоді, що вся природа Слобожанщини — то величезний, добре налаштований оркестр, де кожен птах і кожне дерево має свою партію, і де людина — лише уважний слухач»

Моя особиста Харківщина — невеличка. На жаль, я поки що не встигла відвідати всі містечка і села, не була в усіх музеях та не плавала в усіх ставках. Але соснові ліси й піщані пляжі Старого Салтова назавжди залишаться прекрасними спогадами дитинства. Так само як намети, нічні розмови та співи на фестивалі в Есхарі

— селищі на березі Сіверського Дінця, в прозорій прохолодній воді якого так приємно плавати.

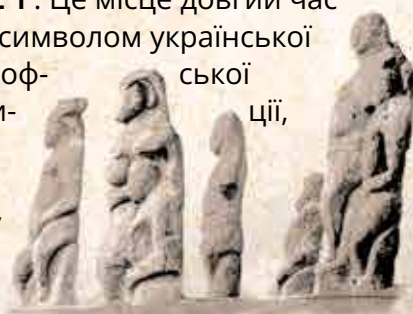
Пам'ять узагалі-то цікава штука. Родючий чорнозем чомусь асоціюється в мене не з неймовірними краєвидами на безкраї поля і луки, а з кущами картоплі та колорадськими жуками — теж родом із дитинства. І лише з роками починаєш по-справжньому бачити ті простори, які відкриваються, наприклад, з гори Крем'янець на Ізюмщині. Звідси відкривається панорама Сіверського Дінця, лісів і пагорбів, які особливо вражають на світанку або восени. У різні історичні періоди гора мала і стратегічне значення, і сакральне — тут знаходили сліди давніх поселень, а для сучасних українців Крем'янець став місцем пам'яті, тиші та внутрішнього зосередження.

Моя особиста Харківщина — це й мила, затишна Сковородинівка, де ми ходили з дітьми стежками, які, можливо, колись

надихали й Григорія Савича Сковороду.

Саме тут розташований Національний літературно-меморіальний музей Григорія Сковороди, про який ми писали в #21. Це місце довгий час було символом української філософської традиції, та діалогу з собою.

У 2022 році музей було зруйновано російським ракетним ударом. Знищений будинок став ще одним болючим нагадуванням про те, як цілеспрямовано росія нищить українську культуру й пам'ять.

MEINE OBLAST CHARKIW

Т е х т : О л е н а Р у д н і є в а

Wahrscheinlich wird niemand die Natur der Oblast Charkiw besser beschreiben können, als es Mike Johansen bereits in seinem berühmten Werk **“Die Reise des gelehrten Doktor Leonardo und seiner zukünftigen Geliebten, der schönen Alceste, in die Slobidsche Schweiz”** getan hat:

„...und dann scheint es, als sei die gesamte Natur der **Sloboschanschtschyna** ein riesiges, wohlgestimmtes Orchester, in dem jeder Vogel und jeder Baum seine eigene Stimme hat und der Mensch nur ein aufmerksamer Zuhörer ist.“

Natürlich hört man heute keine hölzernen Kuhglocken mehr, doch das übrige Orchester spielt beim erneuten Lesen dieser Beschreibung weiter im Kopf.

Meine persönliche Oblast Charkiw ist klein. Leider habe ich es bisher nicht geschafft, alle Städte und Dörfer oder alle Museen zu besuchen und in allen Teichen zu baden. Doch die Kiefernwälder und die sandigen Strände von Staryj Saltiw werden für immer wunderbare Kindheitserinnerungen bleiben. Genauso wie Zelte, nächtliche Gespräche und gemeinsames Singen beim Festival in Eschar — einer Siedlung am Ufer des Siwerskyj Donez, in dessen

klarem, kühlem Wasser es so angenehm zu schwimmen ist.

Erinnerungen sind generell eine interessante Sache. Den fruchtbaren Schwarzerdeboden verbinde ich seltsamerweise nicht mit überwältigenden Landschaften endloser Felder und Wiesen, sondern mit Kartoffelsträuchern und Kartoffelkäfern — ebenfalls Relikten meiner Kindheit. Erst mit den Jahren beginnt man wirklich jene Weite wahrzunehmen, die sich zum Beispiel vom Berg Krem'yanets in der Region Isjum eröffnet. Von hier aus breitet sich ein Panorama über den Siwerskyj Donez mit seinen Wäldern und Hügeln aus, das bei Sonnenaufgang oder im Herbst besonders

beeindruckt. In verschiedenen historischen Epochen hatte der Berg Krem'yanets sowohl strategische als auch sakrale Bedeutung — hier wurden Spuren alter Siedlungen gefunden, und für heutige Ukrainer:innen ist er zu einem Ort der Erinnerung, der Stille und der inneren Einkehr geworden.

Meine persönliche Oblast Charkiw ist auch das stille, gemütliche Skoworodynivka, wo ich mit Kindern auf Pfaden spazieren ging, die vielleicht einst auch Hryhorij Skoworoda inspiriert haben. Genau hier befindet sich das Nationale literarisch-memorale Museum Hryhorij Skoworoda, über das wir in Ausgabe #21 geschrieben haben.

Lange Zeit war dieser Ort ein Symbol der ukrainischen philosophischen Tradition, der Stille und des Dialogs mit sich selbst. Im Jahr 2022 wurde das Museum durch einen russischen Raketenangriff zerstört. Das vernichtete Gebäude ist zu einer weiteren schmerzhaften

Erinnerung daran geworden, wie gezielt Russland die ukrainische Kultur und Erinnerung auslöscht.

Gel[:b]lau
Ausgabe #21

Дорогою на Київ я завжди посміхаюся, коли проїжджаємо повз **СНІЖКІВ** Валківського району. Колись я багато спілкувалася з місцевими мешканцями, але лише через роки дізналася про історію опору радянській окупації.

І посеред цього розмаїття природи, настроїв, історії та спогадів стоїть, безумовно, сам Харків – місто **студентства і тусовок**, місто **конструктивізму і гордості**, місто **єдності і протиріч**. Немає харків'янина, який би не любив своє місто, але кожен любить його за щось своє. В когось це молодість і студентські кафе,

У 1930-х роках Сніжків став одним із **центрів селянського спротиву** колективізації. Тут фіксувалися масові відмови вступати до колгоспів, саботаж радянських розпоряджень, а згодом — жорстокі **репресії, арешти й депортації**. Ця історія довго замовчувалася, але сьогодні повертається як частина правди про Харківщину.

А чудові сніжні харківські зими – це те, за чим сумує моя донька. Прогулянки білосніжним гольф-полем, сніжки в **Саржиному яру** та лижи у "Харківській Швейцарії" - Зміївських кручах, якими називають високі береги Сіверського Дінця. Яри, схили, ліси й несподівани краєвиди контрастують із уявленням про **«плоский» схід України**.

в когось – сад Шевченко і **українські мітинги**. Комуś важливі чисті парки і красиві клумби, а хтось радіє чудовим дитячим майданчикам і зручному метро.

Величний університет і відреставрований **Каскад**, дивний фонтан із мавпами й чудовий ботанічний сад, канатна дорога і свято **хризантем**, музей ілюзій та планетарій — але також **будинок «Слово»** і молодіжний парк на місці цвинтаря. А тепер — ще й зруйновані будинки й школи, **нові місця скорботи** та меморіали новим трагедіям.

Сьогодні Харків **живе** під постійними **обстрілами**. Місто, яке ще не так давно гуділо кав'ярнями й студентським життям, змушене щонаочі спускатися в укриття. Але водночас **Харків** залишається містом, яке **працює**, навчає, допомагає й тримається. Тут садять квіти поруч із вибитими вікнами, відновлюють школи, волонтерять і не відмовляються від майбутнього.

Харків — місто з **довгою історією**, сповненою помилок і досягнень, болю й надії. І я дуже хочу вірити, що попереду на нього чекає **яскраве, вільне й мирне майбутнє**.

Auf dem Weg nach Kyjiw muss ich immer lächeln, wenn wir an **Snizkiw** im Gebiet Walky vorbeifahren. Früher habe ich viel mit den Einheimischen gesprochen, doch erst viele Jahre später erfuhr ich von der Geschichte des Widerstands gegen die sowjetische Besatzung. In den 1930er-Jahren wurde Snizkiw zu einem

der **Zentren bauerlichen Widerstands gegen die Kollektivierung**. Hier wurden massenhafte Verweigerungen des Beitritts zu Kolchosen, Sabotage sowjetischer Anordnungen und später brutale Repressionen, Verhaftungen und Deportationen dokumentiert. Diese Geschichte wurde lange verschwiegen, kehrt heute jedoch als Teil der Wahrheit über die Region Charkiw zurück.

Und die wunderbaren verschneiten Charkiwer Winter — das ist es, wonach sich meine Tochter besonders sehnt. Spaziergänge über schneeweiße Golfwiesen, Schneeballschlachten im **Sarzhyn Jar** und Skifahren in der sogenannten „Charkiwer Schweiz“ — den Smijiw-Hängen, wie man die hohen Ufer des Siwerskyj Donez nennt. Schluchten, Hänge, Wälder und unerwartete Landschaften stehen hier im starken Kontrast zum Bild eines **„flachen“ Ostens der Ukraine**.

Und mitten in all dieser Vielfalt aus Natur, Stimmungen, Geschichte und Erinnerungen steht zweifellos Charkiw selbst — eine Studentenstadt mit ausgeprägter **Subkultur**, eine Stadt des Konstruktivismus und des Stolzes, der **Einheit** und der Widersprüche. Alle Einwohner:innen Charkiws lieben ihre Stadt, doch jede:r liebt sie aus eigenen Gründen. Für manche ist es die **Jugend** und studentische Cafés, für andere der

Schewtschenko-Garten und ukrainische **Demonstrationen**. Manche schätzen

gepflegte **Parks** und Blumenbeete, andere freuen sich über gute Spielplätze und eine bequeme **Metro**.

Die ehrwürdige Universität und die restaurierte **Kaskade**, der seltsame Brunnen mit Affen und der wunderbare Botanische Garten, die Seilbahn und das **Chrysanthemenfest**, das Illusionsmuseum und das Planetarium — aber auch das **Haus „Slowo“** und der Jugendpark auf dem Gelände eines ehemaligen Friedhofs. Und heute außerdem zerstörte Wohnhäuser und Schulen, neue Orte der **Trauer** und Denkmäler neuer **Tragödien**.

Heute **lebt** Charkiw unter ständigem **Beschuss**. Eine Stadt, die noch vor Kurzem von Cafés und studentischem Leben erfüllt war, ist gezwungen, Nacht für Nacht Schutzräume aufzusuchen. Und dennoch bleibt Charkiw eine Stadt, die **arbeitet**, lehrt, hilft und standhält. Hier pflanzt man Blumen neben zerborstenen Fenstern, baut Schulen wieder auf, engagiert sich ehrenamtlich und gibt die Zukunft nicht auf. Charkiw ist eine Stadt mit einer **langen Geschichte**, voller Fehler und Errungenschaften, voller Schmerz und Hoffnung. Und ich möchte sehr daran glauben, dass ihr eine helle **freie und friedliche Zukunft** bevorsteht.

Сумщина – мозаїка на північному сході України

Текст: Алла Ярова
Фото: Ігор Швачунов

Історично Сумська область ніколи не була монолітною. Кожен її історичний і природний фрагмент має власну барву, а разом вони формують образ прикордонного краю. Її утворено 1939 року з частин інших українських історико-географічних регіонів – Слобожанщини, Гетьманщини та Сіверщини. Центральні й південні терени належать до Слобожанщини – краю вільних козацьких слобод XVII століття, що формувалися вздовж оборонних та торгівельних шляхів. У цей час тут засновано Суми як козацьку фортецю – нині це адміністративний, освітній та науковий центр області, місто університетів, театрів і зелених парків.

Троїцький собор.

Північний захід регіону тісно пов'язаний із Гетьманщиною. Саме тут лежить Глухів, одна з гетьманських столиць XVIII століття. Місто було не лише політичним центром козацької держави, а й важливим осередком музичної освіти. У місцевій співацькій школі формувалися композитори Максим Березовський та Дмитро Бортнянський – постаті українського бароко та раннього класицизму. У XIX столітті хорова музика вихованців глухівської школи звучала й за межами України: твори Дмитра Бортнянського друкували та виконували в німецькомовних землях, зокрема його гімн „Ich bete an die Macht der Liebe“, а спадщина Максима Березовського була представлена в європейських музичних антологіях

Місто Конотоп, розташоване на заході області, нагадує про героїчну сторінку української історії – Конотопську битву 1659 року. Саме тут козацьке військо під проводом гетьмана Івана Виговського разом із союзниками завдало нищівної поразки московській армії. Через Сумщину пролягали маршрути й інших козацьких походів, зокрема рейд Петра Сагайдачного 1618 року на Москву, який позначився на політичній карті тодішньої Європи.

Перша писемна згадка про Путивль датується 1146 роком. Оспіване у давній літературній пам'ятці «Слово о полку Ігоревім», місто було важливою фортецею Давньої Русі в охороні південних рубежів держави від половців. З його валів відкривалася панорама на широкі рівнини, що річковими шляхами з'єднували землі сучасної України з Балтією та Причорномор'ям.

Природні ландшафти області не менш розмаїті, ніж її історичне минуле: хвилі чорноземних полів змінюються сосновими борами й заплавними луками, а долини річок Псла, Сейму та Десни створюють живописні краєвиди. Особливою перлиною області є Михайлівська цілина – єдиний у Європі заповідний масив лучних степів, де на сотнях гектарів зберігся первісний степ, якого ніколи не торкався плуг. Це справжній природний музей просто неба, який дозволяє уявити вигляд українського степу до доби масового землеробства.

Під цими краєвидами заховані набагато давніші пласти історії. На Сумщині збереглися кургани скіфської та сарматської доби – мовчазні свідки життя народів раннього залізного віку.

Культурна спадщина регіону сягає світового рівня. З Лебединщиною пов'язане ім'я футуриста Давида Бурлюка, одного з піонерів авангардного мистецтва. На Конотопщині формувався світогляд Казимира Малевича, творця супрематизму.

Самобутньою візитівкою краю є рушники із Кролевця з традиційним червонобілим узором – мистецтво ткацтва, визнане ЮНЕСКО нематеріальною культурною спадщиною людства.

Окрема сторінка Сумщини – місцева гастрономія. Край славиться наваристим кулешем із пшоном і салом, м'ясними печеннями з чорносливом, стравами з річкової риби, домашніми сирами та медами з поліських пасік. Давні традиції цукроваріння заклали любов до карамелізованих солодощів та пишної здобы, що досі прикрашає місцеві ярмарки.

Сучасна економіка Сумщини поєднує аграрний потенціал із промисловими галузями. Поряд із вирощуванням зернових та розвитком тваринництва тут працюють провідні підприємства машинобудування та виробники енергетичного обладнання. У громадах активно розвивають малий бізнес, крафтові ферми та органічну переробку аграрної продукції.

Сумщина має свою промислову сторінку, тісно пов'язану з розвитком нафтовидобутку в Україні. Саме тут, у межах північно-східної частини Дніпровсько-Донецької западини, у другій половині XX століття були відкриті та освоєні родовища, що визначили енергетичний профіль краю – передусім Охтирське, Качанівське та Рибальське. Відтоді нафтові вежі – впізнаний елемент місцевого пейзажу, а галузь видобутку

вуглеводнів дала поштовх розвитку промисловості, інженерної освіти й трудових династій.

Для багатьох громад області енергетика стала джерелом робочих місць. Сьогодні Сумська область щоденно тримає оборону на північно-східному кордоні України. Понад 560 кілометрів кордону з

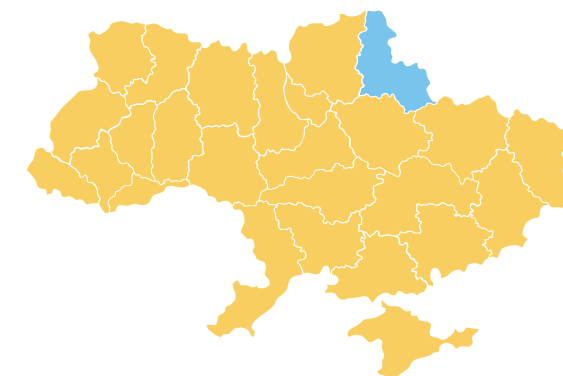

Спасько-Преображенський собор

росією перетворили область на один із перших рубежів спротиву повномасштабному вторгненню 2022 року. З перших днів війни регіон опинився під атаками авіації, артилерії та ракетних обстрілів; окремі громади пережили тимчасову окупацію, а міста та села зазнали значних руйнувань житлових будинків, інфраструктури й соціальних об'єктів. Та попри небезпеку, край вистояв завдяки мужності військових, територіальній обороні й згуртованості мирного населення, яке волонтерило, приймало переселенців і підтримувало свою армію.

За масовий героїзм та стійкість у період оборони Суми, Охтирка і Тростянець отримали почесне звання міст-героїв України – як символи незламності прикордонного регіону та його внеску в захист державної незалежності.

Важливим складником відбудови постраждалих громад Сумщини стала допомога Німеччини через програму GIZ та ініціативу U-LEAD with Europe, що підтримує відновлення медичних закладів, адміністративних сервісів та інфраструктури громад.

Сьогодні Сумщина – це багатоголосий простір, де кургани сусідять із модерністськими ідеями, первісний степ – з індустріальними містами, а козацька пам'ять – з прагненням до свободи й сталого розвитку.

Oblast Sumy - Mosaik im Nordosten der Ukraine

Text: Alla Jarowa
Fotos: Ihor Schwatschunow
Aus dem Ukrainischen: Olena Luzanova

Historisch gesehen war die Oblast Sumy nie einheitlich. Jeder ihrer historischen und natürlichen Teile hat seine eigene Farbe, und zusammen erschaffen sie das Bild einer Grenzregion. Sie wurde 1939 aus Teilen anderer ukrainischer historisch-geografischer Regionen gebildet – der *Slobzhanschtschyna*, dem *Hetmanat* und der *Siverschtschyna*. Die zentralen und südlichen Gebiete gehören zu Slobzhanschtschyna – einer Region der freien Kosakensiedlungen des 17. Jahrhunderts, die entlang der Verteidigungs- und Handelswege entstanden sind. Zu dieser Zeit wurde hier Sumy als Kosakenfestung gegründet – heute ist es das Verwaltungs-, Bildungs- und Wissenschaftszentrum der Region, eine Stadt der Universitäten, Theater und grünen Parks.

Der Nordwesten der Oblast ist eng mit dem Hetmanat verbunden. Hier liegt *Hluchiw*, eine der Hetmanat-Hauptstädte des 18. Jahrhunderts. Die Stadt war nicht nur das politische Zentrum des Kosakenstaates, sondern auch ein wichtiges Zentrum der Musikausbildung. In der örtlichen Gesangsschule wurden die Komponisten *Maksym Beresowski* und *Dmytro Bortnjanski* ausgebildet – Persönlichkeiten des ukrainischen Barock und frühen Klassizismus. Im 19. Jahrhundert erklang die Chormusik der Schüler von Hluchiw auch außerhalb der Ukraine: Die Werke von *Dmytro Bortnjanski* wurden in deutschsprachigen Ländern gedruckt und aufgeführt, insbesondere seine Hymne „*Ich bete an die Macht der Liebe*“, und das Erbe von *Maksym Berezowski* wurde in europäischen Musikanthologien präsentiert.

Die Stadt *Konotop* im Westen der Region erinnert an ein heldenhaftes Kapitel der ukrainischen Geschichte: die Schlacht von Konotop im Jahr 1659, in der die Kosakenarmee unter der Führung von Hetman Iwan Wyhowskyj zusammen mit ihren Verbündeten der Moskauer Armee eine vernichtende Niederlage zufügte. Durch die Oblast Sumy verliefen auch die Routen anderer Kosakenfeldzüge, darunter der Feldzug von Petro Sahaidatschnyj im Jahr 1618 gegen Moskau, der die politische Landkarte Europas maßgeblich prägte.

Die erste schriftliche Erwähnung von *Putywl* stammt aus dem Jahr 1146, die Stadt wird auch in dem alten literarischen Denkmal „Das Wort über das Heer Ihors“ besungen. Sie war eine wichtige Festung der alten Rus und schützte die südlichen Grenzen des Staates vor den Polowzern. Von ihren Wällen aus bot sich ein Panoramablick auf die weiten Ebenen, die über Flusswege die Gebiete der heutigen Ukraine mit dem Baltikum und dem Schwarzmeerraum verbanden.

Öffentlicher Raum: Projekt in Trostjanetz (GIZ-Unterstützung).

Auferstehungs-Kathedrale

Die Naturlandschaften der Region sind ebenso vielfältig wie ihre historische Vergangenheit: Wellenförmige Schwarzerdeböden wechseln sich mit Kiefernwäldern und Auenwiesen ab, und die Täler der Flüsse Psel, Seim und Desna bilden malerische Landschaften.

Eine besondere Perle der Region ist die *Michailowska-Steppe* – das Naturschutzgebiet mit Wiesensteppen in Europa, wo auf Hunderten von Hektar die ursprüngliche Steppe erhalten geblieben ist, die nie von einem Pflug berührt wurde. Es ist ein echtes Freilichtmuseum, das einen Eindruck davon vermittelt, wie die ukrainische Steppe vor dem Zeitalter der Landwirtschaft aussah. Hinter diesen Landschaften verbergen sich viele ältere Schichten der Geschichte. In der Oblast Sumy sind Grabhügel aus der Zeit der Skythen und Sarmaten erhalten geblieben – stille Zeugen des Lebens der Völker der frühen Eisenzeit.

Das kulturelle Erbe der Region ist von weltweiter Bedeutung. Mit *Lebedyn* ist der Name des Futuristen *David Burliuk* verbunden, einem der Pioniere der Avantgarde-Kunst. In *Konotop* entwickelte sich die Weltanschauung von *Kasimir Malewitsch*, dem Begründer des Suprematismus.

Eine originelle Visitenkarte der Region sind die Handtücher aus *Krolewez* mit ihrem traditionellen rot-weißen Muster – eine Webkunst, die von der UNESCO zum immateriellen Kulturerbe der Menschheit erklärt wurde.

Ein besonderes Kapitel der Oblast Sumy ist die lokale Gastronomie. Diese ist bekannt für ihren nahrhaften *Kulesh mit Hirse und Speck*, *Fleischgerichte mit Pflaumen*, *Gerichte aus Flussfischen*, *hausgemachtem Käse und Honig* aus den Imkereien der ethno-historischen Region Polesien. Die alten Traditionen der Zuckerherstellung haben die Liebe zu karamellisierten Süßigkeiten und üppigem Gebäck begründet, das bis heute die lokalen Märkte schmückt.

Die moderne Wirtschaft der Oblast Sumy verbindet landwirtschaftliches Potenzial mit Industriezweigen. Neben dem Getreideanbau und der Entwicklung der Viehzucht sind hier führende Maschinenbauunternehmen und Hersteller von Energieanlagen tätig. In den Gemeinden werden kleine Unternehmen, Handwerksbetriebe und die ökologische Verarbeitung landwirtschaftlicher Produkte aktiv gefördert.

Die Oblast Sumy hat eine eigene industrielle Seite, die eng mit der Entwicklung der Ölförderung in der Ukraine verbunden ist. Genau hier, im nordöstlichen Teil der Dnipro-Donetz-Senke, wurden in der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts Lagerstätten entdeckt und erschlossen, die das Energieprofil der Region geprägt haben – vor allem die Lagerstätten Okhtyrsk, Kachanivsk und Rybalske. Seitdem sind Ölfördertürme ein unverwechselbares Element der lokalen Landschaft, und die Kohlenwasserstoffförderung gab den Anstoß zur Entwicklung der Industrie, der Ingenieurausbildung und der Arbeiterdynastien. Für viele Gemeinden der Region entwickelte sich die Energiewirtschaft zu einem wichtigen Arbeitgeber.

Heute verteidigt die Oblast Sumy täglich die nordöstliche Grenze der Ukraine. Über 560 Kilometer Grenze zu Russland haben die Region zu einer der ersten Verteidigungslinien gegen die groß angelegte Invasion von 2022 gemacht. Seit den ersten Kriegstagen gab es Angriffe durch Luftwaffe, Artillerie und Raketen; einzelne Gemeinden erlebten eine vorübergehende Besetzung, und Städte und Dörfer erlitten erhebliche Zerstörungen der kritischen und zivilen Infrastruktur. Doch trotz der Gefahr hat die Region dank des Mutes der Soldaten, der territorialen Verteidigung und der Geschlossenheit der Zivilbevölkerung, die sich freiwillig engagierte, Vertriebene aufnahm und ihre Armee unterstützte, standgehalten. Für ihren massiven Heroismus und ihre Standhaftigkeit während der Verteidigung von *Sumy*, *Okhtyrka* und *Trostjanetz* erhielten diese Städte den Ehrentitel „*Heldenstädte der Ukraine*“ – als Symbole für die Unzerbrechlichkeit der Grenzregion und ihren Beitrag zum Schutz der staatlichen Unabhängigkeit.

Ein wichtiger Bestandteil des Wiederaufbaus der betroffenen Gemeinden in der Oblast Sumy war die Hilfe Deutschlands durch das GIZ-Programm und die Initiative U-LEAD with Europe, die den Wiederaufbau von medizinischen Einrichtungen, Verwaltungsdiensten und der Infrastruktur der Gemeinden unterstützt.

Heute ist die Oblast Sumy ein vielstimmiger Raum, in dem Grabhügel neben modernistischen Ideen, ursprüngliche Steppen neben Industriestädten und das Andenken an die Kosaken neben dem Streben nach Freiheit und nachhaltiger Entwicklung existieren.

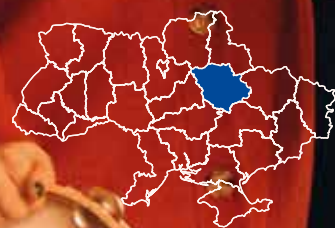
Чим славиться Полтавщина? Любов'ю до білої сорочки — «білим по білому», де тонкі геометричні й рослинні орнаменти вишиті білими нитками на білому полотні. Шаною до «Енеїди» Івана Котляревського, який зробив регіон «колискою української мови». Любов'ю до суржику, де «ш» — це сенс життя. Ярмарками й фестивалями, де народність відчувається особливо гостро: Опішнянським гончарством, Респетилівськими килимами, Великобагачанським плетінням із червоної лози. І, звісно, пухкими полтавськими

галушками, що зводять з розуму як місцевих, такі гостей. Обрядовість немов вшита в полтавців тонкими, майже непомітними нитками. Але чи завжди самоідентифікація була приводом для гордості?

У 1920-х роках радянська влада ухвалила резолюцію «Про постановку антирелігійної агітації та пропаганди», що передбачала повне викорінення народних звичаїв і свят. Полтавщина не стала винятком. Релігійні обряди забороняли, традиції нищили, а особливу увагу приділяли Різдву.

ЯК ПОЛТАВЩИНА ЗВЕРСТА РІЗДВО

Текст: Вероніка Бардовських

Діана Шайдаєва разом з учасниками «Колядної майстерні» співають містом. Школа неформальної мистецької освіти *Мистецький мурашник*

Школа неформальної мистецької освіти *Мистецький мурашник*

Його намагалися замінити «червоним» Різдвом — з багряними прапорами та агітаційними плакатами. Віфлємську зірку підмінили «кремлівською», а колядки й щедрівки переписували на комсомольський лад. Тих, хто продовжував співати традиційні пісні, викликали на допити до КГБ.

Найбільшого удару Полтавщина зазнала під час Штучного голодомору 1932—1933 років. Він забрав близько мільйона життів лише в області, а разом із людьми — й частину культурної спадщини.

“Під час Голодомору, ми втратили велику частину пісень, традиційний народний одяг та обряди. Люди помирали від голоду, їм було не до традицій. Вони намагалися будь-яким чином врятуватися, і віддавали свої сорочки, прикраси, скрині, все, що було цінного в обмін на жменю їжі. Великий шмат нашої культури просто спалений та забутий навіки”, — розповідає артистка драми Полтавського академічного театру ім. Гоголя Аліна Зінченко.

Це підтверджує й Марія Пісцова, завідувачка науково-дослідно-експозиційного відділу етнографії Полтавського краєзнавчого музею ім. Василя Кричевського. За її словами, науковці музею фік-

сували традиції святкування Різдва на Полтавщині за спогадами респондентів у межах експедицій до 1930-х років — періоду, коли Різдво ще активно побутовало.

Марія Пісцова

Foto: Veronika Bardovskikh

Тетяна Боряк (1911 р. н.) із села Лисівка згадувала: «Січневі традиції стримувалися до 1933 року. Потім вступила в дію заборона народних святкувань».

А Парасков'я Ласько (1923 р. н.) із села Устивиця розповідала, що в 1935 році колядувала й щедрувала, за що в школі її публічно соромили та погрожували виключенням із піонерів.

Подібні історії траплялися повсюдно. Жителька села Пудли Новосанжарського району згадувала, як після Різдва на початку 1930-х років учителька запитала учнів, хто ходив колядувати. Коли руки підняли майже всі, дітей покарали — заборонили відвідувати школу. Після цього батьки перестали пускати дітей колядувати, боячись переслідувань.

У 1970-х роках при Раді Міністрів УРСР діяли комісії з упровадження радянських обрядів. Саме тоді з'явилося явище «Чорної коляди», коли КГБ відстежувало колядників і викликало їх на допити або відправляло на виправні роботи до Сибіру.

Попри заборони, колядування не зникло. Його практикували тихо — перевдягалися в під'їздах, починали дійство лише в домівках перевірених людей. Саме завдяки таким родинам традиція збереглася.

“Люди боялися, але святкували або хоча б берегли спогади: святковий стіл, вечери для хрещених, колядування. Усе це жило на родинному рівні — мов повноводна ріка, що стала маленьким джерельцем”, — наголошує Марія Пісцова.

«Напередодні Незалежності діяв негласний закон — не колядувати. Якось Полтавський народний хор “Калина” завершив концерт “Щедриком” Леонтовича. Наступного дня керівника хору викликали до КГБ», — згадує Аліна Зінченко.

Важливим символом полтавського Різдва залишається різдвяна зірка. Її виготовляли з дерева чи паперу, прикрашали стрічками, бубонцями, малюнками. У деяких селах зірки зберігали з року в рік і передавали молодшим. Проте вже з 1920-х років колядувати з зіркою стало небезпечно — вона привертала увагу влади. Та попри це традиція вижила.

У 2025 році Міністерство культури та стратегічної комунікації України внесло пряник-панянку до Національного переліку нематеріальної культурної спадщини. Ця традиційна солодка випічка, якою пригощали під час Різдва на Полтавщині, жива й досі. Ці солодощі й досі випікають на Полтавщині: хлопчикам дарують пряники-коники, дівчаткам — паняночок, прикрашених глазур'ю з овочевих соків. Особливо традиція жива в Котельві та Опішні.

УРБАНІЗАВОНА КОЛЯДА

З 1991 року з карти України зникло понад 640 сільських населених пунктів. Полтавщина посідає друге місце серед областей. Мешканці помирають, приросту населення немає, молодь їде до міст у пошуках кращого життя. Разом з ними їде й Різдяна традиція.

У селах коляда йде в історію, проте деякі старожили продовжують передавати свої знання. Ансамбль «Древо» з села Крячківка навчає молоде покоління колядувати, передають знання про традиції предків. У репертуарі «Древа» пісні Полтавщини XVIII—XIX століть. А також композиції складені чи доповнені самими учасниками ансамблю.

Ще народно-обрядова пісня продовжує триматися на аматорських колективах. Один з яких — фольклорний гурт «Коралії». У склад входять 20 учасників, поціновувачі, що плекають, збирають стародавні пісні та традиції пращурів.

А що у столиці обласного центру? У Полтаві активно діє вокально-хорова студія «Домінус», де діти на чолі з Аліною Зінченко досліджують обряди та пісні не тільки рідного краю. У школі неформальної мистецької освіти «Мистецький мурашник» для малих та дорослих проходять «Колядні майстерні», де фінальним акордом курсів є вихід на масову коляду до центру міста.

“Українське Різдво — доказ існування чуда. Я хочу, аби це відчуло як можна більше людей. Це неймовірна естетика: пісні, їхня мелодика, святкові атрибути. Колядувати можуть діти та молодь, але першим — це взагалі база. Дитинство — для колядування! Це формотворчий досвід любові до життя, до співтворчості та традицій. Ця опора залишиться на все життя”, — ділиться досвідом засновниця школи «Мистецький мурашник» Діана Шайдаєва.

Наприкінці року Полтава готується до першої масової ходи колядників — «Полтавської ходи зірдарів». Лекції, майстер-класи й спільна коляда в центрі міста стають доказом: навіть після десятиліть заборон різдвяна традиція Полтавщини продовжує жити й відроджуватися.

Was zeichnet die Oblast Poltawa aus? Die Liebe zum weißen Hemd, zur Sticktechnik „weiß auf weiß“, bei der feine geometrische und pflanzliche Ornamente mit weißen Fäden auf weißem Leinen gestickt werden. Die Verehrung der „Eneida“ von **Iwan Kotljarewskyj**, der die Region zur „Wiege der ukrainischen Sprache“ machte. Die Liebe zum **Surschyk**, bei dem das Wort „scho“ („was“) fast einen Lebenssinn darstellt. Natürlich sind es auch die Jahrmärkte und Festivals, bei denen man die Volkskultur erleben kann: **Opischnja**-Glaskunst, **Reschytiliwka**-Teppiche, die große **Korbflechtere**i in **Welyka Bahatschka**.

Die köstlichen, gefüllten **Poltawa-Knödel**, die sowohl die Einheimischen als auch die Gäste in ihren Bann ziehen. Die Sitten und Bräuche sind den Poltawern offenbar in die Wiege gelegt. Doch war Selbstidentifikation immer ein Grund für Anerkennung und Stolz? In den 1920er-Jahren verabschiedete die sowjetische Regierung die Resolution „Über die Durchführung antireligiöser Agitation und Propaganda“, die die vollständige Ausrottung volkstümlicher Bräuche und Feste vorsah. Die Oblast Poltawa bildete dabei keine Ausnahme.

Text: Veronika Bardowskikh
Aus dem Ukrainischen: Inna Chaban

WIE POLTAWA WEIHNACHTEN BEWAHRTE

Religiöse Rituale wurden verboten, Traditionen systematisch zerstört, und besondere Aufmerksamkeit galt Weihnachten. Man versuchte, es durch ein „rotes Weihnachten“ zu ersetzen — mit blutroten Fahnen und Agitationsplakaten. Der Stern von Bethlehem wurde durch einen „Kremlstern“ ersetzt. Die Koljadyky (Weihnachtslieder) wurden auf Komsomol-Ideologie umgeschrieben. Wer weiterhin traditionelle Lieder

sang, wurde zum Verhör beim KGB eingeladen.

Die Oblast Poltawa wurde besonders stark vom künstlich herbeigeführten Holodomor in den Jahren 1932–1933 betroffen, bei dem allein in der Region etwa eine Million Menschen starb, wodurch auch ein Teil des kulturellen Erbes der Poltawer ausgelöscht wurde.

“Während des Holodomors haben wir sehr viele Materialien verloren: einen großen Teil der Lieder, die Tracht und die Bräuche. Die Menschen starben an Hunger, ihnen war nicht nach Traditionen zumute. Sie versuchten, sich auf jede erdenkliche Weise zu retten, und gaben ihre bestickten Blusen, Schmuckstücke, Kommoden, - alles, was von Wert war, im Tausch gegen eine kleine Handvoll Essen. Ein großer Teil unserer Kultur wurde einfach verbrannt und ist für immer vergessen“, — erzählt Alina Sintschenko, Schauspielerin am Poltawaer Akademischen Mykola Hohol DramaTheater.

Dies bestätigt auch Marija Piszowa, Leiterin der Forschungs- und Ausstellungsabteilung für Ethnografie des Poltawa-Landesmuseums. Ihren Worten zufolge dokumentierten die Wissenschaftler:innen des Mu-

seums die Weihnachtstraditionen der Region anhand der Berichte der Zeitgenossen im Rahmen ethnografischer Expeditionen bis in die 1930er-Jahre — eine Zeit, in der Weihnachten noch aktiv gefeiert wurde.

Tetjana Borjak (geb. 1911), Dorf Lysiwka: „Die Januar-Traditionen wurden bis 1933 eingehalten. Dann wurden die Volksfeste verboten“

Paraskowia Lasko (geb. 1923), Dorf Ustywyzja: „Im Winter 1935 habe ich Kolyada und Schtschedryk gesungen. Dafür wurde ich in der Schule vor den anderen Kindern beschämt und beinahe kaum von den Pionieren ausgeschlossen.“

Eine gleichaltrige Frau aus dem Dorf Pudly erzählte, dass nach Weihnachten 1930/31 ihre Schullehrerin fragte: „Wer von euch ist zum Weihnachtsliedersingen gegangen?“ Fast alle Schüler hoben die Hand. Die Lehrerin (die Tochter des örtlichen Priesters) beschimpfte sie und verbot ihnen, eine Woche lang die Schule zu besuchen.

In den 1970er-Jahren arbeiteten beim Ministerrat der Ukrainischen SSR Kommissionen zur Einführung sowjetischer Rituale. In dieser Zeit entstand das Phänomen der sogenannten „Schwarzen Kolyada“, als der KGB Menschengruppen über Weihnachten überwachte, zu Verhören vorlud oder in Arbeitslager nach Sibirien schickte.

Alina Sintschenko

„Noch kurz vor der Unabhängigkeit gab es ein ungeschriebenes Gesetz, dass das Singen von Koljady und die Krippenspiele (ukr. Wertep) verboten waren. In dieser Zeit führte der Poltawaer Volkschor „Kalyna“ sein Programm auf und schloss es mit dem „Schtschedryk“ von Leontowych ab. Am nächsten Tag wurde der Chorleiter vom KGB vorgeladen“, erzählt Alina Sintschenko.

Trotz aller Verbote verschwand der Brauch des Koljada-Singens nicht. Er wurde heimlich praktiziert – man verkleidete sich in Hauseingängen und begann die Feierlichkeiten nur in den Wohnungen vertrauenswürdiger Menschen. Gerade diesen Familien ist es zu verdanken, dass die Tradition überlebt hat.

„Die Menschen hatten große Angst vor Verfolgungen, aber sie feierten trotzdem oder bewahrten zumindest in den Familien die Erinnerungen an die Weihnachtstraditionen. Das ist die Quelle für die Wiederbelebung der Traditionen, die heutzutage stattfindet“, betont Marija Piszowa.

Ein zentrales Symbol des Weihnachtsfestes in der Region Poltawa ist bis heute der Weihnachtsstern. Er wurde aus Holz oder Papier gefertigt und mit Bändern, Glöckchen und Bildern geschmückt. In manchen Dörfern bewahrte man die Sterne über Jahre hinweg auf und gab sie an die Jüngeren weiter. Doch bereits ab den 1920er-Jahren wurde es gefährlich, mit einem Stern Weihnachtslieder zu singen – er zog die Aufmerksamkeit der Behörden auf sich. Dennoch überlebte die Tradition.

Im Jahr 2025 hat das Ministerium für Kultur und strategische Kommunikation der Ukraine den Lebkuchen „**Panjanka**“ (dt. *junge Tochter des Gutsherren*) in die nationale Liste des immateriellen Kulturerbes aufgenommen. Dieses süße Gebäck, das zu Weihnachten in der Oblast Poltawa traditionell verschenkt wurde, existiert heute noch. Jungen erhalten Lebkuchen in Form von Pferden, Mädchen – in Form von Panjankas, verziert mit Glasur auf Basis von Gemüsesäften. Besonders lebendig ist die Tradition **Kotelwa** und **Opyschnja**.

URBANISIERTE

KOLJADA

Seit 1991 sind mehr als 640 ländliche Siedlungen von der Landkarte der Ukraine verschwunden. Die Oblast Poltawa ist die zweitbetroffenste. Die Älteren sterben, junge Menschen ziehen auf der Suche nach einem besseren Leben in die Städte. Mit ihnen verschwinden langsam auch die Weihnachtstraditionen.

Manche Alteingesessene versuchen dennoch, das Wissen über die Traditionen aufzubewahren. Wie zum Beispiel das Ensemble „Drevo“ aus dem Dorf Krjatschkiwka. In seinem Repertoire finden sich Lieder aus der Oblast Poltawa aus dem 18. und 19. Jahrhundert sowie Kompositionen, die von den Mitgliedern des Ensembles selbst geschrieben oder ergänzt wurden.

Die volkstümlich-rituellen Lieder werden weiterhin von Amateurensembles lebendig gehalten. Eines davon ist die Folkloregruppe „Koralii“. Sie besteht aus 20 Mitgliedern – Liebhabern, die die alten Lieder und Traditionen ihrer Vorfahren pflegen und sammeln.

In der Hauptstadt der Oblast Poltawa gibt es das aktive Vokal- und Chorstudio „Dominus“, in dem Kinder unter der Leitung von Alina Zinchenko die Bräuche und Lieder ihrer Heimat erforschen.

In der Schule für informelle künstlerische Bildung für Kinder und Erwachsene finden „Weihnachtslieder-Workshops“ statt, deren krönender Abschluss ein gemeinsamer Weihnachtslieder-Auftritt im Stadtzentrum ist.

„Das ukrainische Weihnachtsfest ist ein wahres Wunder. Ich möchte, dass möglichst viele Menschen dies spüren. Alles ist sehr ästhetisch: die Lieder, die Melodik und die festlichen Attribute. Und genau die Kindheit ist die beste Zeit zum Weihnachtsliedersingen! Das ist eine prägende Erfahrung der Liebe zum Leben, zur Mitgestaltung und zu Traditionen, die ein Leben lang bestehen bleibt“ – erzählt Diana Shaydaeva, die Gründerin der Schule.

Seit Ende November 2025 liefen die Vorbereitungen für den ersten großen Weihnachtsliedersingen-Umzug unter dem Namen „Poltawa-Umzug der Sternsinger“. Vorträge, Workshops und gemeinsames Singen im Stadtzentrum sind ein Beweis dafür: Selbst nach Jahrzehnten der Verbote lebt die Weihnachtstradition der Region Poltawa weiter – und erlebt ihre Wiedergeburt.

Kofinanziert durch das
Programm Kreatives Europa
der Europäischen Union

LITERATUR, KRIEG UND LEBEN

Khrystia Vengryniuk, Nadia Kushnir
Blaubeeren für Andi

Übersetzt von Michael Pietrucha

ISBN 978-3-949045-34-9
46 Seiten
Softcover
16,5 x 25 cm
14,90 EUR

Der mutige und entschlossene kleine Hase Andi nimmt mit einem engagierten Team von Freunden einen aufregenden Kampf für eine bessere Welt auf. Sie setzen sich ein für einen klaren Himmel ohne Rauch, für Seen ohne Schmutz, für frisches Obst und Gemüse ohne Chemikalien – und noch viel mehr. Schritt für Schritt räumen sie nicht nur den Planeten auf, sondern auch das Bewusstsein der anderen. Die Abenteuer der kleinen, überzeugten Tiere sind voll von spannenden Entdeckungen, witzigen Momenten und jeder Menge Lachen.

Jewhenija Zavalij, Maria Foya
Das sind wir alle

Übersetzt von Michael Pietrucha

ISBN 978-3-949045-36-3
92 Seiten
Softcover
16,5 x 25 cm
18,90 Euro

Dies ist eine Geschichte darüber, wie ganz normale Teenager ihre Stadt zum Besseren verändern können. Als Andrij und seine Freunde eines Tages zahlreiche tote Fische am Ufer entdecken, lassen sie sich nicht einfach mit der Tragödie abfinden. Entschlossen machen sie sich auf die Suche nach den Ursachen der Umweltkatastrophe – und nach Lösungen. Die Leser:innen tauchen ein in eine spannende Welt, in der es um Delfine und Meeresverschmutzung geht, um engagierte Freiwillige und die Bedeutung von Mülltrennung. Sie erfahren, wie man Unterschriften für Petitionen sammelt, die öffentliche Meinung beeinflusst und aktiv etwas bewirkt.

Natalka Woroschbyt
Zerstörte Straßen
Übersetzt von Lydia Nagel
(Drei Masken Verlag)

Theaterstück
ISBN 978-3-949045-31-8
108 Seiten
Softcover
14 x 20,5 cm
14,90 Euro

Mit diesem Werk debütierte der ukrainische Schriftsteller Wolodymyr Rafejenko als Dramatiker. Im Frühjahr 2022 war der Autor gezwungen, einen Monat in einem Landhaus zwischen Butscha und Borodjanka auszuharren. Dieses Stück ist sein Versuch, seine eigene traumatische Erfahrung des russisch-ukrainischen Krieges literarisch zu verarbeiten. Die Figuren des Stücks sind alle durch das Bedürfnis verbunden, auf einer abgelegenen Waldlichtung ein verirrtes Handy-Signal zu empfangen. Doch das Leben in Kriegszeiten verliert seine gewohnten Grenzen.

Wolodymyr Rafejenko
Das Mobilnetz des Seins
Übersetzt von Jakob Martin Waloszczyk

Drama
ISBN: 978-3-949045-38-7
140 Seiten
Softcover
12 x 18,5 cm
14,90 Euro

Sechs Geschichten über die Beziehungen zwischen Frauen und Männern, die durch die zerrütteten Straßen des Donbas miteinander verbunden sind. Das Stück wurde erstmals im Oktober 2017 am Royal Court Theater in London aufgeführt, die ukrainische Premiere fand am 27. September 2018 statt. Das Buch wurde vom PEN Ukraine zum besten Buch des Jahres 2021 gewählt und 2020 debütierte Natalka Woroschbyt als Filmregisseurin mit einer Verfilmung ihres eigenen Stücks.

DAS PROJEKT „LITERATUR, KRIEG UND LEBEN“ GEHT ZU ENDE

Das im Jahr 2023 gestartete internationale Projekt „Literatur, Krieg und Leben“ nähert sich seinem Abschluss. In den zwei Jahren seiner Laufzeit hat das Projekt beachtliche Ergebnisse erzielt. Insgesamt wurden elf ukrainische Bücher ins Deutsche übersetzt sowie ein Roman aus dem Deutschen ins Ukrainische. Darüber hinaus konnten acht weitere ukrainischsprachige Titel nach Deutschland geliefert werden, um dort neuen Leser:innen zugänglich zu sein. Die Resonanz übertraf alle Erwartungen: Besonders innerhalb der ukrainischen Community in der DACH-Region stieß das Projekt auf großes Interesse und breite Unterstützung.

Mehr als 75 Organisationen – darunter drei Universitäten, sieben Schulen sowie zahlreiche Bibliotheken, Kulturzentren und Vereine – wurden im Rahmen des Projekts mit zeitgenössischer ukrainischer Literatur versorgt. Zusätzlich erhielten über 200 Privatpersonen Literaturpakete mit aktuellen ukrainischen Büchern. Damit trug das Projekt wesentlich zur Sichtbarkeit ukrainischer Gegenwartsliteratur im deutschsprachigen Raum bei.

An den Übersetzungen arbeiteten drei Übersetzer:innen: Hanna Huemer-Gnedkova, Michael Pietrucha und Jakob Martin Waloszczyk. Die enge Zusammenarbeit der beteiligten Verlage – des Schenk Verlags in Deutschland sowie des Anetta-Antonenko-Verlags und des Verlags XXI

aus der Ukraine – ermöglichte reibungslose Arbeitsprozesse und eine hohe Qualität der Veröffentlichungen.

Eine besondere Rolle in der Öffentlichkeitsarbeit spielte das Ukrainische Atelier für Kultur und Sport e.V., insbesondere durch das Magazin Gel[:b]lau, das kontinuierlich über die Veranstaltungen, Publikationen und Entwicklungen des Projekts berichtete und so zur Vernetzung und Sichtbarkeit beitrug.

In den vergangenen zwei Jahren fanden zahlreiche Buchpräsentationen, Lesungen und Ausstellungen in Stuttgart, Leipzig, München, Frankfurt und Wien statt. Autor:innen und Übersetzer:innen nahmen persönlich an diesen Veranstaltungen teil und traten in direkten Austausch mit dem Publikum.

Die im Projekt formulierten Ziele wurden erreicht: die Förderung kultureller und literarischer Vielfalt in Europa, die Vermittlung zeitgenössischer literarischer Positionen sowie die Stärkung des interkulturellen Dialogs in Zeiten des Krieges. Eine Übersicht über die Ergebnisse, Publikationen und Veranstaltungen des Projekts ist auf der Website www.schenkverlag-projects.eu zu finden.

Das Projekt „Literatur, Krieg und Leben“ wurde mit Kofinanzierung der Europäischen Union realisiert.

Міжнародний проєкт «Література, війна і життя», що стартував у 2023 році, наближається до свого завершення. За два роки реалізації проєкту було досягнуто вагомих результатів. Одинадцять українських книжок перекладено німецькою мовою, а один роман – з німецької на українську. Крім цього, вісім україномовних видань було доставлено до Німеччини, щоб познакомити з ними нових читачів. Проєкт став великим успіхом, зокрема серед української спільноти в країнах DACH-регіону.

У межах ініціативи понад 75 організацій – серед них три університети, сім шкіл, численні бібліотеки, культурні центри та громадські об'єднання – отримали добірки сучасної української літератури. Крім того, понад 200 приватних осіб одержали книжкові пакунки з актуальними українськими виданнями. Таким чином проєкт суттєво посилив присутність української сучасної літератури в німецькомовному просторі.

Над перекладами працювали троє перекладачів: Ганна Гнедкова, Міхаель Петруха та Якоб Мартін Валошик. Тісна співпраця між видавництвами – Schenk Verlag у Німеччині та видавництвом Аннети Антоненко і видавництвом XXI в Україні – забезпечила ефективну координацію процесів і високу якість публікацій. Важливу роль у комунікації та публічному висвітленні проєкту відіграла Українська майстерня культури і спорту e.V., зокрема журнал Gel[:b]lau, на сторінках якого регулярно з'являлися матеріали про перебіг, події та результати ініціативи.

Протягом двох років у Штутгарті, Лейпцигу, Мюнхені, Франкфурті-на-Майні та Відні відбулися численні книжкові виставки, презентації та літературні зустрічі за участі авторів і перекладачів. Ці події стали простором для безпосереднього діалогу між українською літературою та європейською аудиторією. Проєкт «Література, війна і життя» було реалізовано за співфінансування Європейського Союзу.

